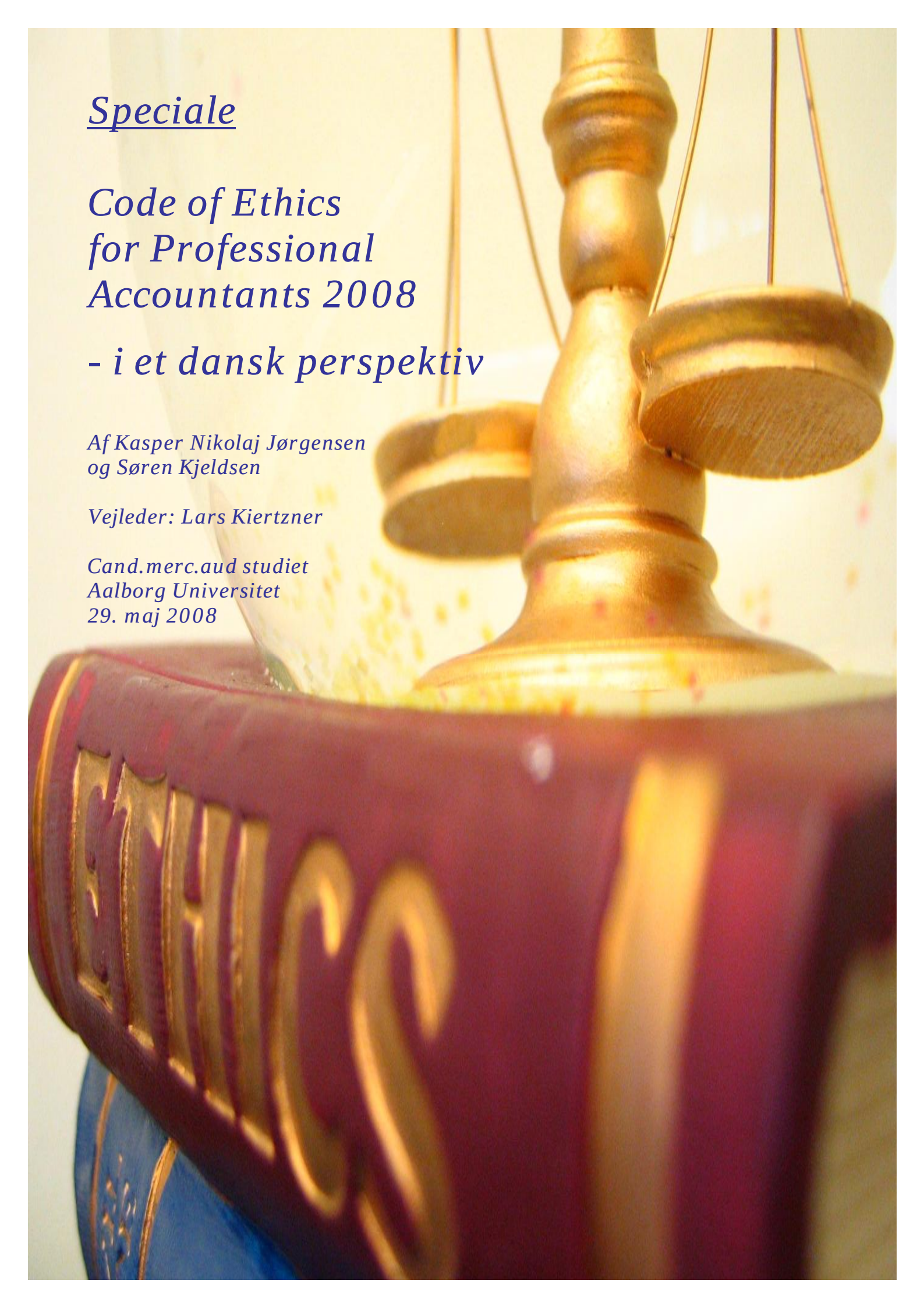

Speciale

*Code of Ethics
for Professional
Accountants 2008
- i et dansk perspektiv*

*Af Kasper Nikolaj Jørgensen
og Søren Kjeldsen*

Vejleder: Lars Kiertzner

*Cand.merc.aud studiet
Aalborg Universitet
29. maj 2008*

1. Forord

Dette speciale er udarbejdet i perioden 6. februar til 29. maj 2008 som afslutning på cand.merc.aud. studiet på Aalborg Universitet.

Ifølge studieordningen for cand.merc.aud. studiet er formålet med specialet en større selvstændig afhandling af relevans for en statsautoriseret revisors virke, der skal dokumentere den studerendes færdigheder i at anvende videnskabelige teorier og metoder under arbejdet med et afgrænset fagligt emne.¹

Dette søges opfyldt i nærværende speciale, der koncentrerer sig om den kommende version af IFACs Code of Ethics for Professional Accountants, der forventes at blive vedtaget i december 2008. Denne sammenholdes med den danske pendant, Retningslinjer for revisors etiske adfærd, og forskelle herimellem samt konsekvenser heraf bliver belyst.

Specialet er skrevet og bearbejdet i fællesskab, og ud fra en skønsmæssig vurdering er hovedforfatteren af de enkelte sider følgende:

Kasper Nikolaj Jørgensen: 18-25, 43-46, 49-67 og 111-134.

Søren Kjeldsen: 13-17, 40-42, 47-49 og 67-111.

Fælles: 1-12, 26-39 og 134-152.

Vi vil gerne rette en tak til vores vejleder Lars Kiertzner for god og konstruktiv vejledning samt for til tider hyggeligt samvær.

God læselyst!

Kasper Nikolaj Jørgensen

Søren Kjeldsen

---

¹ Studieordning for cand.merc.aud.

Indholdsfortegnelse

1. Forord.....	2
2. Indledning	8
3. Projektlayout.....	10
4. Overblik over reguleringen af revisors etiske adfærd	13
4.1. Regulering af etik for revisorer i EU.....	14
4.1.1. 8. selskabsdirektiv af 1984.....	15
4.1.2. Udarbejdelsen af et nyt 8. selskabsdirektiv	16
4.1.3. 8. selskabsdirektiv af 2006.....	17
4.2. Revisorlovgivningen	18
4.2.1. Generel vs. konkret uafhængighed	19
4.2.2. Revisorloven 2003 (RL 2003).....	20
4.2.3. Forslag til ny revisorlov (RL 2008)	21
4.3. Retningslinjer for revisors etiske adfærd (ER)	23
5. Problemstilling	26
5.1. Problemformulering	31
5.1.1. Underspørgsmål	31
5.2. Definition af problemformuleringen	33
5.3. Afgrænsning	33
5.3.1. Afgrænsning af væsentligste kilder	34
5.4. Væsentligste kilder.....	35
5.4.1. Høringssvarerne	35
5.4.2. Code of Ethics for Professional Accountants (CoE).....	37
5.4.3. Retningslinjer for revisors etiske adfærd (ER 2007).....	38

6. Retningslinjer for revisors etiske adfærd - generelt	40
6.1. Opbygningen af ER 2007	41
6.2. Vurdering af uafhængighed	43
6.2.1. Uafhængighed og netværksrelationer	44
6.2.2. Virksomheder af særlig offentlig interesse (PIEs).....	46
6.3. De fem etiske principper	47
6.3.1. Ad Integritet.....	47
6.3.2. Ad Objektivitet.....	48
6.3.3. Ad Professionel kompetence og fornøden omhu.....	48
6.3.4. Ad Fortrolighed.....	48
6.3.5. Ad Professionel adfærd	48
6.4. Trusler.....	49
6.4.1. Egeninteressesetrusler	49
6.4.2. Egenkontroltrusler	50
6.4.3. Advokeringstrusler	51
6.4.4. Familiaritetstrusler	51
6.4.5. Intimideringstrusler	51
6.5. Sikkerhedsforanstaltninger	52
6.6. Sorte og grå situationer.....	53
6.6.1. Afsmitning	54
7. CoE 2008 kapitel 290 vs. ER 2007 kapitel 290	56
7.1. Reviews sidestilling med revision i CoE 2008	57
7.2. Økonomiske interesser	58
7.3. Lån og garantier	64
7.4. Nære forretningsforbindelser til erklæringsklienter.....	67
7.5. Familiemæssige og personlige forbindelser	70
7.6. Ansættelse hos erklæringsklienter	72

7.7. Midlertidigt udlån af medarbejdere.....	75
7.8. Tidligere ansættelse hos erklæringsklienter	77
7.9. Funktion som direktør eller bestyrelsesmedlem hos erklæringsklienter	79
7.10. Partnere og ledende medarbejders længerevarende tilknytning til erklæringsklienter	81
7.11. Andre ydelser til erklæringsklienter end erklæringsopgaver med sikkerhed	87
7.12. Ledelsesansvar	90
7.13. Udarbejdelse af regnskabsmateriale og regnskaber	93
7.14. Vurderingsopgaver	96
7.15. Skatterådgivning til revisionsklienter.....	99
7.16. Intern revision til revisionsklienter	105
7.17. IT-systemassistance til revisionsklienter	108
7.18. Bistand til revisionsklienter i forbindelse med retstvister	111
7.19. Juridisk assistance til revisionsklienter	113
7.20. Ledelsesrekruttering for erklæringsklienter.....	116
7.21. Corporate finance og lignende aktiviteter	118
7.22. Honorar og prisfastsættelse	121
7.23. Aktuelle og truende retstvister	128
7.24. Erklæringer med begrænset anvendelse	129
8. Konklusion	134
9. Executive Summary	141
10. Resumé	143
11. Forkortelsesliste	145
12. Litteraturliste	147

2. Indledning

Reguleringen af etik for revisorer er et område, der har fuld fart på. Fra at have været reguleret i begrænsede vendinger nationalt, er reguleringen i dag meget omfattende og baseret på et internationalt samarbejde. I den første danske revisorlov fra 1909 var revisors etiske adfærd reguleret i § 1, hvorefter der skulle skrives under på, at revisor

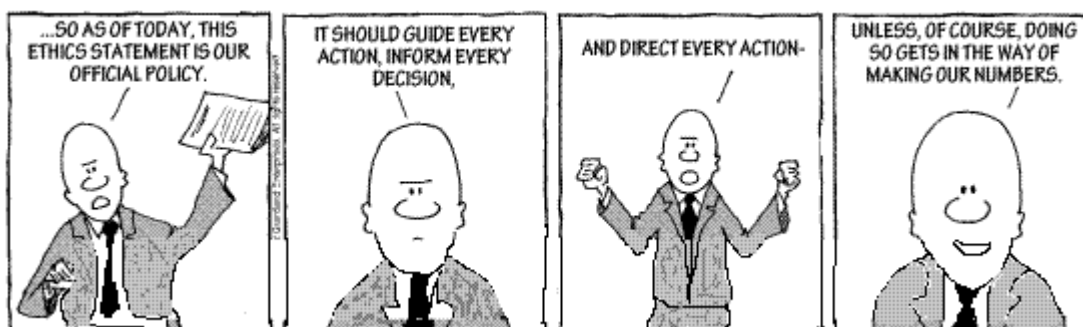
”... med Flid og Troskab vil udføre de Hverv, der betros ham, og at han i det hele samvittighedsfuldt vil opfylde sine pligter som Revisor”

samt i § 4 om uafhængighed, hvorefter revisor ikke måtte

”... beklæde noget Statsembede eller lønnet offentlig Bestilling”.

Så kort kunne det altså gøres i 1909. Faktum er, at reguleringen i dag, med IFACs Code of Ethics for Professional Accountants som udgangspunktet, er langt mere omfattende. Formålet hermed kan påstås at være det samme, men detaljeringsgraden i reguleringen er øget væsentligt, og der er en tendens til, at reguleringen i stigende grad bliver konkretiseret og indeholder deciderede forbud. Dette sker, selv om IFAC og herunder IESBA angiver, at Code of Ethics udarbejdes som en principbaseret standard for etik for revisorer, hvilket som udgangspunkt taler imod den igangværende udvikling.

Set fra et dansk perspektiv, er der trådt nye retningslinjer i kraft så sent som i 2007 og allerede nu, er der en ny version på vej, i form af revideret kapitel 290 og nyt kapitel 291 til Code of Ethics for Professional Accountants. Indholdet heri er offentliggjort over to omgange i henholdsvis januar og april 2008, og forventes vedtaget i december 2008. Formålet hermed er til stadighed at sikre revisors uafhængighed, og denne nye versions kapitel 290 er udgangspunktet for nærværende speciale, hvor ændringerne i forhold til nugældende retningslinjer, samt hvad dette betyder for revisor, vil være omdrejningspunktet.

3. Projektlayout

Dette kapitel er tænkt som en læsevejledning for specialet med det mål at give læseren et overblik over opbygningen og det nærmere indhold heri. Dette indebærer en kort beskrivelse af indholdet i de enkelte kapitler, samt en begrundelse for, hvorfor disse er medtaget. Som nævnt i indledningen er emnet for specialet etik for revisorer, nærmere bestemt kapitel 290 i IFAC Code of Ethics for Professional Accountants² (CoE). Nedenstående figur 1 illustrerer projektets opbygning, og indholdet i kapitlerne beskrives kort i det efterfølgende.

Kapitel 4 indledes med et overblik over hvilke aktører, der har indflydelse på tilblivelsen af Retningslinjer for revisors etiske adfærd³ (ER). Dette efterfølges af særskilte afsnit om henholdsvis reguleringen af etik i EU, revisorlovgivningen og ER. I disse afsnit uddybes nærmere, hvilken udvikling der er sket indenfor de pågældende aktørers område, herunder den aktuelle situation, hvor der snart træder såvel nyt 8. selskabsdirektiv, ny revisorlov og en ny version af CoE (CoE 2008) i kraft. Kapitlets formål er således at give et billede af hvilke parter, der har indflydelse på reguleringen af revisors etiske adfærd i Danmark samt hvilken sammenhæng, der er imellem disse. Vi har valgt at kalde det vores problemfelt.

I kapitel 5 præsenteres vores problemstilling og i forlængelse heraf problemformuleringen. Denne beskrives nærmere og suppleres af uddybende underspørgsmål til brug for analysen. Herefter skulle læseren have et klart indtryk af, hvad der bliver belyst i den senere analyse i kapitel 7, hvilket er formålet med kapitlet. Det indeholder desuden vores definitioner og afgrænsning, samt en beskrivelse af de væsentligste kilder, som specialet er skrevet på grundlag af.

I 6. kapitel redegøres for opbygningen af ER, herunder særligt de dele vi har fundet relevant i forhold til at kunne beskæftige os med kapitel 290. Dette indebærer en præsentation af del A i ER, og omfatter en beskrivelse af ERs principbaserede begrebsramme, en beskrivelse af hvorledes revisor skal vurdere sin uafhængighed, de fem etiske principper, trusselstyper, sikkerhedsforanstaltninger samt sorte og grå situationer. Kapitlet kan således siges at præsentere "værktøjskassen" i forhold til revisors iagttagelse af ER, og tjener som en naturlig indledning til analysen i kapitel 7. I beskrivelsen af disse forhold har vi valgt at tage udgangspunkt i ER

---

² "IFAC Code of Ethics for Professional Accountants" vil i resten af specialet blive forkortet til "CoE". Af hensyn til at skelne mellem forskellige versioner af CoE, benyttes betegnelserne CoE 2005 for den nugældende og CoE 2008 for den kommende.

³ "Retningslinjer for revisors etiske adfærd" vil i resten af specialet blive forkortet til "ER"

2007, både på grund af det danske perspektiv og fordi der ikke forventes ændringer heri i CoE 2008.

Kapitel 7 er specialets kerne og mest omfangsrige kapitel. Strukturen heri er baseret på indholdsfortegnelsen i CoE 2008, og de enkelte emner behandles for sig i en opdeling med tre underafsnit. Disse underafsnit er henholdsvis en beskrivelse af ER 2007, herefter hvilke ændringer der sker i CoE 2008 og til sidst et afsnit med vores synspunkter og kommentarer hertil. Denne fremgangsmåde er valgt for at kunne illustrere og kommentere på ændringerne, samt for at gøre specialet overskueligt, således at interesserede parter relativt enkelt kan sætte sig ind i ændringerne på et bestemt område.

8. kapitel er specialets sidste og indeholder vores konklusioner. Denne samler op på analysens resultater og virker opsummerende i forhold hertil, uden dog at være udtømmende, da dette ville føre for vidt.

Der vil igennem projektet blive benyttet forkortelser, i de tilfælde dette antages at forbedre læsevenligheden. Første gang en forkortelse benyttes, vil den præsenteres i en parentes umiddelbart efter det, den er en forkortelse for. Et samlet overblik over de benyttede forkortelser i projektet findes desuden i forkortelseslisten på side 145.

Litteraturhenvisninger er ligeledes for læsevenlighedens skyld i overensstemmelse med de anvendte forkortelser. Herudover er der henvisninger til kilder i fodnoterne, som vil være angivet med en forkortelse af hensyn til overskueligheden i disse. Ved at følge denne forkortelse til litteraturlisten, vil man i tilfælde af tvivl, kunne se præcis hvilken kilde, den enkelte forkortelse referer til. Litteraturlisten er på denne måde opstillet todelt, med det formål at gøre den overskuelig i forhold til at lette opslag af kilder benyttet i løbet af specialet.

Figur 1 - Projektlayout

4. Overblik over reguleringen af revisors etiske adfærd

Reguleringen af revisors etiske adfærd har udviklet sig igennem tiden. Det gælder for såvel, hvorfra reglerne kommer, som for mængden af de regler, der gælder. Nutidens regulering af etik for revisorer er i høj grad præget af internationale samarbejder med henblik på at udforme fælles retningslinjer for revisorer. Tidligere foregik reguleringen nationalt, og i Danmark har reguleringen hovedsageligt bestået af bestemmelser i revisorlovene.⁴

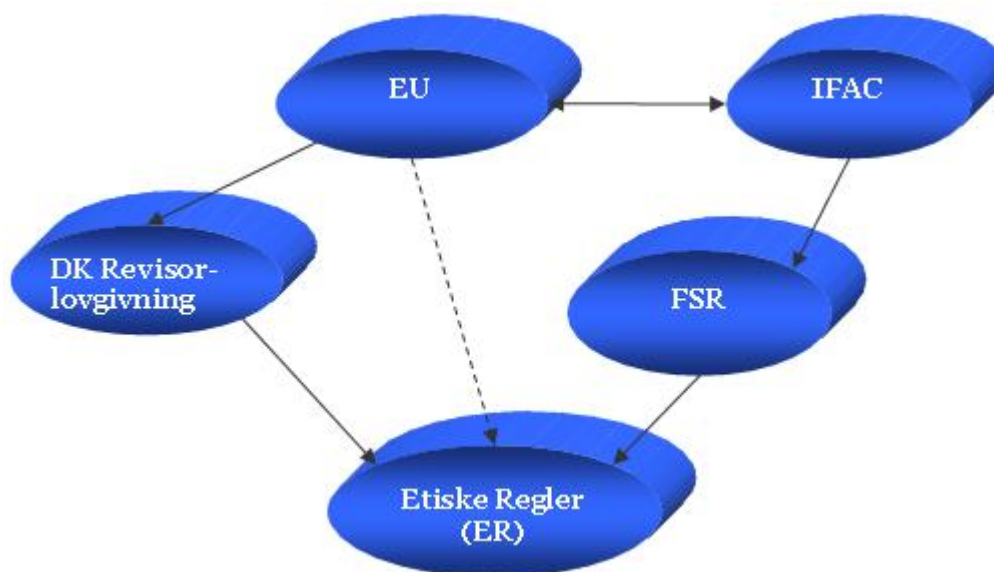
Danmark er via sit medlemskab af EU forpligtet til at implementere bestemmelserne fra det nye 8. selskabsdirektiv i national lovgivning, hvilket opfyldes i forbindelse med den nye revisorlov (RL 2003), der træder i kraft 1. juli 2008. Revisorer, der er medlem af FSR og FRR skal desuden overholde yderligere foreningskrav. I kraft af revisorforeningernes medlemskab af IFAC, skal fx CoE overholdes, når denne er vedtaget og oversat til ER udsendt af FSR. Bestemmelserne i ER, hvori revisorlovens bestemmelser desuden indarbejdes, er med til at udfylde den retlige standard ”god revisorskik”, og kravene gælder derfor også indirekte for revisorer, der ikke er medlem af FSR.

Reguleringen af etik består således af såvel særlige nationale bestemmelser, bestemmelser med baggrund i EU-direktiver, samt bestemmelser udstedt af IFAC og afledt heraf FSR. Yderligere kan det nævnes, at der med 8. selskabsdirektiv er lagt op til, at EU fremover vil tage udgangspunkt i CoE, således at reguleringen af etik, fremover vil være baseret på et samarbejde mellem EU og revisorerne selv.⁵

---

⁴ Reguleringen har i begrænset omfang omhandlet revisors uafhængighed, mens benævnelsen ”Etik” ikke har været nævnt i de enkelte love.

⁵ I præamblen til 8. selskabsdirektiv af 2006 skrives i afsnit 9, at Kommissionen kan vedtage gennemførelsesbestemmelser for faglig etik som mindstestandarder og i denne forbindelse kan IFAC’s Code of Ethics tages i betragtning.

Figur 2 – Aktører i regulering af revisors etiske adfærd
Kilde: egen tilvirkning

Det væsentligste indhold med hensyn til regulering af etik og herunder uafhængighed, vil blive belyst i følgende afsnit, hvor gennemgangen er inddelt i henholdsvis regulering af etik for revisorer i EU, revisorlovgivningen, samt ”Retningslinjer for revisors etiske adfærd”.

4.1. Regulering af etik for revisorer i EU

Det nye 8. selskabsdirektiv, 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, blev vedtaget 17. maj 2006 og erstatter det gamle 8. direktiv 84/253/EØF fra 1984. Senest 29. juni 2008 skal direktivets bestemmelser være implementeret i de enkelte medlemsstaters nationale lovgivning, hvilket i Danmark har ført til en ny revisorlov, der forventes at træde i kraft 1. juli 2008 (RL 2008). Forud for vedtagelsen af det nye 8. selskabsdirektiv har der, af relevans for direktivets bestemmelser om etik og uafhængighed, fra EU's side været udarbejdet en grønbog om den lovpligtige revisors rolle, og der har været afgivet en henstilling om revisors uafhængighed.⁶

Det gamle 8. selskabsdirektiv indeholder kun få bestemmelser om uafhængighed, hvilket giver et godt billede af, hvor begrænset reguleringen på dette område tidligere har været. Direktiver skal som nævnt implementeres i national lovgivning, mens en henstilling ikke er binden-

⁶ 8. selskabsdirektiv 2006, præambel, afsnit 4.

de for medlemsstaterne.⁷ Henstillingerne har dog haft indflydelse på opdatering af den danske revisorlovgivning, ligesom den har dannet udgangspunkt for det nye 8. selskabsdirektiv.⁸

4.1.1. 8. selskabsdirektiv af 1984

8. selskabsdirektiv fra 1984 handlede om autorisation af personer, der foretager revision af regnskaber. EU's 4. selskabsdirektiv fra 1978 og 7. selskabsdirektiv fra 1983 stillede begge krav om, at selskabers regnskaber skulle revideres af en autoriseret person, men det var først med 8. selskabsdirektiv, der kom bestemmelser om revisors uafhængighed, og om hvilke kvalifikationer revisor skulle have.⁹

Målet med direktivet var at harmonisere de krav, der gjaldt til revisors kvalifikationer og at sikre tilliden til revisors uafhængighed. Direktivet indeholdt et krav om, at revisor skulle bestå en eksamen på universitetsniveau, for at kunne tildeles en autorisation. Dog fandtes der adskillige undtagelser hertil, således at man ikke fratog allerede etablerede revisorer retten til at fortsætte deres erhverv.¹⁰

Med hensyn til uafhængighed anfører direktivet, at revisor skal føre en *retskaffen vandel* og ikke må udføre virksomhed, der er uforenelig med revisorhvervet.¹¹ Udtrykket retskaffen vandel uddybes ikke nærmere, men kan tolkes som, at revisor skal opføre sig lovlydigt og hæderligt. Som person skal revisor således fremstå som pålidelig og som én, der er til at stole på. Direktivet foreskriver desuden, at revisor skal udføre sit job samvittighedsfuldt, samt være uafhængig af de selskaber han reviderer.¹² Disse bestemmelser udgjorde reguleringen af revisors uafhængighed, og om hvilke personlige egenskaber han skulle besidde. Reguleringen af uafhængighed var således begrænset til at være af meget overordnet grad, hvilket skyldtes, at det ikke lykkedes at nå til en fælles definition af uafhængighed. Behandlingen heraf udviklede sig derfor forskelligt i de enkelte medlemsstater.¹³

---

⁷ Et direktivs *mål* er bindende for medlemsstaterne, men midlerne til hvordan disse opfyldes overlades det til den enkelte medlemsstat at afgøre.

⁸ Der er afgivet flere henstillinger forud for udarbejdelsen af 8. selskabsdirektiv, bl.a. om kvalitetssikring, men dette projekt fokuserer på henstillingen om revisors uafhængighed fra 2002.

⁹ 4. selskabsdirektiv, artikel 51 og 7. selskabsdirektiv, artikel 37.

¹⁰ 8. selskabsdirektiv af 1984, artikel 4

¹¹ 8. selskabsdirektiv af 1984, artikel 3

¹² 8. selskabsdirektiv af 1984, artikel 23-24

¹³ Grønbog, afsnit 4.7.

4.1.2. Udarbejdelsen af et nyt 8. selskabsdirektiv

Som startskuddet til udarbejdelsen af det nye 8. selskabsdirektiv udarbejdede EU i 1996 en grønbog¹⁴ under titlen ”Den lovpligtige revisor rolle, stilling og ansvar i den europæiske union”. Dette skete efter ønske fra revisorerhvervet, samt i erkendelse af, at der var behov for en bedre regulering af lovpligtig revision i EU, da de eksisterende regler på dette tidspunkt var ufuldstændige.¹⁵ Udviklingen i det indre marked betød desuden, at virksomheder etablerede sig på tværs af landegrænser, og at regnskaberne derfor blev brugt af tredjemænd fra forskellige lande. Dette skabte behov for fælles regler, til at sikre en vis kvalitet i revisionen.¹⁶

Grønbogen gav flere eksempler på, hvorledes revisor skulle være uafhængig. Revisor skulle fx være uafhængig både i tankegang og i sin fremtræden. Sidstnævnte omhandler en såkaldt velinformeret tredjemands opfattelse af revisor, hvor revisor i dennes øjne skal fremstå som værende objektiv.¹⁷ Grønbogen kritiserede desuden holdningen blandt revisorer, der beskyldtes for at slække på professionalismen i deres arbejde, af frygt for at miste klienter, samt for at konkurrere på pris, hvilket kunne forringe kvaliteten af den udførte revision.¹⁸ Grønbogen lagde også op til en diskussion af, hvorvidt revisor kunne varetage flere opgaver for samme klient og samtidig bevare sin uafhængighed. Dette er blot nogle af de eksempler, grønbogen angav som truende for revisors uafhængighed, som der senere blev udstedt konkrete regler om, i eksempelvis nedennævnte EU-henstilling om revisors uafhængighed fra 2002. Desuden forbød den beslutningstagen på klientens vegne i forskellige henseender og satte spørgsmålstegn ved, hvor længe revisor kunne betjene samme klient, uden at miste sin uafhængighed, hvorefter en rotationsordning blev nævnt som en mulig løsning.¹⁹

Med grønbogen fra 1996 blev der således givet konkrete fortolkningsbidrag til, hvorledes uafhængighed skal forstås i forskellige situationer, hvor uafhængigheden kan være truet.

Udarbejdelsen af grønbogen førte senere til en række meddelelser og henstillinger. I forhold til regulering af etik og uafhængighed er særligt EU henstillingen fra 2002 om ”Revisorers

---

¹⁴ En grønbog er et EU-dokument, der bruges som diskussionsgrundlag for et givet område, hvorom der ønskes skabt en debat. Grønbogen havde et bredt sigte og opfordrede interesserede parter til at bidrage med holdninger til, hvorledes EU skulle nå frem til fælles regler på revisionsområdet.

¹⁵ Grønbog, afsnit 1.2-1.3 og 2.6.

¹⁶ Grønbog, afsnit 2.5-2.6.

¹⁷ Grønbog, afsnit 4.8.

¹⁸ Grønbog, afsnit 4.9-4.11.

¹⁹ Grønbog, afsnit 4.12-4.15.

uafhængighed i EU: Grundlæggende principper” og meddelelsen ”Styrkelse af den lovpligtige revision i EU” fra 2003 interessante.²⁰

Henstillingen fra 2002 indeholdte principper for revisorers uafhængighed. Begrundelsen herfor var, at uafhængighed blev betragtet som revisors vigtigste middel til at fremstå objektiv og bevare tilliden fra offentligheden.²¹ Den udgjorde desuden grundlaget for et videre arbejde med standarder for uafhængighed og anbefalede at følge en principbaseret strategi frem for en detailbaseret.²² I kraft af at være kraftigt inspireret af CoE åbnede den desuden op for, at den regulering, som revisorstanden selv foretog, kunne indarbejdes i det kommende 8. selskabsdirektiv. Dette blev fulgt op, da EU i meddelelsen ”Styrkelse af den lovpligtige revision i EU”, med henvisning til nylige regnskabsskandaler (Enron), anbefalede at foretage en analyse af gældende nationale etiske regler og af CoE. Formålet hermed var at undersøge, om disse skulle indarbejdes i det nye 8. direktiv for at sikre øget harmonisering.

Meddelelsen foreslog desuden, at de grundlæggende principper fra 2002-henstillingen skulle indarbejdes i det nye 8. selskabsdirektiv, med begrundelsen *”Denne principbaserede tilgang er - med tilstrækkelig vejledning om, hvordan disse principper skal anvendes - sandsynligvis en af de bedste garantier i verden for revisorerne uafhængighed, da den giver revisorerne mulighed for at takle enhver situation, hvor deres uafhængighed trues”*.²³

4.1.3. 8. selskabsdirektiv af 2006

Målene for det nye 8. selskabsdirektiv fremgår af præambelens afsnit 32, hvorefter der bl.a. ønskes en definition af faglig etik. Direktivet indeholder til forskel fra det gamle 8. direktiv et kapitel om faglig etik, uafhængighed, objektivitet, fortrolighed og tavshedspligt.²⁴ Heri gives der eksempler på, hvorledes revisor skal være uafhængig. Fx må revisor ikke være involveret i beslutningstagen for klienten, have økonomisk, ansættelses- eller forretningsmæssig interesse i klienten, og der må ikke udføres revision, hvor selvrevision eller egeninteresse kan være aktuelt.²⁵ Der nævnes også eksempler på trusler, såsom intimidering, fortrolighed, tillid og partiskhed, som skal mindskes ved brug af sikkerhedsforanstaltninger. Sikkerhedsforanstalt-

---

²⁰ Der findes flere meddelelser og henstillinger, der danner grundlaget for det nye 8. selskabsdirektiv, men disse findes mindre relevante denne henseende.

²¹ Henstilling 2002, præambel, afs. 1-2

²² Henstilling 2002, præambel, afs. 10-11

²³ Meddelelse 2003, afs. 3.5

²⁴ 8. selskabsdirektiv af 2006, 4. kapitel

²⁵ 8. selskabsdirektiv af 2006, artikel 22

ningerne uddybes ikke, men i henstillingen fra 2002 om revisors uafhængighed findes vejledning herom.²⁶

Direktivet pålægger efter artikel 21 medlemsstaterne at sikre, at revisorer og revisionsvirksomheder underlægges principper om faglig etik. I præambelens afsnit 9 står der, at Kommissionen kan vedtage gennemførelsesbestemmelser herom, og at dette kan være med udgangspunkt i CoE. Sammenholdt med præambelens afsnit 13 hvorefter lovpligtig revision bør ”*udføres på grundlag af internationale revisionsstandards*”, er det oplagt at tænke, at EU nu definitivt åbner op for, at CoE skal være gældende for lovpligtige revisioner i EU. Det nye 8. selskabsdirektiv giver således mulighed for, at en øget harmonisering med udgangspunkt i revisorstandens egen regulering kan blive vejen frem for revision i EU.²⁷

4.2. Revisorlovgivningen

Revisorlovgivningen har igennem tiden udviklet sig i takt med, at kravene til revisor er blevet ændret, som følge af bl.a. erhvervsskandaler, udvidelse af professionen, den internationale udvikling herunder især fra EU, og øvrige tendenser i samfundet.

Første gang revisor optræder i dansk lovgivning er i konkursloven af 25. marts 1872, hvor Sø- og handelsretten bemyndiges til at beskikke handelskyndige revisorer. Tillægsordet ”handelskyndig” var det eneste krav, der blev stillet til revisors faglige kvalifikationer og uafhængighed er ikke nævnt.²⁸

I Danmark blev den første egentlige revisorlov indført i 1909 i lov om autoriserede revisorer. Allerede på dette tidspunkt var der fokus på revisors uafhængighed, og kravene om at revisor både skulle være uafhængig af genstanden for erklæringen og af enhver form for erhvervsmæssig interesse stammer fra denne lov. Motivet for sådanne krav var på daværende tidspunkt, at de skulle medvirke til at skabe en institution af revisorer, der var ganske frit stillet over for alt og alle.²⁹

---

²⁶ I bilaget til henstillingen oplistes talrige eksempler på sikkerhedsforanstaltninger og det angives i hvilke situationer disse skal benyttes.

²⁷ RL 2008, p. 74-75

²⁸ Christensen 1997, p. 82

²⁹ Füchsel, mfl. 2005, p. 64 og Bendtsen 2006

Revisorloven fra 1909 blev i 1930 afløst af lov om Statsautoriserede Revisorer. I denne lov var det første gang, at benævnelsen statsautoriseret blev anvendt. Denne lov havde dog kun en kort levetid, da den i 1931 blev ophævet og erstattet af bestemmelser i særlove som fx næringsloven og aktieselskabsloven.³⁰

Senere opstod der igen et behov for, at revisorstanden fik sin egen lov. Dette bevirkede, at lov om statsautoriserede revisorer blev indført 1967, og at lov om registrerede revisorer blev indført i 1970. Begge blev ændret i 1984, bl.a. for at skærpe kravene til revisors uafhængighed og øge tilliden til erklæringerne. Samtidigt blev kravet om, at revisorer skal udføre deres erhverv i overensstemmelse med ”god revisorskik” indført, som en afløser for det tidligere krav om, at arbejdet skulle udføres efter ”god regnskabs- og revisionsskik”.³¹

Igen i 1994 blev de to revisorlove ændret med skærper af uafhængighedskravene til følge. Således indførtes begrebet ”offentligheden tillidsrepræsentant” for at øge tilliden til revisorstanden og for at understrege revisors uafhængighed. Derudover indførtes der regler om forbud mod revision ved økonomisk interesse samt regler om ejerskab af revisionsvirksomheder.³² Disse to love var gældende frem til den nuværende lov om statsautoriserede og registrerede revisorer fra 2003 (RL 2003), hvor lovene blev slået sammen til én.

4.2.1. Generel vs. konkret uafhængighed

Siden 1909 loven var reguleringen af revisors uafhængighed bygget op således, at revisor ikke blot skulle være konkret uafhængig, men også generelt uafhængig.³³ Den generelle uafhængighed betød, at revisor ikke kunne drive anden erhvervsmæssig virksomhed end revisionsvirksomhed, herunder være ansat privat eller i det offentlige. Med RL 2003 blev kravene om generel uafhængighed opløst, hvilket således betød en afslutning på næsten 100 års forbud mod, at revisor og revisionsvirksomheder beskæftigede sig med andet end revision. Denne liberalisering har betydet, at der i dag ingen typer af erhvervsmæssig virksomhed eller ansættelse er, der i sig selv kan true revisors uafhængighed i henhold til loven. Dog gælder reglerne om den konkrete uafhængighed stadig. Når revisor skal afgive en erklæring om en konkret

---

³⁰ Langsted, mfl. 2005, p. 118-120

³¹ Langsted, mfl. 2005, p. 122-130

³² RL 2003, p. 13 og Langsted mfl. 2005, p. 138

³³ Udtrykkene uafhængighed og habilitet anvendes især på revisorområdet i flæng, hvilket betyder, at reglerne om uafhængighed og regler om habilitet er de samme.

person eller virksomhed medfører dette, at revisor skal vurdere, om der er forhold, som kan true den konkrete uafhængighed.³⁴

4.2.2. Revisorloven 2003 (RL 2003)

Revisorlovgivningen har fra start været udformet med inspiration internationale regler. Således byggede 1909 loven på engelske principper. Internationaliseringen har dog for alvor vundet frem med den gældende RL 2003. Ændringerne i denne bygger i det væsentligste på de to henstillinger fra EU om henholdsvis revisorers uafhængighed og om kvalitetssikring af den lovpligtige revision.³⁵ Foruden at kravene til den konkrete uafhængighed er blevet strammet, er der i loven blevet indført et nyt overordnet princip om uafhængighed, som genfindes i EU henstillingen – den såkaldte principbaserede tilgang.³⁶ I sin rene form indebærer dette at lovgiver i stedet for at beskrive en række situationer, hvor revisor ikke må afgive erklæringer, beskriver en række trusler mod revisors uafhængighed.

RL 2003 betød desuden en ændring af anvendelsesområdet til alene at omfatte revisors erklæringsafgivelse. Således omfattes:

”... revisors revision af regnskaber m.v. og supplerende beretninger samt ved revisors afgivelse af erklæringer og rapporter, der i øvrigt kræves i henhold til lovgivningen eller ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug”.³⁷

Loven regulerer på den måde, i modsætning til de to tidligere love, ikke grænserne for revisors virke, men kun de områder der er af betydning for revisors uafhængighed og virke som offentlighedens tillidsrepræsentant.³⁸ Loven medførte desuden en yderligere sikring af revisors uafhængighed, ved at der indførtes regler om intern rotation i revisionsvirksomheder, der reviderer virksomheder af særlig offentlig interesse (PIEs). Derudover indførtes der en obligatorisk kvalitetskontrol via et uafhængigt Revisortilsyn, hvis opgave bl.a. er at tilse, om revisi-

---

³⁴ Füchsel mfl. 2005, p. 64-67; og Holm & Warming 2004-2, p. 6

³⁵ RL 2008, p. 24

³⁶ Det kan dog diskuteres om denne principbaserede tilgang allerede fandtes i de to revisorlove fra 1994 i henholdsvis ”lov om statsautoriserede revisorer” og ”lov om registrerede revisorer” – bl.a. i begreberne ”offentlighedens tillidsrepræsentant” og ”god revisorskik”

³⁷ RL 2003, p. 10

³⁸ RL 2003, p. 10

onsvirksomhederne påser, at den fornødne uafhængighed foreligger, inden de påtager sig en erklæringsopgave.³⁹

4.2.3. Forslag til ny revisorlov (RL 2008)

Med lovændringerne i RL 2003 skete der således en væsentlig tilpasning hen imod de internationale regler fra EU. Denne internationalisering ser i høj grad ud til at forsætte i den kommende RL 2008. Forslaget til RL 2008 er baseret på RL 2003, mens ændringerne i det væsentligste bygger på EU's 8. selskabsdirektiv.

En væsentlig ændring i forslaget til RL 2008 er, at anvendelsesområdet ændres fra at vedrøre alle revisors erklæringer, til at langt størstedelen af bestemmelserne alene vedrører erklæringer med sikkerhed.⁴⁰ Dette skyldes, at forslaget går på, at

” Loven finder anvendelse ved revisors afgivelse af revisionspåtegninger på regnskaber samt ved revisors afgivelse af andre erklæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug.”⁴¹

Ifølge Revisorkommissionens betænkning til den kommende revisorlov er dette anvendelsesområde ment som værende passende, da det tydeligere vil afgrænse, hvilke erklæringsopgaver der er indenfor eller udenfor lovens anvendelsesområde. Efter Revisorkommissionens genovervejelser vil anden erklæringsafgivelse, herunder også erklæringer uden sikkerhed, dog være omfattet af nogle få regler om professionel kompetence og fornøden omhu, obligatorisk forsikring og disciplinærsystemet. Dette skal sikre, at et forbrugerhensyn bliver iagttaget.⁴² Anvendelsesområdet i forslaget til ny revisorlov går således videre end EU's 8. selskabsdirektiv ved at gøre det bredere, men samtidigt sker der en indsnævring i forhold til det RL 2003.⁴³

RL 2003 indeholder ingen egentlige bestemmelser om etiske regler for revisorer, men omtaler i flere bestemmelser begrebet god revisorskik. I forhold hertil er der i forslaget til RL 2008 indført ændringer i bestemmelsen om, at opgaverne skal udføres i overensstemmelse med god revisorskik, herunder at udvise nøjagtighed og hurtighed. Således suppleres begrebet god re-

---

³⁹ RL 2003, p. 11

⁴⁰ FSR Følgebrev 2008, p. 1

⁴¹ RL 2008, § 1, stk. 2

⁴² En erklæringsopgave med sikkerhed er en opgave, hvor revisor udtrykker en konklusion, der er udformet for at højne troværdigheden af emnet for erklæringen over for de tiltænkte borgere af den pågældende information. Sikkerhed kan være enten høj grad af sikkerhed eller begrænset sikkerhed.

⁴³ RL 2008, p. 28-29

visorskik med de fem fundamentale etiske principper fra FSRs etiske regelsæt (ER 2007). Da god revisorskik også i RL 2003 er en retlig standard, som udfyldes af revisionsstande selv, herunder af FSRs og FRRs responsumudvalg, Disciplinærnævnet og revisionsstandarderne (RS), medfører ændringerne i forslaget til RL 2008 dog ikke store ændringer her.⁴⁴

Med hensyn til uafhængighedsbestemmelserne synes forslaget til RL 2008 heller ikke at medføre væsentlige ændringer i forhold til RL 2003. Forsat vil kun den konkrete uafhængighed blive reguleret, og som i den gældende lov er forslaget bygget om en "flertrinsraket", der fastsætter de generelle uafhængighedskrav, dernæst situationer hvor revisor ikke er uafhængig og til sidst en række trusler, som kan være uafhængighedstruende, men hvor der i forslaget nævnes at sikkerhedsforanstaltninger kan afhjælpe truslen. Bestemmelsen har dog fået en anden form, idet den er opbygget på samme måde som i 8. selskabsdirektiv, men den ændrede udformning vil indholdsmæssigt dække det samme materielle område som den gældende. Dog lyder forslaget til RL 2008 på, at der skal indsættes en bestemmelse om, at revisor som udfører revision i en PIEs ikke må påtage sig en ledende stilling i denne virksomhed før to år efter fratrædelsen som revisor (den såkaldte cooling off-periode).

Det foreslås desuden at give Erhvervs- og selskabsstyrelsen hjemmel til at udstede administrative forskrifter.⁴⁵ På etikens område er det især foreslåede § 16, stk. 3 og § 24, stk. 5, der er interessante, da de sikrer, at der er hjemmel i RL 2008 til at gennemføre de bestemmelser, som EU-Kommissionen i 8. selskabsdirektiv bemyndiges til at vedtage vedrørende etik.⁴⁶ Endelig gælder det i forslaget som i RL 2003, at reglerne om uafhængighed skal ses i sammenhæng med reglerne om intern rotation, om ejerskab, om vederlag og om kvalitetssikring, idet alle disse regler har til formål at styrke revisors uafhængighed ved erklæringsafgivelse.⁴⁷

I forhold til RL 2003, synes forslaget til RL 2008 således ikke at medføre væsentlige ændringer eller skærper inden for regulering af revisors etiske adfærd herunder uafhængighed. Udviklingen i revisorlovgivningen synes dog at gå i retning af et øget fokus på etiske regler herunder især uafhængighed, hvilket især må ses som et resultat af mere EU konforme regler og øget internationalisering.

---

⁴⁴ Revisorkommissionen 2006, p. 116-117, og RL 2008, p. 34

⁴⁵ Den foreslåede § 16, stk. 3 er med sproglige ændringer en videreførelse af gældende § 2, stk. 3.

⁴⁶ RL 2008, p. 74-75

⁴⁷ RL 2008, p. 32-33 og p. 87-89; Davidsen 2008, p. 16-21

Den nye revisorlov – ”lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder” – forventes med enkelte undtagelser at træde i kraft den 1. juli 2008, hvilket passer med, at 8. selskabsdirektiv skal være implementeret i lovgivningen her.⁴⁸

4.3. Retningslinjer for revisors etiske adfærd (ER)

FSRs ER er de retningslinjer, som danske revisorer skal følge. Disse bygger i det væsentligste på CoE, som er udsendt af International Federation of Accountants (IFAC) herunder det selvstændige organ ”International Ethics Standards Board for Accountants” (IESBA), som står for udarbejdelsen af CoE. IFAC er den globale organisation for regnskabsprofessionen, og har som vigtigste opgaver bl.a. at udarbejde internationale standarder indenfor revision, uddannelse og etik. IFAC blev stiftet i 1977, og har i dag 158 medlemsorganisationer i 118 lande, hvor Danmark er repræsenteret ved FSR og FRR.⁴⁹

Baggrunden for CoE var, at der i løbet af 1990’erne opstod et behov fra revisor professionen og lovgivere for at få samlede retningslinjer for revisors uafhængighed, da der fx var delte og inkonsistente meninger om, hvad uafhængighedskravet indebar. Dette resulterede i, at IFAC i 2001 udsendte en revideret udgave af CoE.⁵⁰ Disse var den første udgave af FSRs ER fra 2005 baseret på. ER 2005 blev sendt til høring i maj 2004 og senere vedtaget i marts 2005 med ikrafttrædelse den 1. juli 2005. Disse retningslinjer følger den principbaserede tilgang, og skal følges på linje med RSerne. Da de er fastlagt indenfor rammerne af CoE og RL 2003, omfatter ER 2005 en kombination af gældende lovkrav til revisors handlemåde, en kodificering af krav til revisors etiske adfærd der må anses for en del af god revisorskik samt en række forhold, der er nye og skærpene på revisors etiske adfærd. ER 2005 følger desuden principperne fra EU henstillingen om revisors uafhængighed, hvilket skyldes at henstillingen er kraftigt inspireret af CoE.⁵¹

IFAC udsendte i oktober 2004 et høringsudkast ”Proposed Revised Code of Ethics for Professional Accountants”. Dette skete i forlængelse af et tidligere høringsudkast fra 2003 og blev vedtaget i juni 2005 med ikrafttrædelse 30. juni 2006. Denne udgave benævnes CoE 2005, og er den gældende udgave. De nye CoE 2005 medførte, at FSR i december 2006 udsendte nye

---

⁴⁸ Davidsen 2008, p. 16

⁴⁹ Kiertzner 2004, p. 19.

⁵⁰ Eilifsen mfl. 2006, p. 577

⁵¹ Fabricius & Gath 2004, p. 6 og Füchsel mfl. 2005, p. 87-88

ER, som trådte i kraft 1. januar 2007 og samtidigt ophævede ER 2005.⁵² I denne udgave, benævnt ER 2007, ændredes ikke væsentligt i det materielle indhold i forhold til den tidligere udgave. Der blev dog foretaget en væsentlig omskrivning, således at terminologien harmonerede med RS'erne herunder begrebsrammen. Desuden blev bilaget om uafhængighedstrusler skrevet ind som en integreret del af selve reglerne som kapitel 290. Omskrivningen havde også til formål at få alle afsnit til at følge den principbaserede tilgang, som stiller krav til at revisor identificere, vurdere og imødegår trusler. I ER 2005 var det kun kapitlet om uafhængighed, der fulgte denne tilgang. Derudover skete der kun enkelte opdateringer og præciseringer.⁵³

IESBA/IFAC udsendte i juli 2006 et tillæg til CoE 2005 om netværk og netværksfirmaer, som indgår i afsnit 290 om uafhængighed i CoE. Disse nye afsnit blev vedtaget af FSR i oktober 2007 og indarbejdet i den ajourførte ER, som udkom i december 2007. Denne udgave erstatter de to tidligere udgaver af ER, og de nye afsnit 290.14 - 290.26 om netværk og netværksfirmaer træder først i kraft for erklæringer dateret 31. december 2008 eller senere. Resten træder i kraft den 1. januar 2007.⁵⁴ Da ændringerne i den ajourførte ER således stort set kun vedrører de nye afsnit om netværk og netværksfirmaer, benævnes denne del af udgaven fremover i specialet som ER 2007 - ny netværk og netværksfirmaer, mens de øvrige dele samt den forudgående udgave af ER, som begge har ikrafttrædelse 1. januar 2007 samlet benævnes ER 2007, da bestemmelserne der træder i kraft her materielt set har samme indhold.

IESBA har i december 2006 som led i Independence 1 projektet udsendt et høringsudkast til revidering af CoE 2005 kapitel 290 "Independence – Audit and Review Engagements" og indsættelse af et nyt kapitel 291 "Independence – Other Assurance Engagements". Der vil her ske en opdeling af det hidtidige kapitel 290 om uafhængighed, der bliver opdelt i to separate kapitler, henholdsvis kapitel 290 om uafhængighed ved revision og review og kapitel 291 om andre erklæringsopgaver med sikkerhed.⁵⁵ Der ventes desuden med denne version at ske en række stramninger, der som vanligt bl.a. begrundes med erhvervsskandaler. Udover Independence 1 udsendte IESBA, som led i Independence 2 projektet, i juli 2007, to tillæg til kapitel 290 som omhandler henholdsvis intern revision og relative og betingede honorarer, hvori der forventes ændringer og opstramninger, som erstatter de afsnit, der er medtaget i Independence

---

⁵² FSR beretning 2003/04, p. 53-54, 2004/05, p. 68-70, 2005/06, p. 63-65 og 2006/07, p. 57-59

⁵³ Fabricius & Gath 2004, p. 6; Füchsel m.fl. 2005 p. 140, og FSR beretning 2006/07, p. 57

⁵⁴ ER 2007 – ny netværk og netværksfirmaer, p. 1,2 og 33; og FSR beretning 2006/07, p. 58

⁵⁵ FSR beretning 2006/07, p. 58

1 herom. Derudover omfatter Independence 2 også et tillæg til det nye kapitel 291 om betingede honorarer.⁵⁶ Independence 1 projektet omhandler således ajourføring af CoE 2005 og benævnes i det følgende som CoE 2008, mens Independence 2 omhandler tillæg til de nævnte afsnit af CoE 2008 og benævnes fremover som CoE tillæg. Resultat af de to projekter er således en samlet revideret udgave af CoE.⁵⁷

IESBA har planer om, at CoE 2008 skal vedtages i december 2008, hvor de forinden skal tilpasses til "Drafting Convention" projektet, hvori der sker tilpasninger i stil med clarityformatet lanceret af IAASB, dog uden at dette anvendes direkte.

CoE har som udgangspunkt ingen retskraft i Danmark, og de kan som udgangspunkt heller ikke anvendes som udfyldende regler i fx ansvarsmæssige sammenhænge. Da FSR som nævnt implementerer retningslinjerne, opnår CoE igennem ER dog retskraft som nationale vejledning på området, med den konsekvens, at de udfylder revisorlovgivningen. Herudover retter ER sig til foreningens medlemmer, der via medlemskab har forpligtet sig til at følge retningslinjerne.⁵⁸

---

⁵⁶ IESBA Work Plan 2007/08, Bøg & Kiertzner 2007, p. 115, CoE ED tillæg, p. 1-3 og IESBA – Strategic and Operational Plan 2008-09, p. 11

⁵⁷ De konkrete udgaver af CoE og CoE tillæg der benyttes i opgaven uddybes senere i afgrænsningen i afsnit 5.3.1.

⁵⁸ Füchsel, mfl. 2005, p. 19-20 og p. 88-89

5. Problemstilling

I starten af dette årtusinde var der flere tilfælde af regnskabsskandaler og heraf afledt medieinteresse, hvilket betød, at revisorbranchens offentlige troværdighed blev alvorligt svækket, og at der kom større fokus på revisors uafhængighed og risikoen for revisors negligering af objektiviteten. Hovedeksemplet på en regnskabsskandale er Enron sagen fra 2001. El-giganten Enrons sammenbrud i 2001 skete, fordi selskabet havde fusket med regnskaberne, oppustet indtægter og overskud og havde gemt gæld for flere milliarder dollar i bogføringen. Kollapset medførte, at det store internationale revisionsfirma Arthur Andersen blev mistænkt for ikke at have været tilstrækkelig objektiv i gennemgangen af Enrons regnskabsmetoder, og hele processen med retssager, mistet omdømme mv. medførte, at Arthur Andersen til sidst valgte at stoppe sine aktiviteter. I Danmark betød dette, at det danske datterselskab måtte lade sig opsluge af konkurrenten Deloitte.⁵⁹

Ikke kun Enron skandalen har medført et øget fokus på revisorstanden herunder dens uafhængighed. Bedrageri er således sket både i andre amerikanske og i europæiske virksomheder som fx WorldCom, Shell og Skandia. I Danmark har der også været spektakulære sager om eksempelvis Hafnia, TK Development, Accumulator Invest og E-huset.⁶⁰

Erhvervsskandalerne har ikke bare sat sine spor i USA men også på globalt plan. I USA udløste de eksempelvis indførelsen af Sarbanes-Oxley Act, der bl.a. regulerer revisors uafhængighed. Disse regler, der følger et detailreguleringsparadigme, er kun gældende for børsnoterede virksomheder og blev en del af den amerikanske lovgivning i 2002. Reglerne medførte ændringer i den amerikanske revisorlovgivning, herunder regnskabs- og selskabslovgivningen, og er af en sådan karakter, at de stiller krav til udenlandske revisionsfirmaer, der reviderer selskaber eller datterselskaber af selskaber, som er noteret på den amerikanske børs.⁶¹

Virkningen af skandalerne på reguleringen i EU og Danmark synes at have været væsentlig mindre end i USA. Der kom således ingen omgående reaktion, men udviklingen er dog blevet fulgt nøje og taget med i overvejelserne i udformningen af nye regler.⁶² Disse skandaler har således ikke været de eneste grunde til den udvikling i reguleringen, som problemfeltet ovenfor har vist. Fx blev EU henstillingen om revisors uafhængighed til som et blandt flere initia-

---

⁵⁹ Eilifsen mfl. 2006, p. 4, Revisorkommissionen 2006, p. 18 og Otkjær 2008 p. 1

⁶⁰ Otkjær 2008, p. 1 og Eilifsen mfl. 2006, p. 4

⁶¹ RL 2008, p. 25

⁶² RL 2008, p. 25

tiver fra EU-kommissionen om at fremme integrationen af EU's finansielle markeder, og blev ikke væsentligt ændret af, at Enron skandalen netop havde set dagens lys.⁶³ Det samme gjaldt for RL 2003. Denne blev i grove træk til på baggrund af et ønske om øget liberalisering og internationalisering herunder harmonisering af reglerne, og bygger som tidligere omtalt på de to EU henstillinger om henholdsvis revisors uafhængighed og kvalitetssikring af den lovpligtige revision.⁶⁴

Dette gælder umiddelbart også for CoEs vedkommende, da de bl.a. blev til ud fra et ønske om at få et samlet internationalt regelsæt for revisors etiske adfærd, herunder uafhængighed. Det vil dog være en fejl at sige, at erhvervsskandalerne og deres følger ikke sætter sig spor i CoE. En del af begrundelserne for, at CoE 2008 ændres, er således bl.a. en henvisning til erhvervsskandaler.⁶⁵

Desuden synes CoE også indirekte at være påvirket af skandalerne, da retningslinjerne er stærkt inspireret af amerikanske Sarbanes-Oxley Act, og mere og mere nærmer sig denne. Denne tilnærmelse til amerikanske regler skal nemlig både ses i forhold til "erhvervsskandaleklimaet" og i forhold til, at det er IFAC's ambition, at CoE skal kunne accepteres som grundlag både i USA og i EU, hvilket medfører øget detailregulering og stramninger.⁶⁶ Desuden gør denne ambition også, at der er konflikter mellem USA og EU landene, da sidstnævnte mener, at Sarbanes-Oxley Act reglerne er for stramme.

Erhvervsskandalerne og deres følger skal ses i sammenhæng med ovenstående problemfelt om udviklingen i kapitel 4, da skandalerne har medvirket til at danne behovet for regulering, og således indgår i den kontekst, som vi har søgt at vise i problemfeltet. Omfanget af regler er de seneste år øget, og udviklingen har gjort, at en dansk revisors etiske adfærd er gået fra hovedsageligt at blive reguleret af revisorlovgivningen til i dag både at blive reguleret på dansk, europæisk og internationalt plan. Især er der i det nye årtusinde sket meget med reguleringen.

Fra lovgivers side kom EU således med EU-henstillingen om uafhængighed i 2002, siden kom den gældende RL i 2003 og dernæst blev 8. selskabsdirektiv ændret i 2006. Disse tiltag har på den ene side liberaliseret revisors muligheder for at yde andre ydelser end erklærings-

---

⁶³ Revisorkommissionen 2006, p. 16-19 og RL 2008, p. 25

⁶⁴ Füchsel mfl. 2005, p. 32

⁶⁵ Bøg & Kiertzner 2007, p. 115. og CoE Memorandum, p. 4

⁶⁶ Bøg & Kiertzner artikel, p. 26-27

opgaver ved at afskaffe den generelle uafhængighed, men på den anden side er der samtidigt blevet strammet op på reglerne for den konkrete uafhængighed og indført en principbaseret tilgang.⁶⁷ Lovgiverne har således ændret reglerne hen imod at fokusere på revisors uafhængighed ved de ydelser, som udføres i skikkelse af offentlighedens tillidsrepræsentant, mens revisor ved andre opgaver har fået mulighed for at konkurrere på lige fod med andre udbydere af de pågældende ydelser. Ud over dette medførte RL 2003 også nye tiltag med indflydelse på revisors uafhængighed, fx regler om rotation og kvalitetskontrol, og den øgede internationalisering medførte, at reglerne især indenfor EU blev yderligere harmoniseret.

Som vist i problemfeltet er det ikke kun lovgiver, der regulerer revisors etiske adfærd, idet IFAC og afledt heraf revisorforeninger FSR og FRR også stiller krav hertil. Dette har de valgt at gøre gennem ER, som for første gang kom i 2005, for dernæst at blive erstattet af en ny udgave i 2006 samt ajourført i 2007 med ikrafttrædelse 1. januar 2007. Er der et sted, reguleringen virkelig har taget fart de seneste år, er det således i reguleringen fra revisorstanden selv - bl.a. under pres fra EU og andre lovgivende instanser. Denne regulering har bevirket at kravene til revisors etiske adfærd på nogle områder er blevet skærpet.

Da forslaget til den kommende RL 2008 er bygget op om 8. selskabsdirektiv, der bl.a. bygger på EU henstillingen om uafhængighed, som er inspireret af CoE, kunne det tænkes, at forslaget ville indføre yderligere tiltag for at sikre at revisors etiske adfærd. Problemfeltet har dog vist, at dette ikke synes at være tilfældet, da lovgiver har valgt at fastholde den principbaserede tilgang, der ikke medfører væsentlige ændringer i reguleringen, dog med en uddybning af, hvad god revisorskik indebærer.

I modsætning til RL 2008 synes der dog at ske materielle ændringer i den kommende CoE 2008, der netop har været i høring. Som problemfeltet viste, ventes dette at ske ved, at IESBA/IFAC i Independence 1 projektet har udarbejdet et forslag til en ajourføring af det gældende kapitel 290 i ER 2007, så det fremover skal opdeles i et kapitel 290 om uafhængighed ved revision og review og et kapitel 291 om andre erklæringsopgaver med sikkerhed. Alene denne opdeling gør, at der sker ændringer, men derudover ventes der også indholdsmæssigt at ske stramninger på visse områder i CoE 2008.⁶⁸ Udover Independence 1 forventes Indepen-

---

⁶⁷ Som tidligere påpeget kan det diskuteres hvorvidt denne principbaserede tilgang allerede fandtes i de to revisorlove fra 1994 i henholdsvis "lov om statsautoriserede revisorer" og "lov om registrerede revisorer" – bl.a. i begreberne "offentlighedens tillidsrepræsentant" og "god revisorskik"

⁶⁸ Bøg & Kiertzner artikel, p. 26

dence 2 projektet, om tillæggene til CoE 2008 vedrørende henholdsvis intern revision og honorarer, også at medføre ændringer og stramninger.

At der således i de seneste år er kommet flere udgaver af CoE/ER, som konstant er under om-dannelse hos IESBA/FSR, gør, at det er fra denne side, at udviklingen i reguleringen hoved-sageligt sker. Dette bekræftes også af, at de mere detaljerede initiativer, der fremover forven-tes at komme fra EU Kommissionen vedr. faglig etik, sandsynligvis vil tage udgangspunkt i CoE, hvilket kommissionen gennem 8. selskabsdirektiv bemyndiges til at vedtage gennemfø-relsesbestemmelser for.⁶⁹

At det forholder sig sådan, har bevirket, at vores interesse er blevet ledt over på de kommende CoE 2008. Særligt falder interessen på at undersøge, hvad de nye retningslinjer medfører af ændringer i forhold til de gældende ER 2007. ER 2007 har frem til i dag været strammere i Danmark end CoE 2005 fra IFAC oprindeligt var, hvilket skyldes, at de danske ER medtager regler fra RL 2003, hvor denne medfører strammere regler end CoE. ER 2007 strammer dog også i forhold til revisorloven, hvilket især sker i afsnittene om ”andre opgaver end erklæ-ringsopgaver med sikkerhed”. I forhold til de kommende CoE 2008 forventes dette at fortsæt-te, og der vil ske yderligere stramninger – særligt i afsnittet om de ”andre opgaver”, hvilket især skal ses i lyset af en yderligere tilnærmelse til Sarbanes-Oxley Act reglerne.⁷⁰ Det vil derfor være interessant at undersøge, hvor de foreslåede CoE 2008 ændrer i forhold til gæl-dende ER 2007, og om de nye retningslinjer generelt medfører lempelser, stramninger og en øget detailregulering eller en blanding. Således finder vi det relevant at lave en redegørelse for og analyse af ændringerne i de foreslåede CoE 2008 i forhold til de gældende ER 2007.

Udover denne analyserende del synes en kritisk tilgang til ændringerne også at være fornuftig at anlægge, da ændrede regler ikke altid behøver at føre til bedre regler.

Som det er blevet skitseret ovenfor, har trenden i de seneste år været, at der konstant har været nye regler under udarbejdelse fra IESBAs side. Denne trend har fulgt udviklingen i ISA/RSerne og medført en øget detaljeringsgrad. CoE foregiver at være principbaseret ud fra den velinformerede tredjemands synspunkt på uafhængighedstrusler og mulige sikkerhedsfor-anstaltninger, men detaljeringsgraden i CoE kan få retningslinjerne heri til at virke som stan-dardregler frem for principper. Dette kan tænkes at få nogle revisorer til at opfatte reglerne

---

⁶⁹ 8. selskabsdirektiv af 2006, artikel 22

⁷⁰ Bøg & Kiertzner 2007, p. 115-120 og Bøg & Kiertzner artikel, p. 30

således, at hvis en situation ikke er nævnt som uafhængighedstruende, så er det sikkert etisk i orden – hvilket ikke behøver at være tilfældet. Detailregulering kan således medføre, at der er en voksende tilbøjelighed til at se bort fra de overliggende principper og medføre, at CoE fremover i praksis bliver opfattet som udtømmende detailregulering.⁷¹ Dette forhold vil evt. kunne forstærkes, hvis CoE nærmer sig Sarbanes-Oxley Act reglerne.

Selve det, at reguleringen af revisors etiske adfærd er blevet standardiseret i ER/CoE, kan også gøre, at der opstår en kløft mellem den praktiserende revisor og ER. Dette kan ske ved, at revisor finder ER og lovgivningen henført til ”teorien”. I teorien er revisor klar over, at ER burde gælde, mens revisor i praksis kan finde det i orden at afvige fra reglerne, når ”teoretikerne” efter deres mening går for vidt.⁷²

At der kommer en nyere udgave af ER, som medfører ændringer, kan selvfølgelig også have positive sider. Eksempelvis har en opgørelse fra Disciplinærnævnet over antallet af sager og bøder vist, at effekterne fra stramningen af RL i 2003 er positive, herunder bl.a. effekterne af det øgede tilsyn fra Revisortilsynet, indførsel af kontrol hvert 4. år og forhøjelsen af bødegrænserne. Dette har i revisionsvirksomhederne medført et øget fokus på kvalitetsstyring herunder dokumentationen – et fokus som dog også skyldes den internationale udvikling inklusiv erhvervsskandalene.⁷³

Ændrede regler eller retningslinjer ser således ud til både at kunne medføre positive og negative konsekvenser. At det på den måde ikke altid er entydigt, hvad ændringer bevirker, gør, at finder vi det relevant også at tage denne diskussion i forhold til de foreslåede CoE 2008, som IFAC forventer at vedtage i december 2008.

De nye CoE 2008 fra IFAC har allerede i høringsudsendelsen medført mange svar af sjælden set dybde fra forskellige instanser, hvilket viser retningslinjernes betydning og relevans. Der er delte meninger om CoE 2008, hvor det oftest er af betydning, hvor i verden respondenterne befinder sig. Samtidigt kan ændringerne have betydning for forskellige interessenter i samfundet, fx for specifikke grupper som brugerne af erklæringerne, virksomhederne eller revisorstanden eller for samfundet som helhed.

---

⁷¹ Kiertzner 2005-1, p. 5 og 11

⁷² Kiertzner 2005-1, p. 14 og Bøg & Kiertzner artikel, p. 32 – 33

⁷³ Otkjær 2008, p. 1-2

Herudfra finder vi det relevant at vurdere retningslinjerne i en dansk kontekst på den måde, at vi vil forsøge at vurdere, hvilke fordele og ulemper de får i forhold til den nugældende regulering, herunder især de gældende ER 2007. Dette kan være relevant på både et overordnet niveau – hvad ændringerne samlet set medfører, men det kan også være relevant på det mere specifikke niveau, ved at gå i dybden med de enkelte ændringer i forhold til ER 2007.

5.1. Problemformulering

Ovenstående betyder, at de gældende ER 2007 og kommende CoE 2008 er centrale i vores videre arbejde, og følgende problemformulering søges besvaret:

Hvilke ændringer sker der i CoE 2008 kapitel 290 i forhold til ER 2007 kapitel 290, og bidrager disse til at sikre revisors uafhængighed?

Denne problemformulering er valgt ud fra et ønske om at anlægge et bredt fokus på retningslinjerne og ændringerne heri. Vi finder denne tilgang passende, da CoE 2008 kapitel 290 har undergået en omfattende revidering i forhold til ER 2007, og derfor er relevant at behandle i sin helhed. Dette gøres under hensyntagen til nedenstående underspørgsmål, som konkretiserer og operationaliserer problemformuleringen.

5.1.1. Underspørgsmål

1. *Hvilke ændringer sker der generelt i CoE 2008?*

Dette underspørgsmål sikrer en bred tilgang til beskrivelsen af de kommende ændringer i CoE 2008 kapitel 290. Det omfatter ændringer angående materielt indhold, afsnittets opbygning og sprogbrugen i afsnittene, der generelt gælder for review- og revisionsklienter.

2. *Hvilke ændringer sker der ved, at review sidestilles med revision?*

IESBA sidestiller i CoE 2008 kapitel 290 review og revision. Dette begrundes bl.a. med, at de to erklæringstyper minder meget om hinanden, samt med et ønske om at minimere antallet af gentagelser.⁷⁴ Dette medfører en væsentlig stramning i visse afsnit. ER 2007 indeholder således afsnit indeholdende skær-

---

⁷⁴ IESBA begrundet valget med, at begge erklæringstyper vedrører, at revisor erklærer sig om historiske, finansielle informationer, at revisor i mange reviewerklæringer udtrykker sig om et fuldstændigt regnskab og at erklæringsemnet er det samme for de to typer af erklæringer og hvor forskellene således kun er graden af sikkerhed, der opnås ved erklæringen, jf. CoE Memorandum, p. 6.

pelser for revisionsklienter i forhold til reviewklienter, men denne skelnen vil fremover ikke være aktuel i CoE 2008. Dette belyses i de afsnit, hvor dette er tilfældet.

3. *Hvilke ændringer sker der særligt for PIEs?*

Med CoE 2008 omfattes hele kredsen af PIEs af de skærpende bestemmelser, der hidtil kun har været gældende særligt for børsnoterede virksomheder. Set med danske øjne er dette af mindre betydning, da PIEs hidtil har været omfattet af disse regler i ER 2007 via danske kursivtilføjelser. Men det har betydning, at antallet af særlige afsnit for PIEs øges, og at disse indeholder skærper i forhold til reguleringen, der gælder for klienter, der ikke er PIEs. Denne udvikling og hvad dette betyder, belyses i relevante afsnit.

4. *Hvordan ændres retningslinjernes tilgængelighed?*

Vi mener, at ER 2007 er svært tilgængelige, hvilket bl.a. skyldes retningslinjernes omfang, manglende konsistens i opbygningen af de enkelte afsnit, sproget heri, og manglende tydeliggørelse af hvad der er krav henholdsvis vejledning. Med spørgsmålet om hvordan retningslinjernes tilgængelighed ændres, ønsker vi især at undersøge, diskutere og konkludere på, hvorvidt sprogbrugen, opbygningen og vejledningen i de enkelte afsnit i CoE 2008 kapitel 290 generelt forbedres.

5. *Underbygger ændringerne den principbaserede tilgang?*

Såvel ER 2007 og CoE 2008 er bygget op om den principbaserede tilgang. Med spørgsmålet her ønsker vi at diskutere og konkludere på, om ændringerne i CoE 2008 kapitel 290 understøtter denne tilgang, eller om det modsatte er tilfældet – dvs. om omfanget af detailregulering øges.

6. *Sikrer CoE 2008 generelt revisors uafhængighed bedre end ER 2007?*

Ifølge IESBA er formålet med at revidere retningslinjerne i CoE 2008 kapitel 290, både at forbedre revisors uafhængighed i såvel opfattelse som i fremtoning for derigennem at forbedre revisionskvaliteten. Med spørgsmålet her ønsker vi således, med udgangspunkt i dette formål, gennem analysen af ændringerne og diskussionen af disse, at konkludere på hvorvidt vi mener, CoE 2008 sikrer revisors uafhængighed bedre end ER 2007.

5.2. Definition af problemformuleringen

CoE 2008 kapitel 290: Den kommende version af IFAC Code of Ethics for Professional Accountants, sektion 290 inklusiv tillæg hertil, udsendt af IESBA/IFAC i januar og april 2008, med forventet vedtagelse andet halvår 2008.

ER 2007 kapitel 290: Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Ethiske regler for revisorer), kapitel 290, ikrafttrædelse 1. januar 2007.

Bidrager: Med dette menes, hvorvidt ændringer i CoE 2008 kapitel 290 tilføjer noget nyt som medvirker til at sikre revisors uafhængighed.

Disse: Dette er en henvisning til ændringerne i CoE 2008.

Sikre: Med dette menes, hvorvidt overholdelse af CoE 2008 vil styrke såvel revisors uafhængighed i opfattelsen som i fremtoning.

Uafhængighed: Med uafhængighed menes, at revisor både skal være uafhængig i opfattelse og uafhængig i fremtoning, jf. nærmere herom i afsnit 6.2

5.3. Afgrænsning

Ud fra ovenstående problemstilling og -formulering finder vi det nødvendigt i dette afsnit at redegøre nærmere for, hvad fokuset i resten af opgaven vil være.

Inden opgavens analyse kan behandles, finder vi det nødvendigt med en generel indføring i de etiske retningslinjer, der gælder for revisorer, således at grundlaget for forståelsen af ER 2007 og CoE 2008 er på plads. Herunder vil der bl.a. blive redegjort for ER 2007s opbygning, for de fem generelle principper, for trusler og for sikkerhedsforanstaltninger.

Som omtalt vil vi i den kommende analyse behandle hvilke ændringer, der sker i CoE 2008 i forhold til ER 2007 og diskutere disse. Vi afgrænser os særligt her til at fokusere på kapitel 290 i disse to udgaver af retningslinjerne. Dette skyldes, at der i CoE 2008 kapitel 291 er mange gentagelser, men også fordi vi mener, at kapitel 290 er det væsentligste af de to kapitler, hvorfor vi ønsker at behandle dette – også fordi at analysen ellers vil blive for bred.

Som følge af den brede tilgang til retningslinjerne udvælger vi ikke specifikke sektioner eller afsnit af ER 2007 eller CoE 2008 kapitel 290, som alene behandles, men vi behandler hele ER

2007 kapitel 290 afsnit 290.1-290.214 og CoE 2008 kapitel 290 afsnit 290.1-290.514 inklusiv tillæggene hertil om henholdsvis intern revision og honorarer. Det brede fokus gør også, at vi behandler ændringerne i såvel de generelt gældende retningslinjer, ændringerne i forhold til PIEs samt ændringerne der sker ved, at review sidestilles med revision i CoE 2008 kapitel 290. Dette finder vi som værende et relativt bredt fokus på de enkelte afsnit i ER 2007 og CoE 2008, hvorfor de også kun vil blive behandlet på et mellemniveau af dybde. Dette gør eksempelvis at det, at netværksfirmaer i CoE 2008 automatisk er omfattet af revisionsfirma-begrebet ikke behandles i dybden hver gang analysen af ændringerne i CoE 2008 nævner revisionsfirmaer, men at netværksfirmaerne blot skal forstå som værende omfattet af bestemmelsen, medmindre andet er omtalt.⁷⁵

Foruden dette ønsker vi at fokusere på ændringerne i et dansk perspektiv, hvilket bl.a. betyder, at vi vil forsøge at fremhæve, hvad ændringerne i CoE 2008 vil betyde for den kommende danske regulering af revisors etiske adfærd. Dette perspektiv har også indflydelse på udvælgelsen af kilder, herunder eksempelvis de høringssvar vi vil benytte, da kun de vi finder relevante for den danske regulering anvendes.

5.3.1. Afgrænsning af væsentligste kilder

De høringssvar der vil blive benyttet, vil stamme fra en bred vifte af respondenter fra lande, der har en regulering, som i stor grad ligner den danske, da vi mener, at svarerne herfra kan overføres på danske forhold. Hermed udelukkes dog ikke andre respondenter, hvis det pågældende høringssvar findes relevant i en dansk kontekst og indeholder relevante synspunkter i forhold til en diskussion af en ændring. Af høringssvar vi vil anvende, kan eksempelvis nævnes svar fra europæiske revisororganisationer, som FSR Danmark, Institute of Chartered Accountants in England & Wales, Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland, FEE – European Federation of Accountants, Institute of Chartered Accountants of Scotland, eller svar fra internationale revisionsvirksomheder som BDO, Deloitte, PricewaterhouseCoopers, KPMG og Ernst & Young. Høringssvarerne kan også komme fra en bred vifte af andre respondenter som eksempelvis EU-Kommissionens, the Association of Chartered Certified Accountants, Committee of European Banking Supervisors, National Association of State Boards of Accountancy, Chartered Institute of Management Accountants og AICPA's Professional Ethics Executive Committee, IOSCO, eller CA – The Canadian Institute of Chartered Accountants.

---

⁷⁵ Netværksfirmabegrebet behandles senere i afsnit 6.2.1. - Uafhængighed og netværksrelationer

De udgaver af ER vi vil benytte i analysen af ovenstående er den fra december 2006 og den fra december 2007. Begge træder i kraft den 1. januar 2007, dog med få undtagelser i ER fra december 2007, hvor tilføjelserne om netværk og netværksfirmaer først træder i kraft 31. december 2008 eller senere.⁷⁶ Disse to standarder er således de nyeste ER i Danmark, og benævnes som tidligere omtalt samlet som ER 2007.

Den udgave af kapitel 290 i CoE der benyttes, er den nyeste version, der var tilgængelig pr. 1. maj 2008, som stammer fra januar 2008 i IESBAs Independence 1 projekt, og som hedder "Agenda Paper 2-A, Independence Revised, Section 290: Independence – Audit and Review Engagements". Denne udgave bygger på høringsudkastet fra december 2006, men er tilrettet og ajourført ud fra de høringssvar der var til høringsudkastet og benævnes CoE 2008.⁷⁷ Derudover benyttes også fremsættelsesbemærkningerne til høringsudkastet fra december 2006, som benævnes "CoE Memorandum".⁷⁸ Endelig anvendes den nyeste udgave af tillæggene til CoE 2008 kapitel 290 og 291 pr. 1. maj 2008, kaldet "IESBA Agenda Paper 2-A Clean, Revision of section 290 and 291", herefter benævnt CoE tillæg⁷⁹.

Afgrænsningen af væsentlige kilder sker således på den måde, at de der forelå den 1. maj 2008 benyttes. IESBAs endelige høringsudkast til "Drafting Convention", hvori der sker tilpasninger af CoE 2008 i stil med Clarity-projektets format lanceret af IAASB, var ikke udsendt på dette tidspunkt, hvorfor denne udgave ikke benyttes.

5.4. Væsentligste kilder

5.4.1. Høringssvarerne

Udarbejdelsen af CoE 2008 har IFAC, som nævnt i afsnit 4.3., henlagt til IESBA. IESBA har som en del af arbejdet hermed, haft disse sendt i høring, hvorved interesserede parter fik mulighed for at kommentere på IESBAs forslag. I denne forbindelse har IESBA modtaget adskillige høringssvar. Disse svar har IESBA taget til efterretning, og på baggrund af disse er CoE 2008, der forventes vedtaget i december 2008, udsendt.

---

⁷⁶ Omtales også i fodnoterne som: "ER 2007" dog omtales afsnittene om netværk og netværksfirmaer i ER fra december 2007 som "ER 2007- ny netværk og netværksfirmaer".

⁷⁷ Omtales også i fodnoterne som: "CoE 2008"

⁷⁸ Omtales også i fodnoterne som: "CoE Memorandum"

⁷⁹ Omtales også i fodnoterne som: "CoE tillæg"

Høringssvarene indeholder respondenternes holdninger til høringsudkastet forud for CoE 2008, og disse inddrages i analysen, som kilder for kritik og synspunkter på ændringerne af CoE 2008. Svarene har fordelt sig på respondentgrupper på følgende måde:

Tabel 1 - Høringssvar til høringsudkastet af CoE 2008

Member Bodies of IFAC	33
Firms	8
Regulators	4
Government Organizations	3
Other	28
Total Responses	76

Kilde: IESBA kommentarer - CoE 2008, p. 1

Respondenter under kategorien *Member Bodies of IFAC* er eksempelvis FSR, *Firms* er primært de store internationale revisionsfirmaer, *Regulators* er fx IOSCO og Europa Kommissionen, *Government Organizations* er fx U.S. Government Accountability Office's (GAO) og *Other* er fra mindre revisionsfirmaer, organisationer, der ikke er medlem af IFAC og enkelte revisorer.

Høringssvarene er af varierende omfang. Eksempelvis fylder FSRs kommentarer 3 A4-sider, mens PwC har sendt hele 27 siders kommentarer til IESBA. En enkelt amerikansk revisor, der må betragtes som en af de mest kortfattede bidragsydere af kritik, har formået at begrænse sig til to linjer. Herudover er der forskel på argumenterne bag holdningerne til ændringerne. Nogle har eksempelvis lagt vægt på, hvad der er bedst i forhold til professionens omdømme, mens andres svar er baseret på personlige forhold, fx besværligheder i forbindelse med regler om rotation.

I forhold til vores danske perspektiv har vi, som tidligere omtalt, primært begrænset os til svar fra europæiske kilder, da disse typisk operer i lande under EU, og derfor er underlagt tilnærmelsesvis samme regler som de danske. Ændringerne antages derfor at blive mødt af syns-

punkter, der umiddelbart kan anvendes i forhold til vores perspektiv, til forskel fra eksempelvis amerikanske kommentarer, der har et andet udgangspunkt for at vurdere ændringerne.

5.4.2. Code of Ethics for Professional Accountants (CoE)

CoE er det internationale etikkodeks, der danner udgangspunkt for den danske regulering i ER. Det er et kodeks, der er inde i en udvikling, hvor omfanget og detaljeringsgraden øges og dette gælder også for CoE 2008, der er udgangspunktet i dette projekt. Kodekset angiver selv at være principbaseret, men mange af de respondenter, der har brugt muligheden for at komme med kritik, giver udtryk for, at udviklingen bevæger sig væk herfra og mod detailregulering. Dette problematiserer mange af respondenterne, der angiver, at det kan føre til en situation, hvor kodekset ender med at blive opfattet som et udtømmende regelsæt frem for principbaserede retningslinjer, der kræver at revisor overvejer, hvorledes der bør handles i en given situation. Svagheden ved et regelsæt i forhold til retningslinjer er, at den enkelte (svage) revisor kan fristes til at lede efter ”huller” i lovgivningen, og fx forsvare udførelsen af opgaver med argumenter om, at det, der ikke positivt er oplistet som forbudt, må være tilladt. – Selv om sund fornuft måske peger i en anden retning. Det kunne fx være i forhold til at foretage en vurderingsberetning for en revisionsklient, for på denne måde at øge egen indtjening, eller at forbedre resultatet eller minimere skattebetalingen for klienten, for at tilfredsstille denne og på den måde sikre sin egen indtjening i kraft af fortsat at betjene klienten.⁸⁰

En årsag til at detailreguleringen øges kan have baggrund i IFACs mission om at CoE, som en standard under IFACs regi, skal være internationalt anerkendt og derfor naturligt må tilnærme sig de amerikanske regler, for også at opnå accept fra denne side, men det kan også skyldes et generelt pres fra EU og andre lovgivende instanser om at øge reguleringen.⁸¹ De regler IESBA udarbejder, er derfor ikke nødvendigvis udarbejdet efter hvad IESBA måtte mene, er den bedste løsning både teoretisk og praktisk, men efter hvad der findes mest hensigtsmæssigt, i forhold til at udarbejde et regelsæt, der kan opnå bred tilslutning internationalt. Det kan således tænkes, at CoE 2008 er et kompromis mellem fx de regler vi kender i Danmark og amerikanernes Sarbanes Oxley Act, og ikke nødvendigvis udarbejdet efter hvad medlemmerne i IESBA egentlig ville foretrække.

---

⁸⁰ Andersen mfl. 2001, p. 219

⁸¹ IFAC Mission

I takt med at omfanget af CoE øges, bliver det stadig sværere for den enkelte revisor at danne sig et overblik over indholdet. Derfor har IESBA overvejet om CoE skal indgå i IAASBs Clarity Project⁸² på lige fod med ISAerne, men dette har man valgt, ikke skal være tilfældet. Begrundelsen er, at CoE er væsentligt forskellig fra ISAerne, og at en struktur i stil med disses opbygning, ikke ville øge overskueligheden af CoE. Der arbejdes dog på at gøre sprogbrugen lettere forståelig, da en øget overskuelighed og forståelighed forventes at øge sandsynligheden for at CoE tilegnes af flere. Eksempelvis vil man ændre brugen af "should" til "shall", for at undgå problemer med oversættelse og fortolkning. Hensigten er således ikke at skabe flere krav ved at ændre "bør" til "skal", men at fjerne risikoen for fejlfortolkning pga. flertydighed.⁸³ Projektet med at forenkle sprogbrugen i CoE 2008 er igangsat, og det er IESBAs hensigt at færdiggøre dette, inden CoE 2008 igen fremlægges i en version, der skal vedtages. Dette betyder, at når arbejdet med de nye kapitler 290 og 291 er afsluttet, efterfølges dette af endnu et høringsudkast, indeholdende disse forbedringer og forenklinger. En endelig version af CoE 2008 forventes herefter at blive vedtaget i december 2008.⁸⁴

5.4.3. Retningslinjer for revisors etiske adfærd (ER 2007)

ER 2007 er den danske udgave af CoE 2005, hvor der, som tidligere nævnt, er tilføjet bestemmelser fra RL 2003. Ligesom det er tilfældet for CoE er ER svært tilgængelig i kraft af at være omfangsrig og til tider uklart formuleret, ikke mindst pga. af de mange danske kursivtilføjelser med særregler. Det er dog en fordel, at RL 2003s bestemmelser indarbejdes i ER, så revisor ikke selv skal læse både ER og RL 2003 og vurdere, hvor der er forskelle.

Med hensyn til opbygningen af ER, kunne en opdeling i sorte og grå situationer, som det beskrives i afsnit 6.6, være en metode til at forbedre overskueligheden. Når dette ikke er valgt, er det sikkert for at understrege, at ER som udgangspunkt er principstyret, hvilket ikke ville harmonere med en oplistning af sorte og grå situationer, hvor revisor gives "den rigtige løsning" på en given problemstilling.⁸⁵ Revisor skal selv tage stilling, men når omfanget af CoE og dermed ER øges, må det tolkes som et udtryk for, at det ikke ønskes, at de enkelte revisorer har væsentligt forskellige holdninger. På denne måde bliver det i mindre grad op til den

---

⁸² Målet med Clarity-projektet er, at de enkelte standarder skal være opbygget med samme struktur, indeholdende afsnit med indledning, formål, definitioner, krav og vejledning. Desuden forenkles sprogbrugen, hvilket skulle øge standardernes klarhed, samt gøre dem nemmere forståelige og fjerne flertydigheder.

⁸³ CoE Drafting Conventions, p. 2

⁸⁴ IESBA – Strategic and Operational Plan 2008-09, p. 7-11

⁸⁵ Bøg og Kiertzner 2007, p. 46

enkelte at vurdere, hvad der er korrekt etisk adfærd, og det kan diskuteres, om ikke man på den måde bevæger sig væk fra den principbaserede tilgang. Med hensyn til opbygningen, kunne det alternativt forsøges i stil med RSerne at fremhæve, hvilke dele af teksten der er krav, og hvilke dele der er vejledning, fx ved at fremhæve krav med ”fed” tekst.

Den gældende ER 2007 er udgangspunktet for analysen. Det betyder, at de ændringer, der kommer med den kommende CoE 2008, vurderes i forhold til ER 2007 og ikke i forhold til gældende CoE 2005. Dette gøres, da det er fundet relevant, i forhold til at belyse hvad ændringerne betyder set fra et dansk perspektiv. Nogle stramninger i CoE 2008 i forhold til CoE 2005, er således allerede ”strammet” for danske revisorer i nugældende ER 2007 pga. RL 2003, og medfører således ikke ændringer i forhold til ER 2007.

6. Retningslinjer for revisors etiske adfærd - generelt

FSRs ER 2007 er, som tidligere omtalt, baseret på en oversættelse af CoE 2005 og kan ses som en sammenskrivning af henholdsvis CoE og RL 2003. Der tages således udgangspunkt i CoE, og hvor RL 2003 bestemmelser skærper disse, tilføjes der kursivbestemmelser, således at det fremgår, at der er tale om særlige danske tilføjelser. ER 2007 kan således opfattes som en opdatering af "gældende dansk ret" på etikområdet. Dog skal det bemærkes, at udenlandske børsregler eller udenlandsk national lovgivning i visse tilfælde kan afvige fra danske regler, hvorfor revisor bør være opmærksom herpå, hvor det måtte være relevant.⁸⁶

Vi har i dette kapitel, der giver en generel indføring i retningslinjerne, valgt at tage udgangspunkt i ER 2007 både pga. vores danske perspektiv, og fordi vi ikke forventer at CoE 2008 ændrer heri.

FSR har pligt til at søge CoE gennemført i Danmark, hvilket FSR tolker til kun at være en mulighed for at udarbejde ER med stramninger i forhold til CoE. ER er ikke en decideret RS, men fungerer ifølge FSR i realiteten som en etikstandard for revisorer på globalt plan, da CoE er mindstekrav, som IFACs medlemmer skal følge.⁸⁷ ER 2007 gælder derfor sideløbende med RSerne. Dette illustreres i FSRs forord til revisionsstandarden⁸⁸, hvilket indeholder nedenstående figur 3, der med udgangspunkt i netop ER, viser en oversigt over sammenhænge i RS systemet. Desuden henvises der før indledningen af de enkelte RSer til dette forord, der altså gør opmærksom på betydningen af ER.

Figur 3 - Sammenhænge i RS systemet

⁸⁶ ER 2007, forord

⁸⁷ FSR beretning 2005/06, p. 63

⁸⁸ RS Forord, afs. 3

Mens ER tidligere skulle vedtages af FSRs generalforsamling, blev det i 2006 besluttet, at henlægge kompetencen til at vedtage nye ER til FSRs bestyrelse. Det betyder, at bestyrelsen efter en høringsperiode kan vedtage og udsende nye regler til medlemmerne, hvilket sikrer muligheden for hurtigere at sætte nye regler i kraft.⁸⁹ Før nye ER vedtages oversætter FSR CoE og indarbejder bestemmelser fra især revisorlovgivningen heri, men hvorvidt dette også bliver fremgangsmåden fremover er uvist. Dette skyldes, at EU i det nye 8. direktiv har mulighed for på visse områder, herunder etik, at vedtage yderligere regler via den såkaldte komitologiprocedure.⁹⁰ Dette forventes EU at udnytte, og indenfor etikken er det som nævnt i afsnit 4.3.1. oplagt, at CoE kan blive vedtaget af EU, enten direkte eller som en version med visse ændringer.⁹¹ Den nye RL 2008 giver Erhvervs- og selskabsstyrelsen bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler for udførelse af revision og det er således sikret, at CoE umiddelbart vil kunne sættes i kraft i Danmark, hvis EU vælger at implementere disse.⁹² Det vil så være EU's opgave at oversætte CoE, og derfor ikke nødvendigt, at FSR gør dette. For at undersøge om proceduren for udarbejdelsen af ER fremover vil foregå som hidtil, har vi været i kontakt med formanden for FSRs Etikudvalg, Torben Haaning, der er den overbevisning, at EU næppe vil adoptere CoE fuldt ud eller bevare samme ordlyd, hvorfor proceduren vil være som hidtil - dvs. ved at oversætte CoE og indarbejde bestemmelser fra revisorlovgivningen heri.

For en dansk revisor gælder det i dag, at CoE først skal overholdes når FSR vedtager disse, hvilket foregår ved udsendelse af ER. Revisor skal dog være opmærksom på, at internationale netværksrelationer kan medføre, at CoE skal overholdes direkte, jf. nærmere herom i afsnit 6.2.1.

6.1. Opbygningen af ER 2007

ER er opdelt i tre dele, henholdsvis del A, B og C. I del A defineres både de grundlæggende principper, som revisor altid skal overholde, og en begrebsramme for hvordan revisor skal sikre dette via reaktioner på mulige trusler, herunder iværksættelse af sikkerhedsforanstaltninger. Del B og del C indeholder eksempler på hvordan begrebsrammen anvendes i konkrete

---

⁸⁹ FSR beretning 2006/07 p. 57

⁹⁰ Komitologiproceduren giver Kommissionen, med bemyndigelse fra Rådet, mulighed for indenfor rammerne af eksempelvis 8. direktivs bestemmelser om etik, at fastsætte nærmere regler indenfor etik, hvilket fx kunne ske ved at implementere IFACs CoE.

⁹¹ RL 2008, p. 32 og p.74-75

⁹² Erhvervs- og selskabsstyrelsen bemyndigelse findes i § 16, stk. 3. Der findes desuden en åbningsbestemmelse for fastsættelse af nærmere regler indenfor uafhængighed i § 25, stk. 4.

situationer og vejleder på denne måde revisor om, hvorledes der bør handles i givne situationer. Især del B's kapitel 290 om uafhængighed er med sine mange eksempler omfattende. Dette til trods for at målet ikke er at være udtømmende, da ER er baseret på en principbaseret tilgang.⁹³

ER 2007 er desuden opdelt således, at del A gælder for alle revisorer, del B for praktiserende revisorer og del C for ikke-praktiserende revisorer.⁹⁴

Begrebsrammen i del A underbygger den principbaserede tilgang, der er fundet fordelagtig i forhold til en regelbaseret tilgang, i kraft af at kræve revisor aktive stillingtagen til, om revisor overholder ER. Den er desuden indført i erkendelse af, at det ikke ville være muligt at regulere enhver tænkelig situation, som revisor kan komme ud for. I Kommissionens henstilling om uafhængighed fra 2003 beskrives den principbaserede tilgang, som den bedste metode til at sikre revisors uafhængighed, jf. afsnit 4.2.1, og ER angiver endvidere, at den er i offentlighedens interesse, fordi den tvinger revisor til at tage selvstændig stilling til enhver situation.⁹⁵ At revisors aktive stillingtagen kræves, betyder at revisor skal identificere, vurdere og reagere på trusler mod overholdelsen af de fem etiske principper, jf. herom senere. Det kræves ikke blot, at revisor reagerer på trusler han er bekendt med, men også på trusler revisor med rimelighed kan forventes at være bekendt med.⁹⁶ Revisors pålægges således en opmærksomhedspligt, hvor revisor både skal tage stilling til, om revisors egne forhold samt forhold i omgivelserne truer de grundlæggende principper. I tilfælde hvor uafhængigheden trues, skal revisor reagere på forskellig vis afhængig af truslen. Der kan være tale om trusler, der enten er ubetydelige, kræver iværksættelse af sikkerhedsforanstaltninger, eller betyder at revisor må fratræde opgaven, jf. afsnit 6.4. Den principbaserede opbygning af ER lader det således være op til revisor hele tiden at bedømme og være opmærksom på, om han overholder ER i kraft af at overholde de fem etiske principper og er uafhængig. En fordel herved er, at revisor ikke nødvendigvis kan forsvare en konkret handling med henvisning til en detailformuleret regel, der kan have den svaghed, at være upræcist formuleret i forhold til en given situation, men samtidig være bedste bud på rette regel. Modsat kan en ulempe være, at når revisors egen fortolkning af en

---

⁹³ ER 2007, afs. 100.5 og 100.9. - Man kunne mene, at det store omfang af eksempler, er et skridt væk fra en principbaseret regulering hen imod en detailbaseret regulering.

⁹⁴ ER 2007, afs. 100.2-100.3

⁹⁵ ER 2007, afs. 100.5

⁹⁶ ER 2007, afs. 100.6

given situation kræves, kan det føre til, at to revisorer ikke handler ens i to ellers identiske situationer.

6.2. Vurdering af uafhængighed

Mens overholdelsen af de fem etiske principper, der omtales nærmere i afsnit 6.3, handler om, at revisor skal gøre ”det rigtige”, omfatter vurderingen af revisors uafhængighed overvejelsen af, om revisor ved udførelsen af sit hverv kan være upåvirket samt opfattes sådan af andre, således at revisor optræder som den neutrale og objektive tredjepart, der ofte er revisors vigtigste opgave.

Denne overvejelse inddeles i ER 2007 i krav om at revisor både skal være uafhængig i opfattelse og uafhængig i fremtoning. Førstnævnte er den tilstand,

”... hvor revisor kan afgive en konklusion uden at være påvirket af indflydelse, der kompromitterer en professionel bedømmelse, og dermed gør det muligt for vedkommende at handle med integritet og udøve objektivitet og professionel skepsis.”⁹⁷

mens der ved uafhængighed i fremtoningen menes, at revisor skal

”... undgå forhold og omstændigheder, der er så betydelige, at en fornuftig og velinformeret tredjemand, der har kendskab til alle relevante oplysninger, inklusive anvendte sikkerhedsforanstaltninger, med rimelighed ville kunne konkludere, at et revisionsfirmas eller et medlem af et erklæringsteams integritet, objektivitet eller professionelle skepsis er blevet kompromitteret”.⁹⁸

Den principbaserede begrebsramme medfører, at der skal anlægges en principbaseret tilgang til revisors vurdering af uafhængighed. Strukturen i denne angrebsvinkel til uafhængighed og strukturen i ER 2007 afs. 290 kan bedst illustreres med figur nr. 4, som viser de overvejelser revisor bør gøre sig omkring trusler, sikkerhedsforanstaltninger og i sidste ende opgaveaccept eller afståelse. I forhold til de senere omtalte sorte og grå situationer, vedrører den øverste del af figuren de sorte situationer, mens den nederste del vedrører de grå situationer.

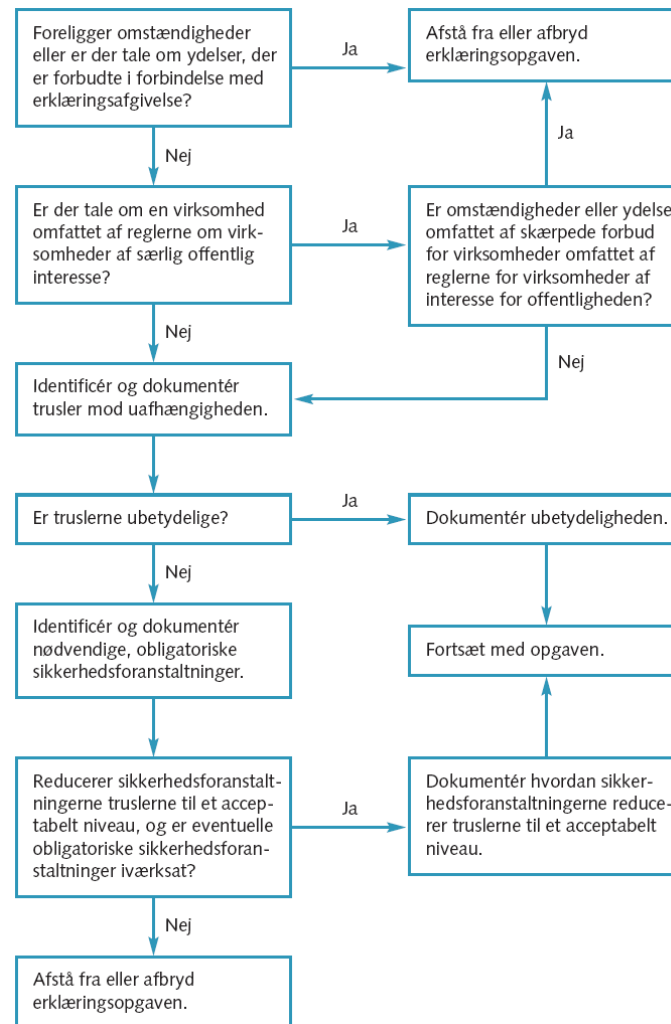
---

⁹⁷ ER 2007, afs. 290.8

⁹⁸ ER 2007, afs. 290.8

Som følge af at både revisionsfirmaer og de selskaber de reviderer i stigende omfang opererer internationalt, skal revisor være opmærksom på, at revisors uafhængighed kan være kompromitteret på baggrund af netværksrelationer, der måske ikke umiddelbart er nærliggende for revisor at overveje. Desuden skal revisor være opmærksom på, at der gælder skærpede krav for PIEs. Begge dele uddybes nærmere i følgende to afsnit.

Figur 4 - Fremgangsmåde ved vurdering af revisors uafhængighed

Kilde: FSRs Etikudvalg 2006, p. 2

6.2.1. Uafhængighed og netværksrelationer

Det er i visse tilfælde ikke tilstrækkeligt for revisor kun at vurdere uafhængighedstrusler mellem revisor, øvrige medlemmer af erklæringsteamet eller revisionsfirmaet og erklæringsklienten, da bl.a. også netværksrelationer kan have indflydelse på om revisors uafhængighed er

kompromitteret.⁹⁹ Et netværksfirma er ifølge ER 2007: *en virksomhed, der kontrolleres, ejes eller ledes i fællesskab med revisionsfirmaet eller en anden virksomhed, som den tidligere omtalte fornuftige tredjemand ville konkludere, som værende en del af revisionsfirmaet nationalt eller internationalt.*¹⁰⁰ I CoE 2008 ændres ordlyden af definitionen af et netværksfirma til at være: *"et revisionsfirma, virksomhed eller enhed, der indgår i et netværk"* og et netværk er: *"en større struktur: a) med det formål at samarbejde; og b) med det klare formål at dele overskud eller omkostninger eller som har fælles ejerskab, styring eller ledelse, fælles politikker for kvalitetsstyring og -procedurer, fælles forretningsstrategi, anvender et fælles firmanavn/logo eller væsentlige professionelle ressourcer."*¹⁰¹ Disse definitioner udvider grænserne for hvornår firmaer er netværksforbundne til at omfatte de nævnte samarbejder, hvilket virker som en skærpelse.¹⁰²

Mellem revisionsfirmaet og det netværksforbundne firma kan der således opstå uafhængighedsproblemer, som skal medtages i uafhængighedsvurderingen. Dette er et problem, der oftest vil opstå ved de "andre ydelser/opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed", eksempelvis ved at revisionsfirmaet udfører revision, mens det netværksforbundne firma yder assistance, hvorved en grå eller sort situation kan opstå. Denne problematik forventes fremover at blive større, da de nye og skærpende bestemmelser om netværk og netværksfirmaer, jf. definitionen ovenfor, er indarbejdet i ajourført ER der udkom i december 2007 og som træder i kraft pr. 31. december 2008 og videreføres i CoE 2008, samt fordi det, som tidligere nævnt, forventes, at CoE 2008 skærper på flere områder indenfor afsnittene om "andre ydelser". En væsentlig skærpelse i CoE 2008 som gælder for hele kapitel 290, er desuden at, begrebet revisionsfirmaer (firms) omfatter netværksfirmaer medmindre andet fremgår af de enkelte afsnit.¹⁰³ Det vil sige, at med betegnelsen revisionsfirma skal der også forstås dets netværksfirmaer, i både CoE 2008 og i den følgende beskrivelse af ændringerne der sker i CoE 2008.

Netværksproblematikken er ofte særligt relevant ved de nedenfor nævnte PIEs, da sådanne virksomheder ofte har vidtrækkende nationale eller internationale relationer. Eksempelvis skal

---

⁹⁹ Füchsel mfl. 2005, p. 96

¹⁰⁰ ER 2007, afs. med definitioner

¹⁰¹ ER 2007- ny netværk og netværksfirmaer, afs. med definitioner. De ændrede definitioner træder i kraft i Danmark d. 31. december 2008, pga. de er implementeret i ER fra december 2007 som implementere tillægget fra IESBA herom, fra juli 2006.

¹⁰² Bøg & Kiertzner 2007, p. 119

¹⁰³ CoE 2008, afs. 290.3 – (" In this section, the term "Firms" includes network firm, except where otherwise stated")

en dansk revisor for en PIE være opmærksom på, at det kan skabe en egenkontroltrussel, hvis fx en klients dattervirksomhed har fået foretaget en vurderingsopgave af en anden revisor, til hvilken den danske revisor har en netværksforbindelse, selv om denne måske opererer i et helt andet land.

6.2.2. Virksomheder af særlig offentlig interesse (PIEs)

Kravene til revisors uafhængighed skærpes i visse tilfælde for PIEs, hvilket er virksomheder, der ofte på grund af deres aktivitet, størrelse eller status har en bred kreds af interessegrupper.¹⁰⁴ Sådanne virksomheder omfatter ifølge ER 2007:

- ▶ Børsnoterede selskaber
- ▶ Statslige aktieselskaber
- ▶ Virksomheder underlagt Finanstilsynet
- ▶ Mega C-virksomheder¹⁰⁵

I forhold til de gældende CoE 2005, der kun angiver yderligere krav til børsnoterede selskaber, er der i de danske ER 2007 sket en udvidelse af kravene til de ovennævnte PIEs, hvilket skyldes, at RL 2003s § 10, stk. 2 er indarbejdet.¹⁰⁶ For sådanne virksomheder er der i ER 2007 kapitel 290 flere eksempler på skærpede krav, hvilket også kan ses af figur 4. Eksempelvis gælder det ved ERs afsnit om længerevarende tilknytning til en erklæringsopgave, at revisor for PIEs skal rotere, således revisor udskiftes efter syv år, og derefter har mindst to års pause. I de kommende CoE 2008 strammes på flere områder de regler, der gælder for PIEs, da de stramninger der gælder for børsnoterede virksomheder i CoE 2005, fremover skal gælde for hele PIE gruppen, samtidigt med, at retningslinjerne strammes yderligere for disse virksomheder. Samtidigt tydeliggøres det, at PIEs ikke kun omfatter børsnoterede virksomheder, men også er virksomheder der er defineret hertil af de nationale instanser. Desuden bør¹⁰⁷ virksomheder hvis art gør, at de har en stor interessegruppe (fx banker, forsikringsselskaber eller pensionsselskaber), at de har en stor størrelse, eller at de har mange ansatte, også blive behandlet som PIEs.¹⁰⁸ Det vil sige, at CoE 2008 lægger op til at gruppen af PIEs stort set skal

---

¹⁰⁴ Füchsel mfl. 2005, p. 96-97

¹⁰⁵ Virksomheder der i to på hinanden følgende år overskrider to eller flere af følgende kriterier: 2.500 ansatte, balancesum på 5 mia. kr., nettoomsætning på 5 mia. kr.

¹⁰⁶ ER 2007, afs. 290.28

¹⁰⁷ Det tydeliggøres herved, at sådanne virksomheder i CoE 2008 bør (should) behandles som PIEs, da der i gældende CoE 2005 kun står, at de kan (may) behandles som PIEs.

¹⁰⁸ CoE 2008, afs. 290.25-26

omfatte de samme som i ER 2007, og at der skal skærpes for PIEs som i ER 2007, samtidigt med at der skærpes yderligere for disse virksomheder.¹⁰⁹ Derudover forventes de yderligere stramninger for PIEs især at ske vedrørende afsnittene om ” andre ydelser/opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed”.¹¹⁰

6.3. De fem etiske principper

ER indeholder, som nævnt, fem grundlæggende principper, der omtales som de fem etiske principper. Disse er formuleret af IFAC og gælder globalt som mindstekrav for IFAC's medlemmer.¹¹¹ Målet med de fem etiske principper er, at revisor med disse i baghovedet, sættes i stand til at vurdere, om der handles etisk korrekt i en given situation. De fem etiske principper er:

- ▶ Integritet
- ▶ Objektivitet
- ▶ Professionel kompetence og fornøden omhu
- ▶ Fortrolighed
- ▶ Professionel adfærd

Mens en generel definition af etik kan siges at handle om hvad der er rigtig og forkert, er beskrivelsen heraf således præciseret indenfor ovennævnte fem etiske principper. Hensigten hermed er at hjælpe revisor til at afgøre, hvad der er etisk korrekt i forskellige henseender, og sikre revisorer en fælles opfattelse af, hvad der bør være udgangspunktet for korrekt etisk adfærd.

6.3.1. Ad Integritet

Princippet om integritet indebærer, at revisor skal være ærlig og redelig i forhold til udførelsen af sit hverv, og at revisor skal tilstræbe sandfærdighed, og handle i overbevisning af, hvad der må anses som moralsk korrekt. Endvidere må revisor ikke lade sig forbinde med informa-

---

¹⁰⁹ Med CoE 2008 lægger IESBA dog også op til, at de nationale instanser stadig skal have mulighed for selv at bestemme hvilke virksomheder, der skal være omfattet af PIE definitionen, jf. CoE Memorandum, p. 9

¹¹⁰ Bøg & Kiertzner artikel, p. 32

¹¹¹ Bøg & Kiertzner 2007, p. 20 og FSR beretning 2006/07, p. 63

tioner, herunder eksempelvis erklæringer, der indeholder fejlagtige eller uforsvarlige udsagn, dvs. forsøg på eller decideret omgåelse af regler.¹¹²

6.3.2. Ad Objektivitet

Ved objektivitet skal forstås, at revisor skal undgå at lade sin dømmekraft være påvirket af forudindtagne meninger, påvirket af andre eller være påvirket af revisors egen interesse i det forhold revisor befinder sig i eller beskæftiger sig med. Endvidere er det vigtigt, at revisor udover at søge at være objektiv også af offentligheden opfattes som værende objektiv, da dette er en forudsætning for at bevare sin troværdighed.¹¹³

6.3.3. Ad Professionel kompetence og fornøden omhu

Professionel kompetence og fornøden omhu vedrører revisors faglige viden og færdigheder, der skal være ajourførte. Således skal revisor levere ydelser i overensstemmelse med god revisorskik, herunder gældende lovgivning og standarder, og revisor skal herved udvise den fornødne omhyggelighed. Den løbende vedligeholdelse af revisors professionelle kompetence sikres i Danmark bl.a. via FSRs efteruddannelseskrav på 120 timer pr. 3 år.¹¹⁴

6.3.4. Ad Fortrolighed

Princippet om fortrolighed pålægger revisor tavshedspligt i forhold til de informationer revisor opnår kendskab til i professionelle eller forretningsmæssige forbindelser. Denne kan dog brydes, hvis en lov pålægger revisor oplysningspligt, eller hvis klienten giver tilladelse hertil. Et eksempel på en bestemmelse, der bryder revisors tavshedspligt, er RL 2003 § 10.6 om rapportering til SØK i tilfælde af grov kriminalitet. Fortrolighedsprincippet omfatter også revisors private sfære, hvor videregivelse til fx familie ikke må finde sted, ligesom informationer fra en potentiel klient også er omfattet af tavshedspligten. Tavshedspligten gælder også efter revisors tilknytning til en klient ophører og omfatter ligeledes revisionsfirmaet, herunder de kolleger, revisor evt. har inddraget i en opgave som sparring.¹¹⁵

6.3.5. Ad Professionel adfærd

Princippet om professionel adfærd handler om, at revisor skal opfylde lovgivning, standarder mm., samt undgå adfærd, der kan skade revisorprofessionens omdømme. Dette er vigtigt, da

---

¹¹² ER 2007, kapitel 110

¹¹³ ER 2007, kapitel 120 og Bøg og Kiertzner 2007, p. 21

¹¹⁴ ER 2007, kapitel 130 og Bøg og Kiertzner 2007, p. 22-23

¹¹⁵ ER 2007, kapitel 140, Bøg og Kiertzner 2007, p. 23 og Füchsel m.fl. 2005, p. 94

dårlig omtale af én revisor, kan ramme hele revisorstanden og påvirke offentlighedens opfattelse af denne. Desuden forbydes revisor at markedsføre ydelser, der ikke kan leveres, enten pga. manglende evne og kvalifikationer hos revisor eller pga. overdrevne lovprisninger af egenskaber ved ydelsen. Revisor må herudover heller ikke tale nedsættende om andre af revisorprofessionens medlemmer, alt sammen for at sikre og bevare professionens gode omdømme.¹¹⁶

6.4. Trusler

Hovedparten af de trusler revisor kan blive mødt af handler om, hvorvidt revisor kan bevare sin objektivitet, men vedrører også de andre etiske principper. ER 2007 fokuserer på forholdet mellem revisor og klienten, og opdeler truslerne i fem kategorier, der er typiske kategorier og ikke er udtømmende, da revisor kan møde særlige omstændigheder, som giver anledning til helt usædvanlige trusler mod et eller flere af de grundlæggende principper. Disse trusler er anvendelige og i overensstemmelse med såvel EU henstillingen om uafhængighed som RL 2003, hvor især § 11 skal inddrages. Hvor betydelig truslen er, samt hvilken karakter den har, varierer efter hvilken type klient¹¹⁷ den opstår i forhold til.¹¹⁸ ER 2007 opererer således med følgende trusler fem trusler:

- ▶ Egeninteressesetrusler
- ▶ Egenkontroltrusler
- ▶ Advokeringstrusler
- ▶ Familiaritetstrusler
- ▶ Intimideringstrusler

6.4.1. Egeninteressesetrusler

Denne trussel vedrører ofte økonomiske forhold, og omfatter ud over revisor også dennes nære og nærmeste familie.¹¹⁹ En egeninteressesetrussel defineres således i ER 2007 afsnit

---

¹¹⁶ ER 2007, kapitel 150

¹¹⁷ Klienten kan således enten være en revisionsklient, en klient hvor der udføres en anden erklæringsopgave med sikkerhed eller anden opgave omfattet af revisorloven, eller en klient som ikke er en erklæringsklient.

¹¹⁸ Füchsel mfl. 2005, p. 101; Bøg & Kiertzner 2007, p. 25; ER 2007, afs. 200.3 og 200.9

¹¹⁹ ER har følgende definitioner på nær familie: ”forældre, børn eller søskende som ikke er ”nærmeste familie””. For nærmeste familie har ER følgende definition: ”en ægtefælle, tilsvarende eller en person der forsørges (husholdningen)”.

100.10 til at forekomme ”... *som en følge af revisors eller nærmeste eller nære familiemedlems økonomiske eller andre interesse*”. Udover et typisk eksempel hvor revisor har en økonomisk interesse i erklæringsklienten, kan et eksempel også være, at revisor har et afhængighedsforhold til klienten, fx igennem honorarafhængighed eller fordi revisor har et lån hos klienten. Et eksempel kan også være den situation, hvor en af revisors nærtstående er ansat hos klienten i en betydelig funktion. Sådanne eksempler viser, at denne trussel er en væsentlig baggrund for den omfattende regulering i ER, og desuden bygger flere bestemmelser i RL 2003 på egeninteressetruslen herunder § 11, stk. 2 litra 2, 4, 5 og 6.¹²⁰

6.4.2. Egenkontroltrusler

Ifølge ER 2007 afsnit 100.10 kan en egenkontroltrussel opstå ”... *hvis en tidligere vurdering skal revurderes af den revisor, der var ansvarlig for vurderingen*”. Eksempler på en sådan trussel dækker ofte over situationer, hvor revisor udfører selvrevision, og der dermed opstår en risiko for, at revisor skal udtale sig om sit eget arbejde eksempelvis tidligere foretagne vurderinger. Dette kan foranledige revisor til at se gennem fingrene med tidligere foretagne fejl af frygt for at komme til at fremstå inkompetent.¹²¹

Egenkontroltruslen er den trussel der oftest forekommer i ER kapitel 290 afsnittene omkring ”andre ydelser”. Eksempler herpå kan være den situation, hvor medlemmer i opgaveteamet udfører assistanceopgaver for en revisionsklient i form af bogføring eller regnskabsopstilling, hvor der udarbejdes originale data, som skal benyttes til regnskabsudarbejdelsen. Dette er en situation, der forekommer i mange danske selskaber i regnskabsklasse B og C.¹²² Egenkontroltruslen kan også opstå, hvor revisionsfirmaet udfører assistance til en revisionsklient i form af design og implementering af IT-baserede økonomisystemer, hvor dataene herfra skal indgå i klientens regnskab. I forhold til RL 2003 kan bestemmelserne i § 11, stk. 2, litra 3 og 8 samt stk. 3, litra 1 henføres til denne trussel.¹²³

RL 2003 indeholder ikke denne sondring, men kredsen er totalt set den samme. I RL 2003 § 11, stk. 2, litra 1 benyttes betegnelsen familiemæssige bånd som omfatter: ”*bånd ved ægteskab, fast samlivsforhold, adoptiv- eller plejeforhold og ved slægtskab i op- eller nedstigende linje til og med forældre og børn eller sidelinjen til og med søskende.*”

¹²⁰ Füchsel mfl. 2005, p. 101-102; Bøg & Kiertzner 2007, p. 25; ER 2007, afs. 100.10 og 200.4; RL 2003 § 11

¹²¹ Bøg & Kiertzner 2007, p. 25-26

¹²² Füchsel mfl. 2005, p. 102; Bøg & Kiertzner 2007, p. 25-26; ER 2007, afs. 100.10 og 200.5

¹²³ RL 2003 § 11

6.4.3. Advokeringstrusler

ER 2007 afsnit 100.10 omtaler denne trussel således, at den forekommer ”... *hvis revisor støtter en indstilling eller opfattelse så langt, at objektiviteten efterfølgende kan være kompromitteret*”. Advokeringstruslen forekommer således, hvis revisor optræder som talsmand for en erklæringsklients stilling eller mening og dette medfører, at objektiviteten er, eller af tredje- mand opfattes som værende kompromitteret. Dette kan eksempelvis ske ved revisors anbefaling af værdipapirer eller ved dennes optræden som partsrepræsentant i en retstvist. Efter danske forhold er denne trussel ikke ofte forekommende, og truslen udelukker ikke, at revisor kan bistå sin erklæringsklient i fx skattesager. Advokeringstruslen synes at være den mindst behandlede i ER afs. 290, og § 11, stk. 3, litra 2 i RL 2003 synes dertil at være den eneste bestemmelse, der kan henføres til denne trussel.¹²⁴

6.4.4. Familiaritetstrusler

Ifølge ER 2007 afsnit 100.10 kan denne trussel forekomme ”... *hvis revisor i kraft af en tæt tilknytning bliver for velvilligt indstillet over for andres interesser*”. Familiaritetstruslen vedrører ofte situationer, hvor revisor eller øvrige medlemmer af opgaveteamet har en nær relation til personer hos erklæringsklienten med betydelig indflydelse på erklæringsemnet og emneindhold. Truslen kan også opstå i situationen hvor revisor modtager betydelige gaver fra klienten, hvor en tidligere ledende revisor i opgaveteamet ansættes i en ledende stilling hos klienten, eller hvor revisor har udført revisionen for klienten i en længerevarende årrække, hvilket i sidst nævnte tilfælde har ført til rotationsreglen i PIEs. Flere afsnit i ER kapitel 290 bygger på familiaritetstruslen, og RL 2003s § 11, stk. 2, litra 1 og 2 kan henføres hertil.¹²⁵

6.4.5. Intimideringstrusler

Ifølge ER 2007 afsnit 100.10 kan denne trussel opstå ”... *hvis revisor vil kunne afskrækkes fra at optræde objektivt som følge af faktiske eller fornemmede trusler*”. Intimideringstruslen kan forekomme i situationer, hvor revisor trues til at foretage en anden handling, end han oprindeligt ville have gjort. Situationen kan eksempelvis opstå ved erklæringsklientens trussel om udskiftning af revisor, eksempelvis fordi han ikke gør, som klienten ”ønsker”. En lignende situation kan opstå ved en klients trussel om et sagsanlæg, eller hvis revisionsvirksomheden er af begrænset størrelse og samtidigt har nogle få store klienter, som gør revisionsvirksomheden

¹²⁴ Füchsel mfl. 2005, p. 103; Bøg & Kiertzner 2007, p. 26; ER 2007, afs. 100.10 og 200.6; RL 2003 § 11

¹²⁵ Füchsel mfl. 2005, p. 103-104; Bøg & Kiertzner 2007, p. 26; ER 2007, afs. 100.10 og 200.7; RL 2003 § 11

honorarafhængig. Intimideringstruslen er reguleret yderligere i ER kapitel 290, og kan ikke direkte henføres til nogle af bestemmelserne i RL 2003.¹²⁶

6.5. Sikkerhedsforanstaltninger

For at sikre uafhængigheden skal revisionsfirmaet og medlemmerne af erklæringsteamet tage hensyn til såvel den sammenhæng de praktiserer i, truslerne mod uafhængigheden og eventuelle sikkerhedsforanstaltninger, der kan eliminere eller begrænse truslerne til et acceptabelt niveau. Sikkerhedsforanstaltninger skal identificeres og iværksættes, når truslerne ikke er klart ubetydelige, og revisor ikke er afskåret fra opgaven som følge af forbudsregler. Således kan ikke alle trusler klares med sikkerhedsforanstaltninger. I så fald må man afstå fra opgaven, og i andre situationer er specifikke sikkerhedsforanstaltninger obligatoriske.

Ved overvejelse af hvilken art af sikkerhedsforanstaltning der kan benyttes, skal der ifølge ER 2007 altid tages hensyn til, hvad en fornuftig og velinformeret tredjemand med kendskab til alle relevante informationer i situationen ville anse som værende acceptabelt. Overvejelserne vil blive påvirket af forhold som truslens betydning, erklæringsopgavens art og hvem de til tænkte brugere af erklæringen er.¹²⁷ Hvilke sikkerhedsforanstaltninger der er relevante afhænger også af revisionsfirmaets struktur herunder størrelse, organisering og kundesammensætning, da det fx i mindre revisionsfirmaer ikke vil være muligt, at effektuere alle de forhold ER nævner.¹²⁸ Desuden er de sikkerhedsforanstaltninger, der er nævnt i ER et omfattende sæt, som ikke skal iværksættes i alle situationer. Således vil der i en lang række tilfælde være nok med én eller få sikkerhedsforanstaltninger.¹²⁹

Sikkerhedsforanstaltninger kan ifølge ER opdeles i to hovedkategorier. Den første er de, der er skabt af professionen, lovgivningen eller anden regulering, dvs. eksterne sikkerhedsforanstaltninger. Den anden er sikkerhedsforanstaltninger i det miljø hvori arbejdet udføres, dvs. interne sikkerhedsforanstaltninger i de enkelte firmaer. Sidstnævnte kategori kan igen opdeles i henholdsvis generelle og opgavespecifikke interne sikkerhedsforanstaltninger.

---

¹²⁶ Füchsel mfl. 2005, p. 104-105; Bøg & Kiertzner 2007, p. 27; ER 2007, afs. 100.10 og 200.8; RL 2003

¹²⁷ Füchsel mfl. 2005, p. 105; Bøg & Kiertzner 2007, p. 27; ER 2007, afs. 200.11; Fabrucius & Gath 2004, p. 10

¹²⁸ Füchsel mfl. 2005, p. 107 og Fabrucius & Gath 2004, p. 12

¹²⁹ Füchsel mfl. 2005, p. 108

Eksempler på eksterne sikkerhedsforanstaltninger omfatter bl.a. revisorlovgivningen og revisorprofessionens egne krav til uddannelse og erfaring, krav vedrørende efterlevelse af RSerne, ER og RL 2003, den lovregulerede kvalitetskontrol sikret gennem Revisortilsynet, de disciplinære sanktionsmuligheder samt den mulige klageadgang til bl.a. Disciplinærnævnet og øvrige myndigheder.¹³⁰

De generelle interne sikkerhedsforanstaltninger er ifølge ER typisk forhold, som skal indarbejdes i de overordnede politikker og forretningsgange i revisionsfirmaet. Sådanne kan eksempelvis omfatte en ledelse, der forsøger at skabe en intern kultur af etisk adfærd fx gennem gentagne påpegninger af vigtigheden af at overholde de etiske principper eller at handle i offentlighedens interesse. Det kan også gøres gennem at sikre dokumenterede politikker i revisionsfirmaet, der sikrer at både kvalitet, uafhængighed og at de etiske principper overholdes, samt sikrer mod upassende indflydelse på personer i erklæringsteamet. Endelig kan et eksempel være at opstille disciplinære mekanismer, der tilskynder til overholdelse af revisionsfirmaets politikker.¹³¹

I ER gives der også eksempler på interne opgavespecifikke sikkerhedsforanstaltninger. Sådanne kan være at inddrage en yderligere revisor og få denne til at gennemgå det udførte arbejde, eller alternativt at få et helt andet revisionsfirma til at genudføre dele af arbejdet. Det kan også være at tage en drøftelse med klientens øverste ledelse om etiske spørgsmål, eller at oplyse denne om arten af de leverede ydelser og hvad honoraret for disse er. Internt er det også muligt at opstille en sikkerhedsforanstaltning ved at få seniorpersonalet i de respektive erklæringsteams til at rotere, for ikke at være tilknyttet den samme opgave i en for lang årrække ad gangen.¹³²

6.6. Sorte og grå situationer

Når trusler og sikkerhedsforanstaltninger behandles i konkrete sammenhænge, kan de opdeles i sorte eller grå situationer/bestemmelser. Dette er en opdeling, der ikke er direkte synlig, og som hverken fremgår i ER 2007 eller RL 2003. Da vi ser terminologien sorte/grå situationer som praktisk i beskrivelsen af reglerne i de forskellige situationer, vil den i vist omfang blive benyttet i den videre fremstilling, men først kort uddybet nedenfor.

---

¹³⁰ ER 2007, afs. 200.10 og 100.12-14 og RL 2003

¹³¹ ER 2007, afs. 200.12 og Fabrucius & Gath 2004, p. 12

¹³² ER 2007, afs. 200.13

Betegnelse sort situation kan anvendes om den situation, hvor ER og/eller RL 2003 anser truslen mod de etiske principper for værende så væsentlig og gennemgribende, at sikkerhedsforanstaltninger ikke kan reducere truslen tilstrækkeligt, eller hvor obligatoriske specifikke sikkerhedsforanstaltninger kræves. De sorte situationer vedrører oftest trusler mod revisors uafhængighed og dermed primært objektiviteten ved udførelse af opgaver, og er positivt oplyste detailregler, der er reguleret i henholdsvis ER 2007 kapitel 290 og RL 2003 § 11, stk. 2. Sådanne sorte situationer kan eksempelvis omfatte trusler fra nærtstående relationer, økonomisk interesser, ansættelsesmæssige relationer, længerevarende tilknytning til en opgave, eller beslutningsmæssige relationer.¹³³

Betegnelsen grå situationer kan anvendes om situationer, hvor trusler mod de etiske principper kan overvejes imødegået med sikkerhedsforanstaltninger efter revisors professionelle bedømmelse, da truslerne her er mindre gennemgribende, men dog ikke helt ubetydelige. De grå situationer er reguleret i RL 2003 § 11, stk. 1 og 3 og i ER 2007 afsnit 290. De trusler der medfører grå situationer kan overordnet set inddeles i to typer. Den første er truslen mod uafhængigheden og dermed objektiviteten, og den anden er truslen mod de andre etiske principper. Eksempler på sådanne grå situationer er, hvis revisor har problemer i privatlivet, som kan medfører trussel mod den professionelle kompetence og omhu, har andre nærtstående relationer hos klienten, har længerevarende tilknytning ved andre erklæringsopgaver end revision, eller udfører assistance, der kan medføre trusler om egenkontrol mv.¹³⁴

6.6.1. Afsmitning

I relation til de forskellige situationer revisor kan komme i, kan trusselsårsagen smitte af på andre personer i revisionsfirmaet. En sådan afsmitningsregel fremgår direkte af RL 2003 § 11, stk. 3, litra 3, og da den ikke umiddelbart kan henføres til en bestemt trusselsårsag, er den medtaget som en generel bestemmelse til ER 2007 afsnit 290.103-0. Således kan der opstå en trussel mod revisors uafhængighed, hvis der er andre i revisionsvirksomheden, der indenfor de seneste to år eller på det pågældende tidspunkt enten direkte eller indirekte har forbindelse med erklæringsklientens virksomhed i et sådant omfang, at revisor ville være afskåret fra at afgive erklæringen, hvis revisor selv havde forbindelsen.¹³⁵

---

¹³³ Bøg & Kiertzner 2007, p. 10 og 42-43

¹³⁴ Bøg & Kiertzner 2007, p. 10-12, 43, 79 og 83

¹³⁵ ER 2007, afs. 290.103-0 og Bøg & Kiertzner 2007, p.89-90

Principielt kan afsmitningsbestemmelsen afledes af alle typer af trusler, der kan smitte af på andre i revisionsfirmaet. Reglen kan derfor ikke afgrænses til et bestemt dækningsområde, men den synes at have størst betydning ved de uafhængighedsproblematikker i ER, der ikke vedrører afsnittene om ”andre ydelser”. Således kan en afsmitningssituation eksempelvis opstå ved økonomisk interesse i en erklæringsklient eller ved familiemæssige og personlige relationer, som det er nævnt i henholdsvis afs. 290.110 og 290.140 i ER 2007. Omfanget af regelen er dog langt fra begrænset til sådanne eksempler.¹³⁶ Desuden er det en regel, som oftest medfører en grå situation, der kan afhjælpes med sikkerhedsforanstaltninger. I sjældne tilfælde vil afsmitningen dog være så stærk, at det ikke er muligt at benytte sikkerhedsforanstaltninger, hvor den eneste mulighed så er, at revisionsfirmaet må afstå fra opgaven.

---

¹³⁶ ER 2007, afs. 290.103-0

7. CoE 2008 kapitel 290 vs. ER 2007 kapitel 290

Dette kapitel omhandler den reviderede udgave af kapitel 290 i CoE 2008, samt om hvilke ændringer denne udgave vil medføre i forhold til ER fra 2007.¹³⁷ Afsnittene vil være opdelt efter emner, og de vil blive behandlet med en kritisk tilgang til såvel ændringerne som til retningslinjerne generelt.

Der er forskel på hvilke opgavetyper, der er omfattet af henholdsvis CoE 2008 kapitel 290 og ER 2007 kapitel 290. CoE kapitel 290 omfatter revisions- og reviewopgaver, der som noget nyt sidestilles. I forhold hertil omfatter ER kapitel 290 både erklæringsopgaver med sikkerhed, herunder revision og review, men også andre opgaver, som er omfattet af RL 2003, hvilket skyldes ERs tilpasning til RL 2003s anvendelsesområde. Som følge af de opgavetyper der er omfattet af CoE 2008 kapitel 290, skal revisionsopgaver i den følgende analyse af ændringerne i CoE forstås som dækkende både revisions- og reviewopgaver.¹³⁸ På samme måde skal revisionsfirmaer forstås som omfattende netværksfirmaer, når ændringerne i CoE 2008 analyseres - medmindre andet udtrykkes.¹³⁹

Generelt omhandler kapitel 290 konkrete omstændigheder og forbindelser, der kan skabe trusler mod revisors uafhængighed. De enkelte afsnit er udformet som eksempler, der beskriver de potentielle trusler og de sikkerhedsforanstaltninger, som kan være passende at benytte til at eliminere eller reducere truslerne til acceptabelt niveau. Dog er nogle af situationerne således, at ingen sikkerhedsforanstaltninger kan reducere truslerne til et acceptabelt niveau. Formål med afsnittene er at vejlede revisor om, hvordan de generelle principper i begrebsrammen i ER/CoE skal anvendes, og de enkelte afsnit er eksempler herpå. Det er derfor ikke tilstrækkeligt, at revisor eller revisionsfirmaer alene handler i overensstemmelse med eksemplerne, da de grundlæggende principper altid skal overholdes i den konkrete situation. Kapitel 290 kan således ikke ses som en udtømmende liste over omstændigheder, der kan true uafhængigheden.

Som omtalt tidligere i afsnit 5.1 – problemformulering anlægges der her et bredt fokus. Dette gør, at vi finder det nødvendigt at strukturere analysen ensartet for overskueligheden og konti-

---

¹³⁷ Der henvises til afgrænsningen afsnit 5.3.1 hvor de anvendte udgaver af ER og CoE er omtalt.

¹³⁸ CoE 2008 afs. 290.1-5 og 290.100, og ER 2007, afs. 290.1-3, 290.11-12 og 290.100

¹³⁹ Dette er tidligere omtalt i afsnit 6.2.1 om uafhængighed og netværksrelationer, og skyldes at CoE 2008 afs. 290.3 nævner at revisionsfirmaer inkludere netværksfirmaer medmindre andet er udtrykt.

nuitetens skyld. Dette vil ske ved, at der under de enkelte emner først redegøres for retningslinjerne i ER 2007, dernæst analyseres ændringerne i CoE 2008 i forhold hertil, og endeligt diskuteres ændringerne i kommenteringen.

7.1. Reviews sidestilling med revision i CoE 2008

Som nævnt sidestilles review med revision i CoE 2008 kapitel 290. Dette er en ændring som kun eksplicit bliver nævnt i de indledende afsnit om kapitel 290s formål og struktur, ved at nævne at i resten af kapitel 290 omfatter begreberne revisionsteam, -opgaver, -klient, og -påtegning også reviewteam, -opgave, - klient og -påtegning. Denne sidestilling gør, at der på en række områder sker skærper for reviewklienter i CoE 2008 kapitel 290.¹⁴⁰

IESBA omtaler sidestillingen i fremsættelsesbemærkningerne, og valget forklares bl.a. med, at revision og review er de oftest forekommende erklæringsopgaver med sikkerhed. Derudover forklares det med, at der er så mange lighedspunkter mellem revision og review, at det er passende at adressere uafhængighedskraverne til disse opgaver i et samlet afsnit, i stedet for at review omfattes af kapitel 291.¹⁴¹

Ændringerne ved denne sidestilling vil løbende blive beskrevet i analysen, men da det kun fremstår indirekte hvor ændringerne sker i de enkelte afsnit i CoE 2008, og ændringen er særdeles væsentlig, vil reviews sidestilling kort blive uddybet her.

Sidestillingens ændringer opstår pga., at ER 2007 i flere situationer opstiller strammere regler for revisionsklienter end for reviewklienter. Dette sker ved at flere afsnit i ER kun gælder for revisionsklienter. Andre steder sker det især ved, at ER opdeler retningslinjerne efter hvad der gælder ved revisionsklienter, og hvad der gælder ved ”andre erklæringsklienter der ikke er revisionsklienter”, hvorunder review hører. I disse situationer er reglerne for revisionsklienterne ofte strammere end for de ”andre erklæringsklienter” i ER 2007, og CoE 2008s sidestilling af review- og revisionsklienter gør, at de skal reguleres efter samme retningslinjer, hvilket altså medfører en stramning.¹⁴²

---

¹⁴⁰ CoE 2008, afs. 290.3

¹⁴¹ IESBA begrundet valget med, at begge erklæringstyper vedrører, at revisor erklærer sig om historiske, finansielle informationer, at revisor i mange reviewerklæringer udtrykker sig om et fuldstændigt regnskab og at erklæringsemnet er det samme for de to typer af erklæringer og hvor forskellene således kun er graden af sikkerhed, der opnås ved erklæringen, jf. CoE Memorandum, p. 6

¹⁴² Bøg & Kiertzner 2007 p. 115-116

Et eksempel på en stramning kan vises med et eksempel om vurderingsopgaver. En vurderingsopgave hører under afsnittene for ”andre ydelser” eller nærmere i ER 2007 fra afsnit 290.174-179 og CoE 2008 fra afsnit 290.175-179. I ER 2007 afsnit 290.176 anses ingen sikkerhedsforanstaltninger at være tilstrækkelige, hvis en vurderingsopgave for en revisionsklient indebærer, at der udøves en betydelig grad af subjektivitet og det vurderede forhold er væsentligt for regnskabet. Dette medfører, at revisor ikke må foretage en sådan vurdering eller alternativt, at revisor må trække sig fra revisionsopgaven. En sådan opgave sortstemples således i ER 2007, hvis opgaven er for en revisionsklient, men for ”andre opgaver med sikkerhed end revisionsopgaver”, herunder review, gives der mulighed for at opstille sikkerhedsforanstaltninger i en sådan situation for at eliminere truslen eller reducere truslen. I CoE 2008 afsnit 290.178 gør sidestilling, at den omtalte sorte situation, hvor ingen sikkerhedsforanstaltninger er mulige også overføres til reviewklienter, hvilket i forhold til gældende ER er en skærpelse.¹⁴³

7.2. Økonomiske interesser

ER 2007s afsnit om økonomisk interesser har mange danske kursivtilføjelser, hvilket skyldes, at økonomiske interesser i relation til revisors uafhængighed i et stort omfang er reguleret i RL 2003 § 11. Dette medfører, at der i ER 2007 er flere steder, hvor de danske tilføjelser skærper i forhold til CoE 2005.

En økonomisk interesse kan være revisors deltagelse i klientens virksomhed, men det kan også være den omvendte situation. I ER defineres økonomisk interesse som: *”en andel i en virksomheds egenkapital eller anden form for værdipapir, obligation, lån eller andet gældsinstrument, inklusiv rettigheder og forpligtelser til at erhverve en sådan andel og afledte finansielle instrumenter, der er relateret til en sådan andel – og gælds- eller kautionsforpligtelser og lignende er omfattet”*.¹⁴⁴

Da en økonomisk interesse i en erklæringsklient kan skabe en egeninteressetrussel, er det nødvendigt at vurdere truslens betydning samt hvilke sikkerhedsforanstaltninger, der kan eller skal anvendes. En sådan vurdering omfatter at undersøge den økonomiske interesses art, hvilket omfatter at vurdere rollen, som den involverede person har, samt typen af økonomisk inte-

---

¹⁴³ FSR Ethiske Regler 2006 afs. 290.174-179 og IFAC Exposure Draft 2006 afs. 290.169-172

¹⁴⁴ ER 2007, Definitioner

resse og dennes væsentlighed. Med hensyn til typen af økonomisk interesse kan den enten være direkte eller indirekte, og det der adskiller de to fra hinanden er, om der kan udøves myndighed over den økonomiske interesse.¹⁴⁵ Kan der dette anses interessen for at være direkte, og modsat hvis indehaveren ikke kan udøve myndighed, anses den for at være indirekte. Udover at vurdere den økonomiske interesse i forhold til revisionsfirmaet eller et medlem af erklæringsteamet skal det også overvejes, om egeninteresse-truslen kan skabes af personer uden for erklæringsteamet eller disses nærmeste eller nære familiemedlemmer.¹⁴⁶

ER er opdelt efter ”bestemmelser gældende for alle erklæringsklienter”, ”bestemmelser gældende for revisionsklienter” og ”bestemmelser gældende for andre erklæringsklienter end revisionsklienter”, da der er lempeligere retningslinjer for ”andre erklæringsklienter end revisionsklienter”.

Ved bestemmelserne der gælder for alle erklæringsklienter, gør RL 2003 og den tilhørende danske kursivtilføjelse, at truslerne fra direkte og indirekte økonomiske interesser ligestilles. Dette har betydning for reaktionen på en eventuel trussel. Den eneste reaktion der er mulig for et medlem af erklæringsteamet, hvis det har en direkte eller indirekte økonomisk interesse, vil således være at afhænde interessen fuldt ud eller at udtræde af erklæringsteamet. Er ejerskabet af en væsentlig indirekte interesse hos medlemmets nærmeste eller nære familie¹⁴⁷, vil det foruden ovenstående også være muligt at afhænde et tilstrækkeligt stort beløb, således den økonomiske interesse bliver ubetydelig. For revisionsfirmaet vil den eneste mulighed være at afhænde den økonomiske interesse fuldt ud, eller at afstå fra at udføre erklæringsopgaven.¹⁴⁸ Der sortstemples således her uden mulighed for alternative sikkerhedsforanstaltninger. I det tilfælde hvor den økonomiske interesse eksempelvis er modtaget via gave, arv eller gennem fusion, vil der dog være en kort tidsfrist til at afhænde interessen, en del heraf, eller til at fjer-

¹⁴⁵ Ifølge ER 2007s definition foreligger *direkte økonomisk interesse* når, den økonomiske interesse er ejet direkte og er kontrolleret af en person eller virksomhed, eller når den er ejet via en kollektiv investeringsordning, et bo, fond eller andet mellemlid, som personen eller virksomheden har kontrol over.

Ifølge ER 2007s definition foreligger *indirekte økonomiske interesse* når, interessen ejes via en kollektiv investeringsordning, et bo, en fond eller andet mellemlid, som personen ikke har kontrol over. Ejerskabet kan dog blive så indirekte at revisor knap vil have opdateret kendskab hertil og sådanne situationer er ikke omfattet.

¹⁴⁶ Afsmitningsreglen er tidligere omtalt i afsnit 6.6.1 om afsmitning

¹⁴⁷ ER 2007 har følgende definitioner på *nære familie*: ”forældre, børn eller søskende som ikke er ”nærmest familie””.

For *nærmeste familie* har ER følgende definition: ”en ægtefælle, tilsvarende eller en person der forsørges (husholdningen)”.

¹⁴⁸ ER 2007, afs. 290.106

ne personen fra erklæringsteamet, da ER angiver, at det skal ske ”så hurtigt som praktisk muligt”.¹⁴⁹

I de ovenfor nævnte er søskende ikke omfattet, medmindre den økonomiske interesse medfører udøvelse af bestemmende indflydelse på erklæringsklienten. Ved søskende til medlemmer af erklæringsteams opstår der en gråzone situation, hvis en søskende har en direkte eller en væsentlig indirekte økonomisk interesse i erklæringsklienten. Her skal væsentligheden af den økonomiske interesse overvejes, og nødvendige sikkerhedsforanstaltninger skal anvendes, hvilket kan omfatte afhændelse af en tilstrækkelig del af den økonomiske interesse, drøftelse af forholdet med klientens øverste ledelse, inddragelse af en ekstra revisor til gennemgang af arbejdet udført af den ramte person i erklæringsteamet, eller helt at fjerne personen fra teamet.¹⁵⁰

I det tilfælde hvor et medlem af revisionsteamet eller revisionsfirmaet fungerer som formueforvalter eller forvalter af en direkte eller væsentlig indirekte økonomisk interesse i en erklæringsklient, opstår der en sort situation. Derfor må en sådan interesse kun besiddes, hvis der ikke modtages udbytte fra den pågældende formue, hvis formuens/fondens interesse i erklæringsklienten ikke er væsentlig for formuen/fonden, hvis formue/fonden ikke kan udøve betydelig indflydelse på klienten og hvis medlemmet af erklæringsteamet eller revisionsfirmaet ikke har betydelig indflydelse på investeringsbeslutninger om økonomiske interesser i klienten.¹⁵¹

Situationer kan opstå, hvor revisionsfirmaet, netværksfirmaet eller medlemmet af erklæringsteamet uforvarende overtræder retningslinjerne vedrørende økonomisk interesse. Dette medfører ikke automatisk, at uafhængigheden er svækket, dog kræver det, at revisionsfirmaet eller netværksfirmaet har kvalitetsstyringsregler som sikrer at enhver overtrædelse straks rapporteres til revisionsfirmaet, og at revisionsfirmaet eller netværksfirmaet straks meddeler den involverede revisor, at den økonomiske interesse skal afhændes hurtigst muligt. Er den uforvarende overtrædelse sket, skal revisionsfirmaet desuden overveje, om sikkerhedsforanstaltning-

---

¹⁴⁹ ER 2007, afs. 290.107 og Bøg & Kiertzner 2007 p. 47-50

¹⁵⁰ ER 2007, afs. 290.108

¹⁵¹ ER 2007, afs. 290.109 og Bøg & Kiertzner 2007 p. 51

ger skal tages i anvendelse, hvilket kan omfatte inddragelse af en yderligere revisor eller udelukkelse af den involverede person fra enhver selvstændig beslutningstagning.¹⁵²

Ved bestemmelserne gældende for revisionsklienter er netværksfirmaer generelt omfattet, og de sortstemplede situationer udstrækkes. Dette sker ved at anføre, at det ikke er muligt at benytte sikkerhedsforanstaltninger, hvis andre partnere på revisionskontoret eller disses nærmeste familie har en direkte eller væsentlig indirekte økonomisk interesse i revisionsklienten. Derfor må sådanne interesser ikke besiddes. Det samme gælder hvis andre partnere eller ledende medarbejdere, der udfører andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed for en revisionsklient eller disses nærmeste familie besidder en sådan økonomisk interesse. I begge disse situationer er truslen dog ikke uacceptabel, hvis grunden til at det nærmeste familiemedlem besidder den økonomiske interesser er, at den er modtaget som led i et ansættelsesforhold, og der samtidigt benyttes passende sikkerhedsforanstaltninger.¹⁵³

Har revisionsfirmaet eller et netværksfirma en økonomisk interesse i en virksomhed, som også en revisionsklient har økonomisk interesse i, opstår der en egeninteresse- og intimiderings-trussel. I ER er dette en sort situation, hvor ingen sikkerhedsforanstaltninger kan anvendes, hvis interessen er væsentlig for en af parterne, og revisionsklienten samtidigt kan udøve betydelig indflydelse på virksomheden. Derfor skal revisions- eller netværksfirmaet afhænde interessen eller afstå fra revisionsopgaven, og besiddes interessen af et medlem af erklæringsteamet, kræves der obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger. Uafhængigheden kompromitteres dog ikke her, hvis de respektive interesser ikke er væsentlige.¹⁵⁴

Ved bestemmelserne der er gældende for andre erklæringsklienter end revisionsklienter, er de fleste retningslinjer dækket af de tidligere omtalte bestemmelser gældende for alle erklæringsklienter. Dog gælder det, at der kan være undtagelser herfra, hvis der afgives en erklæring, som har begrænset anvendelse i andre erklæringsopgaver med sikkerhed end revisionsopgaver. Reviewopgaver er omfattet af disse bestemmelser, hvorfor der i disse erklæringer kan forekommer lempeligere forskrifter end i de tidligere omtalte bestemmelser.

---

¹⁵² ER 2007, afs. 290.109 afs. 290.111-112 og Bøg & Kiertzner 2007 p. 54

¹⁵³ ER 2007, afs. 290.109 afs. 290.117-120

¹⁵⁴ ER 2007, afs. 290.109 og afs. 290.121

7.2.1. Ændringer i CoE

Muligheden for lempelser for ”andre erklæringsklienter” i ER 2007 medfører i forhold til CoE 2008, at der sker en stramning her, da review sidestilles med revision i CoE 2008, og således skærper ved reviewklienter. Samtidigt ophører opdelingen af afsnittet om økonomiske interesser, så det ikke længere vil være opdelt efter bestemmelser for alle erklæringsklienter, for revisionsklienter og for andre erklæringsklienter. Dette bevirker også stramninger for revisorer og revisionsfirmaer i forhold til reviewklienter, da alle reglerne i afsnittet nu gælder for review, hvilket desuden synes at være den væsentligste ændring af afsnittene vedrørende økonomiske interesser.

Udover dette har IESBA også fundet det nødvendigt at styrke og uddybe vejledningen på især tre områder inden for økonomiske interesser. De to første af disse vedrører et afsnit, som ikke er medtaget fra CoE 2005 i ER 2007, da de er irrelevante som følge af de skærpende danske kursivtilføjelser. Dette afsnit vedrører situationen, hvor et medlem af revisionsteamet, dennes nærmeste familie eller revisionsfirmaet har en direkte eller væsentlig indirekte økonomisk interesse i en virksomhed, der har en kontrollerende interesse i en revisionsklient og klienten er væsentlig for virksomheden. I dette tilfælde opstiller CoE 2008 et forbud mod at et medlem af erklæringsteamet, dennes nærmeste familie eller revisionsfirmaet har en sådan økonomisk interesse. I forhold til den gældende CoE 2005 er ændringerne her, at det tydeliggøres, at bestemmelsen også gælder ved klienter, der ikke er børsnoterede, og at der skærpes i tilfældet af, at klientvirksomheden er væsentlig for den virksomhed, som eksempelvis revisionsfirmaet har økonomisk interesse i.¹⁵⁵ I en dansk kontekst synes ændringerne i bestemmelsen her, ikke at få indflydelse på ER fremover, da RL 2003 skærper på dette område ved at lave forbud mod besiddelse af økonomiske interesser jf. § 11, og det samme synes at være tilfældet i RL 2008 § 24. Dette vil således bevirke, hvis implementeringen af CoE 2008 vil ske som hidtil,¹⁵⁶ at det anførte afsnit i CoE 2008 stadig vil være udeladt af ER.

Den tredje ændring IESBA har fundet anledning til vedrører en skærpelse i den situation, hvor en økonomisk interesse i en revisionsklient besiddes af et medlem af den nærmeste familie til en partner på revisionskontoret, eller til en partner eller ledende medarbejder der varetager

---

¹⁵⁵ CoE 2008 afs. 290.106 og CoE Memorandum, p. 10

¹⁵⁶ Jf. kapitel 6 hvor det fremstår, at de påtænker, at CoE også fremover forventes at blive implementeret gennem den hidtidige procedure for udarbejdelsen ER, dvs. ved en oversættelse af CoE og indarbejdelse af bestemmelserne fra revisorloven.

andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed for revisionsklienten. En sådan besiddelse anses stadig ikke for at skabe en uacceptabel trussel, hvis interessen er modtaget i et ansættelsesforhold og passende sikkerhedsforanstaltninger anvendes, jf. ovenfor. Skærpelsen sker dog ved, at familiemedlemmet bør afskaffe den økonomiske interesse, når muligheden herfor opstår.¹⁵⁷ Det er derved gjort klart, at interessen ikke kan beholdes i en uendelighed, medmindre revisoren fratræder opgaven.

Der er også sket en ændring i afsnittet vedrørende modtagelse af økonomisk interesse gennem arv, gave eller fusion, hvor det i ER 2007 gives en kort tidsfrist for at afhænde interessen, hvis den er direkte eller væsentlig og indirekte. I CoE 2008 ændres dette til, at revisionsfirmaets eller medlemmer af erklæringsteamets økonomiske interesse skal afhændes straks, ellers skal der afstås fra opgaven, og for medlemmernes nærmeste families vedkommende skal der afhændes en tilstrækkelig stor del straks, således at interessen ikke er væsentlig længere.

7.2.2. Kommentering af retningslinjerne

Ud over reviews sidestilling med revision, synes ændringerne i afsnittene vedrørende økonomiske interesser ikke at være væsentlige i forhold til ER 2007, da de nye tiltag mest er ændret rækkefølge af bestemmelserne, nye formuleringer og præciseringer. Dog gør den nye reducerede længde af afsnittene som helhed, at det virker mere overskueligt og mindre komplekst end tidligere, hvilket bl.a. skyldes den nye opdeling af uafhængighedsbestemmelserne i kapitel 290 og 291.

I relation til CoE 2008 kan det diskuteres, hvad det er muligt for revisor at have viden om. Bestemmelserne antager, at revisor kender til hvilke økonomiske interesser den nærmeste og nære familie har, hvor især kravene til revisors viden i forhold til den nærmeste familie i CoE kan diskuteres, da disses interesser anses som noget, revisor har fast viden om. I hvert fald kan det overvejes, om sådan viden er mulig i alle situationer.¹⁵⁸ Især i forhold til en fremtidig udgave af ER vil sådan viden stadig være tvivlsom, da revisor ikke har krav på indsigt i de familiemedlemmers formueforhold, som RL 2003 udstrækker bestemmelserne til.¹⁵⁹

Det kan generelt set overvejes om afsnittene om økonomisk interesse mangler undtagelsesmuligheder. Eksempelvis vil den situation, hvor et barn af et revisionsteammedlem uden økono-

---

¹⁵⁷ CoE 2008 afs. 290.111 og CoE Memorandum, p. 10

¹⁵⁸ All Responses (Institute of Chartered Accountants in England & Wales), p. 270

¹⁵⁹ Dette dog forudsat at CoE også fremover vil blive implementeret efter den hidtidige procedure.

miske grunde herfor, ejer en symbolsk andel i en virksomhed, gøre at forælderen til dette ikke vil kunne indgå i revisionsteamet for virksomheden eller en af virksomheden kontrolleret enhed, da der ingen bestemmelser er, som undtager klart ubetydelige direkte økonomiske interesser. Dette kan føre til øgede omkostninger, hvis revisionsfirmaerne finder det nødvendigt at indhente data om direkte økonomiske interesser, som ejes af ansatte eller disses nærmeste og nære familie. At indføre en undtagelse vedrørende klart ubetydelige direkte økonomiske interesser, som er ejet af familiemedlemmer, vil være i overensstemmelse med formuleringen under CoEs formålsbestemmelser for kapitel 290.¹⁶⁰ Der er dog også positive sider af CoEs konsekventhed i dette afsnit, bl.a. synes den at lette anvendelsen.

I relation til de konkrete bestemmelser kan der ved det ændrede afsnit om økonomiske interesser modtaget ved gave, arv eller gennem fusion diskuteres, hvorvidt kravet om at en interesse skal afhændes straks af revisionsfirmaet eller medlemmet af erklæringsteamet er rimeligt. Kravet kan bevirke en unødvendig stor byrde for de implicerede, da det normalt tager tid at afhænde en sådan økonomisk interesse. I en situation hvor et medlem af erklæringsteamet, som ikke lader sig erstatte af en anden, modtager en sådan økonomisk interesse tæt på en deadline, kan kravet gøre, at medlemmet mens afhændelsen af interessen står på, må fjernes fra opgaven. Dette kan have indflydelse på kvaliteten af revisionen, eller kan resultere i forsinkelser, og det kan derfor overvejes, om kravet om straksafhændelse er i offentlighedens interesse.¹⁶¹

Det skal desuden bemærkes i relation til PIEs, at CoE 2008 ligesom ER 2007 i afsnittene om økonomiske interesser ikke indeholder særlige bestemmelser, som eksplicit regulerer denne type af virksomheder.

7.3. Lån og garantier

Truslerne der kan opstå ved lån og garantier afhænger af hvem, der er modtager af sådanne. Er der tale om, at revisor modtager et lån eller en garanti fra en klient, vil en intimiderings-trussel kunne komme på tale. Modsat vil en egeninteressetrussel være den relevante, hvis revisor er långiver eller stiller en garanti.

---

¹⁶⁰ All Responses (IDW - Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland), p. 303-304

¹⁶¹ All Responses (PWC), p. 401

I ER 2007 gælder bestemmelserne for lån og garantier generelt ved alle erklæringsklienter, og er der tale om en revisionsklient, omfattes dennes netværksfirmaer også. ER 2007 er i kursivtilføjelser skærpet væsentligt i forhold til CoE 2005. Dette skyldes, at ER medtager forbudsbestemmelser fra lov om finansiel virksomhed. Der fastsættes således, at en finansiel virksomhed ikke må modtage sikkerhedsstillelse fra eller bevillige eksempelvis et lån til revisionsvirksomheden eller medlemmer af erklæringsteamet. Foruden dette er det normalt tilladt for andre partnere og medarbejdere på revisionskontoret at modtage eller afgive sådanne engagementer til finansielle virksomheder, uden at det truer deres uafhængighed. Det samme gælder for den nærmeste familie, som vil kunne indgå i sådanne engagementer, uden at det truer revisors uafhængighed. Dog forudsætter det, at lånet eller garantien er stiftet på sædvanlige armslængde vilkår.¹⁶²

At engagementet skal være på normale forretningsmæssige vilkår gælder også i den situation, hvor revisionsfirmaet eller erklæringsteammedlemmet foretager et indlån, eller opretter et depot hos en erklæringsklient, der er en bank eller lignende kreditinstitut. Er engagementet på sådanne vilkår, vil det nemlig ikke skabe en uafhængighedstrussel. ER skærpes dog her af RL 2003, der som en yderligere betingelse kræver, at sådanne økonomiske forbindelser er ubetydelige for alle parter.¹⁶³

Er der tale om, at revisionsfirmaet eller medlemmet af erklæringsteamet yder et lån til eller garanti for erklæringsklienten, som ikke er en bank eller anden form for kreditinstitut, vil ingen sikkerhedsforanstaltninger kunne reducere truslen til et acceptabelt niveau. Dette skærpes i ER til at gælde, uanset om lånet eller garantien er uvæsentlig for begge parter.¹⁶⁴ I den modsatte situation, hvor revisionsfirmaet eller erklæringsteammedlemmer modtager et lån eller en garanti fra en erklæringsklient, som ikke er en bank, herunder dennes ansatte, vil sikkerhedsforanstaltninger heller ikke være mulige at indføre. Dog undtages tilfælde hvor lånet eller garantien er uvæsentlig for begge parter, og er på almindelige armslængde vilkår.

7.3.1. Ændringer i CoE

I CoE 2008 sker der ikke væsentlige ændringer af afsnittene om lån og garantier. Således er den materielle del af indholdet den samme som i CoE 2005, og de eneste ændringer vedrører

---

¹⁶² ER 2007, afs. 290.126-127 og afs. 290.131

¹⁶³ ER 2007, afs. 290.128

¹⁶⁴ ER 2007, afs. 290.129

rækkefølgen af afsnittene, opdelingen samt formuleringen heraf. Dog er afsnittet om, at eksemplerne vedrørende lån og garantier omhandler engagementer mellem revisionsfirmaet og erklæringsklienter ikke medtaget i CoE 2008, hvilket også synes unødvendigt siden, at hele CoE kapitel 290 omfatter både revisions- og reviewklienter, hvorfor et sådant afsnit vil være en unødvendig gentagelse.

7.3.2. Kommentering af retningslinjerne

De få ændringer der er i CoE 2008 i forhold til CoE 2005, er med til at øge klarheden af reglerne, selvom det stadig er langt fra Clarity formatet, der er ved at blive indført i ISAerne.

I forhold til en fremtidig udgave af ER vil der stadig være bestemmelser, hvori det anføres, at der ikke sortstemples i situationer, hvor der eksempelvis er tale om et uvæsentligt lån for begge parterne og klienten ikke er en bank eller lignende, uanset om de danske kursivtilføjelser fastholdes ved implementeringen af CoE 2008. Dette er med til gøre disse bestemmelser mere elastiske, ved at der ikke er nogen klar grænse for hvad der anses som værende ubetydeligt, og der lægges således op til, at revisor skal benytte sin dømmekraft, hvilket er i overensstemmelse med den principbaserede tilgang, men som samtidigt er med til at indføre denne del af bestemmelsen i en gråzone.¹⁶⁵ Det er dog ikke kun i afsnittene vedrørende lån og garantistillelse, at der kan være tvivl om, hvad ubetydeligt er, da det anvendes flere steder i ER 2007 og CoE 2008.

Som vist ovenfor er ER 2007 skærpet på flere områder i afsnittene vedrørende lån og garantier, hvilket specielt for dette ikke kun skyldes RL 2003s tilføjelser, men også lov om finansiel virksomhed. Disse skærpselser er ganske væsentlige i forhold til CoE 2008, da de forbudsbelægger bestemmelser hvori det ellers var muligt at benytte sikkerhedsforanstaltninger eller fastsætter yderligere krav om uvæsentlighed eller armslængde vilkår. Sådanne krav vil sandsynligvis blive videreført, hvis CoE 2008 implementeres i Danmark som hidtil, og en fremtidig udgave af ER synes således ikke at medføre væsentlige ændringer på dette område.

---

¹⁶⁵ Bøg & Kiertzner 2007, p. 53

7.4. Nære forretningsforbindelser til erklæringsklienter

Foreligger der nære forretningsforbindelser mellem revisionsfirmaet eller et medlem af erklæringsteamet og erklæringsklienten, vil det medføre en fælles kommerciel eller økonomisk interesse. Dette kan skabe henholdsvis egeninteresse- og intimideringstrusler.

ER 2007 giver følgende eksempler på nære forretningsforbindelser:

- ▶ Økonomisk interesse i form af et joint venture med erklæringsklienten eller en person, der ejer, kontrollerer eller udfører ledelsesfunktioner hos denne.
- ▶ Samarbejdsaftaler om markedsføring hvor revisionsfirmaets og klientens serviceydelser og produkter enten markedsføres samlet eller refererer til hinanden.
- ▶ Samarbejde, hvor revisor forhandler erklæringsklientens produkter eller omvendt.

I tilfælde hvor forbindelsen er til en revisionsklient, skal eventuelle forbindelser mellem netværksfirmaer ligeledes tages i betragtning.

Medmindre den økonomiske interesse eller forbindelse er klart ubetydelig, vil ingen sikkerhedsforanstaltning kunne reducere truslen til et acceptabelt niveau, og forbindelsen skal enten begrænses eller helt ophøre, eller også må revisor afstå fra at udføre opgaven. Er forbindelsen ubetydelig og foreligger den mellem klient og et medlem af erklæringsteamet, vil fjernelse af det pågældende medlem være en mulig sikkerhedsforanstaltning.¹⁶⁶

En forretningsforbindelse til en revisionsklient kan også være baseret på, at et revisionsfirma, et netværksfirma, eller et medlem af erklæringsteamet, herunder dennes nærmeste familie og erklæringsklienten, dennes bestyrelsesmedlemmer eller direktør, begge har en økonomisk interesse i samme virksomhed. Dette truer ikke uafhængigheden, hvis der er tale om en virksomhed med en lukket ejerkreds og forbindelsen er ubetydelig for begge parter, samt ikke gør det muligt at kontrollere den pågældende virksomhed.¹⁶⁷ Bestemmelsen angiver lidt atypisk ikke hvilke sikkerhedsforanstaltninger, der skal iværksættes i tilfælde af trusler, men angiver hvad der skal være opfyldt, for at der ikke skabes trusler mod uafhængigheden. Den er således et eksempel på detailregulering, der vejleder i netop den situation, hvor revisor og revisionsklient har en forretningsforbindelse. I en lignende situation hvor der i stedet er tale om en re-

---

¹⁶⁶ ER 2007, afs. 290.132

¹⁶⁷ ER 2007, afs. 290.133

viewklient, vil revisor derimod skulle vurdere uafhængigheden i henhold til de grundlæggende principper.¹⁶⁸

Køber et revisionsfirma, et netværksfirma eller et medlem af erklæringsteamet varer eller tjenesteydelser hos en erklæringsklient, skaber det ikke trusler, forudsat dette foregår på armslængde vilkår. Er købet af en vis størrelse, kan der dog være behov for sikkerhedsforanstaltninger, som fx at reducere størrelsen af købet eller helt hæve det, fjerne den pågældende fra erklæringsteamet eller drøfte forholdet med den øverste ledelse.¹⁶⁹ Købet skal således være ubetydeligt for begge parter for ikke at havne i gråzonen, men afgørelsen af hvornår noget er ubetydeligt, gives der ingen vejledning om.¹⁷⁰ Udgangspunktet er 5 % af det mindste beløb af hhv. revisionsfirmaets og klientens omsætning, men dette kan ikke betragtes som en klar grænse.¹⁷¹

Sidst skal det nævnes, at RL 2003 ikke tillader, at en erklæringsklient hverken har direkte eller indirekte økonomisk interesse i revisionsvirksomheden, eller at erklæringsklienten eller dennes ledelsesmedlemmer eller ansatte har ret til at udpege bestyrelsesmedlemmer i revisionsvirksomheden eller dennes modervirksomhed.¹⁷²

7.4.1. Ændringer i CoE

Der er ikke store ændringer på vej under afsnittet om nære forretningsforbindelser til erklæringsklienter i CoE 2008. Man skal dog være opmærksom på, at afsnittet indeholder en skærpe for reviewklienter, der pga. sidestillingen med revisionsklienter, nu også skal tage mulige forbindelser til netværksfirmaer i betragtning. Dette gjaldt tidligere kun revisionsklienter. Det præciseres desuden i CoE 2008, at forbindelsen heller ikke må være til medlemmer af revisors nærmeste familie. Dette fremgår ikke i bestemmelsen nu, men er ikke en reel stramning, da forbindelsen allerede problematiseres i afsnit 290.117-120. Bestemmelsen om forretningsforbindelser til revisionsklienter, vil ligeledes også blive gældende for reviewklienter.

---

¹⁶⁸ Bøg & Kiertzner 2007, p. 53-54 udleder af ER 2007 afs. 290.133, at eksempelvis betydelige investeringer i et selskab med åben ejerkreds, ikke skaber problemer i forhold til at revisor erklærer sig med begrænset sikkerhed. En anden opfattelse af bestemmelsen kan være at betragte den som et eksempel på detailregulering, hvor forholdet til en reviewklient ikke er omfattet, og således skal vurderes ud fra de grundlæggende principper. Herunder vil det være relevant for revisor at vurdere, om revisor med sine og klientens betydelige investeringer i samme virksomhed kan fremstå uafhængig i fremtoning.

¹⁶⁹ ER 2007, afs. 290.134

¹⁷⁰ RL 2003 angiver i § 11.2.5, at fx køb af varer, udover at foregå på armslængde vilkår, også skal være ubetydelig.

¹⁷¹ Füchsel mfl. 2005, p. 138

¹⁷² RL 2003 § 11.2.7

Herudover udgår henvisningerne om netværksrelationer, da disse bestemmelser fremover findes i særskilte afsnit i starten af kapitel 290.

7.4.2. Kommentering af retningslinjerne

På baggrund af ovennævnte ændringer i CoE 2008, vil de kommende retningslinjer ikke indeholde de nuværende skærper kun gældende for revisionsklienter, men vil derimod, som tidligere omtalt, være ens for både review- og revisionsklienter.

CoEs henvisning til revisors nærmeste familie, vil i retningslinjerne blive udvidet med en dansk kursivtilføjelse til også at omfatte forældre og ikke hjemmeboende børn, da revisorloven opererer med betegnelsen ”nærtstående” og ikke har samme opdeling i familiemæssige relationer.¹⁷³ Denne opdeling kunne man argumentere for også skulle gælde i ER, da det virker rimeligt, at revisor har bedre indsigt i medlemmer af egen husstands økonomiske forhold end eksempelvis i sine forældres.

Bestemmelsen i ER 2007, afs. 290.132 er formuleret således, at den økonomiske forbindelse blot skal være uvæsentlig for den ene af parterne.¹⁷⁴ Dette harmonerer ikke helt med ER 2007, afs. 290.121, der angiver, at forbindelsen skal være uvæsentlig for *begge* parter. Dette antages at være en fejl i oversættelsen, da både CoE 2005 og CoE 2008 er formuleret med et ”and” og ikke et ”or”.

Desuden kan det kritiseres, at nære forretningsforbindelser forbydes, medmindre de både er uvæsentlige og klart ubetydelige. Definitionen af klart ubetydelig er forhold, der er ligegyldige og uden konsekvenser, og er forbindelsen alene uvæsentlig, burde den kunne imødegås af sikkerhedsforanstaltninger.¹⁷⁵ Dette ville være rimeligt, da forbindelsen jo netop er uvæsentlig og det vil kunne skabe en fornuftig tredeling af bestemmelsen. Således kan det foreslås at bestemmelsen opdeles sådan, at det forbydes, hvis forbindelsen hverken er uvæsentlig eller klart ubetydelig, dernæst at sikkerhedsforanstaltninger bør anvendes, hvis forbindelsen alene er uvæsentlig og endelig, at det ikke forbydes, hvis forbindelsen både er uvæsentlig og klart ubetydelig. Problemet ved at tillade sikkerhedsforanstaltninger ville være, at der så skulle fastlægges en anden grænse end klart ubetydeligt, for hvad der findes tilladeligt, fx en beløbsstørrelse, hvilken vil være svær at bestemme, så den dækker alle situationer.

---

¹⁷³ RL 2003s bestemmelser omkring familiemæssige relationer videreføres i RL 2008, jf. RL 2008, p. 88

¹⁷⁴ Bestemmelsen angiver, at forbindelsen skal være ubetydelig for revisor *eller* erklæringsklient.

¹⁷⁵ All Responses (PwC), p. 400

Endelig kan det foreslås, at afsnittet om køb af en erklæringsklients produkter ændres, så det der afgør, om der skabes en uafhængighedstrussel ikke er størrelsen af handelen, men revisionsvirksomhedens afhængighed af klientens produkt.¹⁷⁶

7.5. Familiemæssige og personlige forbindelser

Familiemæssige og personlige forbindelser kan skabe egeninteresse-, familiaritets- og intimideringstrusler. Familiemæssige forbindelser i form af ægteskab, fast samlivsforhold, adoptiv- eller plejeforhold og slægtskab opad til og med forældre, nedad til og med børn og til siden til og med søskende vil altid medføre en tæt tilknytning, mens en personlig forbindelse, der ikke er til et familiemedlem, men fx en ven, kræver en vurdering af forholdet. Det der er afgørende for om forbindelsen udgør en trussel, er den stilling vedkommende, hvortil den tætte forbindelse findes, besidder, samt hvilket ansvar erklæringsmedlemmets har i forhold til erklæringsopgaven.¹⁷⁷

Hvis forbindelsen foreligger til en person, der hos erklæringsklienten enten er bestyrelsesmedlem, direktør, har ansvar for økonomiske relationer eller har mulighed for at udøve direkte og betydelig indflydelse på emneindholdet, vil eneste passende sikkerhedsforanstaltning være at fjerne medlemmet fra erklæringsteamet.¹⁷⁸

Det er revisors ansvar at være opmærksom på, om der i forhold til den enkelte erklæringsklient foreligger familiemæssige eller personlige forbindelser, der kan udgøre en trussel på baggrund af ovennævnte. Desuden skal revisor være opmærksom på risikoen for afsmitning, dvs. hvis der eksempelvis foreligger en nær familiemæssig forbindelse mellem en medarbejder i revisionsfirmaet og en medarbejder hos erklæringsklienten, skal betydningen af denne forbindelse vurderes, selv om førstnævnte end ikke er en del af erklæringsteamet. Igen vil det være afgørende for om forbindelsen skaber en trussel, hvilken stilling familiemedlemmet besidder, samt hvor tæt interaktion medarbejderen i revisionsfirmaet har til erklæringsteamet.¹⁷⁹ Det er klart, at hvis det eksempelvis er en forbindelse mellem en partner i et mindre revisionsfirma og dennes ægtefælle, og det er ægtefællens selskab, der skal revideres, må det overvejes om

---

¹⁷⁶ All Responses (Grant Thornton), p. 241

¹⁷⁷ ER 2007, afs. 290.135

¹⁷⁸ ER 2007, afs. 290.136

¹⁷⁹ ER 2007, afs. 290.139-140

revisionsfirmaet må afstå fra opgaven. Dette skridt nævner ER dog ikke som en mulig handling, men det må være den logiske konsekvens i en sådan situation.

En ubevidst overtrædelse af bestemmelserne i dette kapitel svækker ikke revisionsfirmaets uafhængighed, såfremt der i revisionsfirmaet er faste procedurer omkring underretning i forbindelser med overtrædelse. En overtrædelse kan fx ske på baggrund af ændringer i et af revisors familiemedlemmers ansættelsesforhold. Revisionsfirmaets uafhængighed trues ikke, såfremt medlemmet af erklæringsteamets ansvar tilrettelægges således, at det ikke dækker opgaver inden for det område, som den person, til hvem revisor har forbindelsen, er ansvarlig for. Alternativt må medlemmet fjernes fra erklæringsteamet eller også skal det udførte arbejde gennemgås ekstra grundigt eller medlemmet skal ikke have mulighed for selvstændig beslutningstagen i forbindelse med erklæringsopgaven. Her er det vigtigt at være opmærksom på, at de nævnte sikkerhedsforanstaltninger kun kan gøres gældende, såfremt den stilling familiemedlemmet besidder, ikke er en af de ovennævnte med indflydelse på emneindholdet.¹⁸⁰

7.5.1. Ændringer i CoE

Afsnittene om familiemæssige og personlige forbindelser indeholder ikke væsentlige ændringer i CoE 2008. Det gælder generelt for kapitlet, at sproget virker forenklet og at opbygningen af de enkelte afsnit er forbedret og gjort mere overskuelige. CoE 2008 indeholder således i punktform eksempler på forhold der skal overvejes efterfulgt af mulige sikkerhedsforanstaltninger ligeledes i punktform, mens ER 2007 præsenterer det hele i et langt tekststykke.

7.5.2. Kommentering af retningslinjerne

Eftersom der ikke sker væsentlige ændringer i dette afsnit, har der ikke været særlige kommentarer hertil i høringssvarene. Det er foreslået at lave en tilføjelse om den situation, hvor en revisor ansættes ved en erklæringsklient og rammes af en cooling off-periode. Denne skulle henlede opmærksomheden på, at dette kan udgøre en trussel.¹⁸¹ Situation synes dog at være dækket allerede, da den falder under personlige forbindelser, og i øvrigt er omhandlet i afsnittet om ansættelse hos erklæringsklienter, der følger lige efter. Dog kunne en sådan henvisning hertil muligvis være med til at forbedre overskueligheden af retningslinjerne.

---

¹⁸⁰ Dvs. giver stillingen ikke mulighed for at påvirke emneindholdet, vil det være muligt at iværksætte sikkerhedsforanstaltninger og lade revisor udføre opgaven, jf. Bøg og Kiertzner 2007, p. 55

¹⁸¹ All Responses (APB – Auditing Practice Board), p. 64

I ER 2007 er der udeladt to afsnit af CoE 2005, hvilket også antages at være resultatet, når CoE 2008 bliver oversat til en ny udgave af ER, da der ikke er sket ændringer af indholdet heri.

7.6. Ansættelse hos erklæringsklienter

Afsnittene om ansættelse hos erklæringsklienter omhandler situationer, hvor revisor bliver ansat hos en erklæringsklient eller har grund til at tro, at vedkommende muligvis bliver ansat engang i fremtiden. Situationer, hvor revisor tidligere har været ansat hos erklæringsklienten eller udlånes til denne, behandles senere i afsnit 7.7 og 7.8.

Ansættelsen kan være i en stilling som bestyrelsesmedlem, direktør eller en stilling, der giver mulighed for at udøve direkte og betydelig indflydelse på emneindholdet i erklæringsopgaven. Er dette tilfældet, og har revisor tidligere været partner i revisionsfirmaet eller medlem af erklæringsteamet, vil det kunne skabe egeninteresse-, familiaritets-, og intimideringstrusler, særligt hvis forbindelsen til revisionsfirmaet opretholdes.¹⁸²

Betydningen af denne trussel afhænger af, hvilken stilling den tidligere revisor får hos erklæringsklienten, og hvilken stilling revisor havde i revisionsfirma og erklæringsteam, hvilken kontakt denne evt. vil få med erklæringsteamet fremover, samt tiden mellem afskeden hos revisionsfirmaet og udførelsen af erklæringsopgaven. Vurderes det, at truslen ikke er klart ubetydelig, skal der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger. ER 2007 angiver følgende eksempler:

- ▶ Ændre planlægningen af erklæringsopgaven, så den tidligere ansatte ikke kan gennemskue, hvornår og hvilke handlinger erklæringsteamet vil udføre.
- ▶ Sørge for, at den revisor, der overtager erklæringsopgaven, har tilstrækkelig erfaring i forhold til den tidligere ansatte
- ▶ Inddrage en yderligere revisor til at gennemgå det udførte arbejde

For at kunne reducere truslen til et acceptabelt niveau, nævnes som obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger, at den tidligere ansatte ikke må have tilgodehavender hos revisionsfirmaet af en størrelsesorden, der kan true uafhængigheden og ikke må modtage ydelser eller betalinger

---

¹⁸² ER 2007, afs. 290.143

fra revisionsfirmaet, medmindre dette foregår på baggrund af en fastlagt ordning.¹⁸³ Desuden må personen ikke fortsætte med at deltage i revisionsfirmaet drift, og der må heller ikke kunne drages tvivl herom.¹⁸⁴

I tilfælde, hvor revisor forventer fremtidig ansættelse hos en erklæringsklient, kan der skabes en egeninteressesetrussel. For at reducere denne trussel til et acceptabelt niveau, skal revisionsfirmaet have faste politikker med krav om underretning, hvis der indledes forhandlinger om ansættelse. I så tilfælde skal personen fjernes fra erklæringsteamet. Har personen foretaget væsentlige vurderinger for erklæringsklienten, skal det desuden overvejes, om dette skal gennemgås af en anden revisor.¹⁸⁵

7.6.1. Ændringer i CoE

Generelt omstruktureres dette kapitel i CoE 2008, hvilket får kapitlet til at fremstå mere overskueligt. Der bliver flere, men kortere afsnit, og så tilføjes der som noget nyt et afsnit med bestemmelser gældende for PIEs.

Kapitlet starter fremover med en præsentation af mulige trusler. Herefter er der foretaget en opdeling, hvor betydningen af den tidligere revisors tilknytning til revisionsfirmaet afgør hvilke sikkerhedsforanstaltninger, der kan eller skal iværksættes. Der er stadig de samme krav til obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger og eksemplerne på mulige sikkerhedsforanstaltninger er ligeledes uændret. Som noget nyt nævnes situationen, hvor en partner i revisionsfirmaet ansættes i en virksomhed, og denne virksomhed efterfølgende bliver kunde ved revisionsfirmaet. Sker dette, skal det overvejes, om uafhængigheden evt. er truet, hvilket må antages også at have været gældende tidligere, selvom det ikke var nævnt eksplicit i afsnittet.

Det nye afsnit for PIEs benytter begrebet Key Audit Partner, herefter oversat til nøglepartner, der er nyt i CoE 2008. Begrebet omfatter personer, der er ansvarlige for nøglebeslutninger og vurderinger af forhold, der er væsentlige for revisionsopgaven.¹⁸⁶ Får en nøglepartner ansættelse som direktør, bestyrelsesmedlem eller som ansat med mulighed for at udøve betydelig indflydelse på bogføring eller emneindholdet for revisionsopgaven, skabes der egeninteresse-, familiaritets- eller intimideringstrusler. Disse kan ikke imødegås af nogen sikkerhedsforan-

---

¹⁸³ Denne såkaldte sikkerhedsforanstaltning, er i realiteten blot en reminder om afsnittet om økonomisk interesse.

¹⁸⁴ ER 2007, afs. 290.144

¹⁸⁵ ER 2007, afs. 290.145

¹⁸⁶ CoE 2008, p. 76

staltninger, medmindre der er forløbet og aflagt årsrapport for en periode på 12 måneder, og nøglepartneren ikke deltog i revisionen for denne periode.¹⁸⁷ På samme måde gælder det for en partner i revisionsfirmaets ledelse, hvis denne ansættes i en stilling som ovennævnte, at der skal gå 12 måneder for at reducere den intimideringstrussel, der ellers vil skabes herved, til et acceptabelt niveau.¹⁸⁸ Hvis en tidligere nøglepartner eller partner i ledelsen i revisionsfirmaet ansættes i en PIE, der ikke er en revisionsklient, og denne efterfølgende sammenlægges med en revisionsklient, der er en PIE, så nøglepartneren eller lederen får en position, hvorfra der kan udøves indflydelse på bogføring eller regnskab, vil det ikke skabe en uacceptabel trussel, såfremt

- ▶ Opnåelsen af denne position for den tidligere ansatte ikke var baggrunden for sammenlægningen
- ▶ Tilgodehavender og forfaldne betalinger til den tidligere ansatte er afviklet fuldt eller følger en fastlagt aftale¹⁸⁹, og beløbet ikke er væsentligt for revisionsfirmaet.
- ▶ Den tidligere ansatte hverken deltager eller ser ud til at deltage i revisionsfirmaets drift.
- ▶ Den tidligere ansattes position diskuteres med ledelsen i den nye virksomhed

7.6.2. Kommentering af retningslinjerne

I de tilfælde, hvor en revisor eller en ledende partner ansættes ved en erklæringsklient, forbyder det nye 8. direktiv, at denne stilling tiltrædes, forinden der er gået en periode på 2 år, regnet fra revisors fratræden.¹⁹⁰ Det ville virke naturligt, hvis CoE 2008 i afs. 290.139-140 opererede med samme karenperiode, og ikke med et krav om minimum 1 år, særligt når der i forbindelse med rotationsreglerne netop er sammenfald med direktivets bestemmelser om 2 års pause. Dette ville desuden være lettere at forholde sig til end CoEs bestemmelser, der giver karantæne af varierende længde fra 1 år og op til over 2 år, jf. beskrivelsen i fodnote 187. I forhold til den principbaserede tilgang, er CoEs løsning mest korrekt, da den forholder sig til

---

¹⁸⁷ Deltager nøglepartneren ikke i revisionsopgaven for fx kalenderåret 2008, vil truslen være reduceret til et acceptabelt niveau, når denne årsrapport offentliggøres, typisk i 1. halvår 2009. Deltager nøglepartneren derimod i fx udarbejdelsen af kvartalsregnskab for 1. kvartal 2008, vil situationen udgøre en trussel frem til aflæggelsen af årsrapporten for 2009, jf. CoE Memorandum, p. 8

¹⁸⁸ CoE 2008, afs. 290.140

¹⁸⁹ Dette vil typisk være i form af en pensionsaftale.

¹⁹⁰ 8. Selskabsdirektiv af 2006, artikel 42.3

den konkrete situation, mens direktivet opererer med en mekanisk regel, så teoretisk set bør bestemmelsen bevares som den er, hvis den principbaserede tilgang skal bevares. Endvidere kan det diskuteres, om det evt. burde være muligt at iværksætte sikkerhedsforanstaltninger og helt undlade en cooling off-periode, da det er svært at forestille sig, at en forbindelse mellem den tidligere revisor og revisionsfirmaet, som er så kritisk, at den sortstemples de første 12 måneder, og herefter bliver et gråzone tilfælde, blot fordi der er gået 12 måneder.¹⁹¹ Under alle omstændigheder bliver situationen i de kommende danske ER mødt af en dansk sortstempling, da den RL 2008 indeholder 8. direktivs krav om 2 års cooling off-periode.¹⁹²

Reglerne om en cooling off-periode gælder som udgangspunkt for PIEs i CoE 2008. Definitionen af en revisionsklient, der er en sådan virksomhed, omfatter ligeledes tilknyttede virksomheder, og spørgsmålet er, om det betyder, at revisor også rammes af en karensperiode, hvis revisor eksempelvis ansættes ved erklæringsklientens datterselskab. Dette må antages at være tilfældet efter ordlyden af CoE, hvilket betyder, at også ansættelse i virksomheder, der ikke er PIEs kan medføre en cooling off-periode.

Når en nøglepartner eller ledende partner ansættes i en PIE, skabes der ifølge CoE 2008 en intimideringstrussel, der umiddelbart medfører en sort situation, indtil der er forløbet 12 måneder.¹⁹³ Dette gælder kun, hvis der er tale om en PIE, og hvorvidt denne afgrænsning er rigtig kan diskuteres. Intimideringstruslen baseres i denne situation på personlige forhold mellem den tidligere revisor og det fremtidige erklæringsteam, og dette må antages ligeledes at kunne udgøre en trussel i virksomheder, der ikke er PIEs.¹⁹⁴ Samtidig kan der argumenteres for, at når det er personlige relationer mellem den tidligere revisor og erklæringsteamet, der er grundlaget for truslen, burde bestemmelsen måske slet ikke sortstemples, men som udgangspunkt være en gråzone situation, hvor revisor bør overveje, om uafhængigheden vil være truet eller ej i den konkrete situation.

7.7. Midlertidigt udlån af medarbejdere

Afsnittet om midlertidigt udlån af medarbejdere flyttes fra at være et afsnit under ”Andre ydelser” i ER 2007 til at få en placering i forbindelse med afsnittene om ansættelsesmæssige

---

¹⁹¹ All Responses (Grant Thornton), p. 238

¹⁹² RL 2008, § 24.2

¹⁹³ CoE 2008, afs. 290.140

¹⁹⁴ All Responses (APB), p. 64

relationer i CoE 2008. Dette begrundes af IESBA med, at de trusler, der kan opstå i forbindelse hermed, snarere har en sammenhæng med ansættelsesmæssige relationer end med levering af andre ydelser, hvilket findes at være en rimelig antagelse.¹⁹⁵

Udlåner et revisionsfirma eller et netværksfirma medarbejdere til en erklæringsklient, kan det ifølge ER 2007 skabe en egenkontroltrussel, hvis den udlånte medarbejder har mulighed for at påvirke klientens bogføring eller regnskaber. Betingelsen for at kunne udlåne medarbejdere er, at disse ikke træffer ledelsesbeslutninger, godkender eller underskriver aftaler eller forpligter klienten.

ER 2007 angiver som obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger, at den udlånte medarbejder ikke må revidere de områder, vedkommende selv har varetaget under udlånsforløbet, og at klienten skal anerkende at have ansvaret for at lede og overvåge de aktiviteter, den udlånte medarbejder udfører.

Det sortstemples således ikke, at den udlånte medarbejder senere er medlem af erklærings-teamet, men der kræves personadskillelse i forhold til de dele af revisionsopgaven, den udlånte medarbejder har varetaget, så der ikke udføres selvrevision. I en dansk kursivtilføjelse sortstemples midlertidigt udlån af medarbejdere til PIEs i de situationer, hvor den udlånte medarbejder har deltaget i bogføring eller lignende registrering, når dette danner grundlaget for det forhold erklæringen vedrører, eller hvis medarbejderen har været med til at udarbejde det dokument erklæringen vedrører, medmindre der er tale om en nødsituation.¹⁹⁶ Sortstemplingen er baseret på RL 2003 § 11.2.8.

7.7.1. Ændringer i CoE

Som nævnt flyttes dette afsnit, og som følge heraf har IESBA fundet nødvendigt at præcisere, at udlånt personale som hidtil ikke bør udføre "andre ydelser" for klienten, hvis disse ydelser ellers ikke ville være tilladt. Herudover indeholder afsnittet en stramning, idet det anføres, at udlån af medarbejdere kun skal være for en kort periode og så nævnes det, som noget nyt, at en mulig sikkerhedsforanstaltning kunne være helt at fjerne den tidligere udlånte medarbejder fra erklæringsteamet.

---

¹⁹⁵ CoE Memorandum, p. 12

¹⁹⁶ RL 2003 definerer en nødsituation som en helt særlig, uforudset og enkeltstående situation, jf. RL 2003, p.44

Endeligt er der foretaget mindre ændringer i opbygningen af afsnittet, der ikke har materiel betydning, og terminologien ”træffe ledelsesbeslutninger” ændres til at revisor ikke må påtage sig ledelsesansvar, i overensstemmelse med ændringen i afsnit 290.162-166 i CoE 2008.

7.7.2. Kommentering af retningslinjerne

CoE 2008 anfører, at udlån af medarbejdere kun bør være for en kort periode. Der gives ikke nærmere vejledning om hvorledes denne tidsperiode skal fortolkes, men formuleringen af bestemmelsen må tolkes til så kort tid som muligt, og at den bedste løsning vil være helt at undgå et udlån. Dette virker rimeligt i forhold til at undgå en mulig egeninteresse- eller familiaritetstrussel for den udlånte medarbejder. I den forbindelse kunne det overvejes, om der også her skulle indføres en cooling off-periode, så sådanne trusler minimeres.¹⁹⁷ Dette ville dog være et skridt væk fra den principbaserede tilgang, og det findes tilstrækkeligt, at bevare formuleringen som den er, og henvise til revisors ansvar for at overveje og imødegå mulige trusler. Det kan diskuteres om formuleringen, der forbyder ledelsesansvar er for bred og evt. skulle præciseres til beslutninger, der har betydning for erklæringsopgaven.¹⁹⁸ Dette ville på den ene side kunne siges at åbne op for en situation, hvor der kan skabes familiaritetstrusler, hvis medarbejderen bliver for involveret i eksempelvis den daglige drift. På den anden side kan det siges, at den nye stramning, der angiver at udlån skal være for en kort periode, vil virke til at mindske risikoen herfor.

Det antages, at de kommende danske ER vil videreføre den danske kursivtilføjelse vedrørende PIEs, da RL 2008 indeholder tilsvarende krav, som de der i dag begrundet den ovenfor nævnte danske skærpelse.¹⁹⁹

7.8. Tidligere ansættelse hos erklæringsklienter

Afsnittet om tidligere ansættelse hos erklæringsklienter omfatter de situationer, hvor en tidligere direktør, et bestyrelsesmedlem eller en ansat hos erklæringsklienten bliver en del af det erklæringsteam, der skal udføre erklæringsopgaven med sikkerhed. Dette kan skabe egeninte-

---

¹⁹⁷ All Responses (Ernst & Young), p. 163

¹⁹⁸ All Responses (IRBA – Independent Regulatory Board for Auditors), p. 313

¹⁹⁹ RL 2008, p. 92. RL 2008 § 24.4 indeholder bestemmelser svarende til RL 2003 § 11.2.8 og ændrer ikke på, at der vil være tale om en sort situation for PIEs, medmindre der er tale om en nødsituation.

resse-, egenkontrol- og familiaritetstrusler, særligt hvis den tidligere ansatte skal udtale sig om en værdiansættelse eller et emneindhold, vedkommende selv har forestået.²⁰⁰

ER 2007 indeholder en dansk stramning således at enhver form for ansættelse, hvor vedkommende har truffet beslutninger for klienten, uanset på hvilket niveau dette er foregået, sortstemples hvis erklæringsopgaven omfatter den periode hvor vedkommende var ansat. Personen må derfor ikke indgå i erklæringsteamet i en sådan situation.²⁰¹

Er der derimod tale om ansættelse, der ligger forud for den periode, der omfattes af erklæringen, er der tale om et gråzonetilfælde. Dog indeholder ER 2007, som endnu en dansk skærpe, en bestemmelse, der sortstempler situationen, hvis der ikke er gået 2 år siden ansættelsens ophør. Først efter udløbet af denne periode, er der således tale om en grå situation. Igen er der en dansk stramning, der udvider den personkreds af ansatte, der kan udgøre en trussel. CoE 2005 begrænser sig til direktører, bestyrelsesmedlemmer og ansatte med direkte og betydelig indflydelse på emneindholdet, mens den danske stramning i ER 2007 betyder, ligesom det var tilfældet ovenfor, at ansatte, der har truffet beslutninger for klienten, uanset på hvilket niveau dette er foregået, omfattes. Truslerne vil opstå, hvis den tidligere ansatte har deltaget i arbejde eller truffet beslutninger, som skal vurderes i forbindelse med udførelsen af erklæringsopgaven. Når der ses udover de to års karens, afhænger betydningen af truslerne af hvilken stilling personen havde hos erklæringsklienten, hvor lang tid der er gået siden ansættelsens ophør og hvilken funktion personen har i erklæringsteamet. Vurderes truslerne ikke at være klart ubetydelige, angiver ER som mulige sikkerhedsforanstaltninger at inddrage en yderligere revisor til at gennemgå det udførte arbejde og at drøfte forholdet med den øverste ledelse.²⁰²

7.8.1. Ændringer i CoE

CoE 2008 indeholder ikke væsentlige ændringer i afsnittene om tidligere ansættelse hos erklæringsklienter. Opbygningen er den samme og der er kun tale om små ændringer af formuleringerne i afsnittet, herunder er ”betydelig og direkte indflydelse på emneindholdet” ændret til ”betydelig indflydelse på bogføring eller regnskab.”²⁰³

---

²⁰⁰ ER 2007, afs. 290.146

²⁰¹ ER 2007, afs. 290.147

²⁰² ER 2007, afs. 290.148

²⁰³ CoE 2008, afs. 290-143-145

7.8.2. Kommentering af retningslinjerne

De danske ER 2007 indeholder, som nævnt, en skærpelse med hensyn til hvilke ansættelsesforhold, der kan føre til en mulig trussel.²⁰⁴ Denne skærpelse virker umiddelbart unødvendig, da CoE ved at inddrage direktører, bestyrelsesmedlemmer og ansatte med indflydelse på emneindholdet, synes at ramme den personkreds, der er relevant i forhold til at indfange de personer, der kan have indflydelse på forhold af betydning for erklæringsopgaven. Men da RL 2003s bestemmelser indarbejdes i ER, indeholdes denne stramning, hvad end man så finder den fornuftig eller ej. Umiddelbart kunne man forestille sig, at det havde været bedre at indarbejde en tolkning af revisorlovens bestemmelser i ER på dette punkt, i stedet for at indsætte et citat, der får ER til at fremstå strengere, end RL 2003 bliver tolket i praksis.²⁰⁵ På trods af ordlyden, må det således gælde, at den tidligere ansættelse skal have været med mulighed for indflydelse på erklæringsemnet eller emneindholdet, for at være uafhængighedstruende.²⁰⁶ Derfor ville det hjælpe til at øge forståelsen af ER, hvis man ikke blot tilføjede RL 2003s skærper i citatform, men derimod i en form der angiver, hvordan de skal tolkes i praksis.

7.9. Funktion som direktør eller bestyrelsesmedlem hos erklæringsklienter

Fungerer en partner eller ansat i revisionsfirmaet som direktør eller bestyrelsesmedlem for erklæringsklienten, vil det udelukke, at revisionsfirmaet udfører erklæringsopgaven med sikkerhed. Der er således tale om en sortstempelt situation, der desuden indeholder danske skærper, så også stillinger som sekretariatschef, administrationschef og lignende omfattes. Herudover er der endnu en dansk skærpelse, der angiver at revisor hverken formelt eller uformelt må varetage ovennævnte stillinger, da det vil medføre egenkontrol- og egeninteressetrusler.²⁰⁷ Som en skærpelse for revisionsklienter, er partnere og ansatte i netværksfirmaer desuden omfattet i gruppen af personer, der udgør en trussel. Det er dog tilladt at levere rutinemæssige ydelser i form af assistance eller rådgivning til virksomhedens sekretariatsfunktion, såfremt klienten selv træffer alle beslutninger, der må følge som resultat heraf.²⁰⁸

---

²⁰⁴ Skærpelsen skyldes bestemmelsen i RL 2003 § 11.2.3

²⁰⁵ De danske kursivtilføjelser er ordrette udpluk fra RL 2003 § 11.2.3

²⁰⁶ Bøg & Kiertzner 2007, p. 58

²⁰⁷ ER 2007, afs. 290.149

²⁰⁸ ER 2007, afs. 290.152

7.9.1. Ændringer i CoE

Dette afsnit indeholder ingen væsentlige ændringer i CoE 2008. Skærpsen gældende alene for revisionsklienter i ER 2007 kommer i CoE 2008 til at gælde for både revision og review. Desuden udgår henvisningen om netværksfirmaer, da disse automatisk er omfattet af revisionsfirmabegrebet i CoE 2008, således at partnere og ansatte i netværksfirmaer også er omfattet i gruppen af personer, der udgør en trussel, når der er tale om reviewklienter. I et af CoEs afsnit, der er udeladt i de danske ER 2007, tilføjes en reminder om, at beslutninger skal træffes af klienten selv, samt at eventuelle trusler skal overvejes.²⁰⁹

7.9.2. Kommentering af retningslinjerne

Da dette afsnit, ud over ændringen med reviews sidestilling med revision, ikke ændres væsentligt i CoE 2008, forventes det heller ikke, at afsnittet i en kommende ER vil ændres væsentligt.

Der er i ER 2007 udeladt to afsnit fra CoE 2005, der begge omhandler gråzone situationer. Dette skyldes, at enhver form for samtidig ansættelse sortstemples i RL 2003 og afsnittene forventes derfor også at være udeladt fremover.²¹⁰ Fra de udeladte afsnit er der tilføjet stillingsbetegnelserne sekretariatschef og administrationschef, som eksempler på stillinger, der i ER 2007 skaber en sort situation. Dette virker som et mærkeligt valg, da RL 2003 efter sin ordlyd sortstempler enhver form for ansættelse, hvorfor det havde været mere rigtigt fx at skrive ”eller anden form for ansættelse”. Det kan imidlertid tænkes, at tilføjelserne er en blanding mellem at tilføje en oversat stillingsbetegnelse fra de udeladte afsnit og en tolkning af hvordan reglerne i RL 2003 på dette punkt skal forstås.²¹¹ Hvis det således er et forsøg på at angive hvilke stillinger, der i praksis fører til sortstempling, havde det været mere korrekt at benytte en formulering i stil med ”stillinger med mulighed for at udøve indflydelse på erklæringsemnet eller emneindholdet”, i stedet for at angive konkrete stillingsbetegnelser. Dette kunne være med til at øge forståelsen af ER 2007, samt øge konsistensen i retningslinjerne, og kan derfor anbefales i en kommende udgave af ER.

---

²⁰⁹ CoE 2008, afs. 290.148

²¹⁰ RL 2003 § 11.2.3 sortstempler samtidig ansættelse, og bestemmelserne i RL 2003 § 11.2-11.4 videreføres i RL 2008, dog placeret i en bekendtgørelse, jf. RL 2008, p. 90

²¹¹ CoE 2005 indeholder i de udeladte afsnit stillingsbetegnelse ”Company Secretary”.

7.10. Partnere og ledende medarbejderes længerevarende tilknytning til erklæringsklienter

Dette afsnit er delt op i henholdsvis generelle bestemmelser og bestemmelser gældende for PIEs. I førstnævnte angives det, at det kan skabe en familiaritetstrussel, hvis de samme partnere og ledende medarbejdere er tilknyttet samme erklæringsopgave over en længere periode. Betydningen af truslen afhænger af, hvor længe personen har været en del af erklæringsteamet og hvilken funktion personen heri, samt revisionsfirmaets struktur og arten af erklæringsopgaven. Vurderes truslen ikke at være klart ubetydelig, skal der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger.²¹² ER 2007 nævner i denne forbindelse følgende eksempler som muligheder:

- ▶ Rotation af partnere og ledende medarbejdere.
- ▶ Få en revisor, der ikke har været en del af erklæringsteamet, til at gennemgå det af partnere og ledende medarbejdere udførte arbejde, samt komme med forslag eller råd.
- ▶ Uafhængig intern kvalitetssikringsgennemgang.

Herefter følger et afsnit med skærper for børsnoterede virksomheder, hvilket i ER 2007 er udvidet til at omfatte PIEs. Her angives det, at brugen af den samme underskrivende revisor eller samme ansvarlige for kvalitetssikringsgennemgangen kan skabe en familiaritetstrussel. Betegnelsen underskrivende revisor er en dansk præcisering i forhold til CoE 2005, der benytter betegnelsen den ansvarlige partner.²¹³ Familiaritetstruslen er særligt relevant for PIEs, og for at reducere denne, kræves der ved revision af sådanne virksomheder, at den underskrivende revisor og den ansvarlige for kvalitetssikringsgennemgangen roterer. Rent praktisk betyder dette, at de skal lade sig udskifte fra erklæringsteamet efter en periode på max 7 år og herefter ikke må deltage i revisionsopgaven de næste 2 år, hvilket benævnes cooling off-perioden. RL 2003 skærper ved at sige max 7 år, mens CoE 2005 ikke har det som en absolut grænse, og som endnu en skærpelse må danske revisorer heller ikke udføre andre opgaver omfattet af RL 2003 eller rådgivnings- eller assistanceopgaver i den 2-årige cooling off-periode.²¹⁴

Som endnu en dansk tilføjelse angives det, at revisor i koncernforhold under sin cooling off-periode heller ikke kan udføre arbejde for erklæringsklientens dattervirksomhed, når en væ-

---

²¹² ER 2007, afs. 290.153

²¹³ I Danmark er det den underskrivende revisor, der er ansvarlig for erklæringsopgavens udførelse og det fremgår af RL 2003 § 10.2, at det er den underskrivende revisor skal rotere.

²¹⁴ ER 2007, afs. 290.154

sentlig del af koncernens aktiviteter er placeret heri. Dette sikrer, at rotationskravet ikke kan omgås ved at spekulere i opbygningen af virksomheden.²¹⁵

Pligten til at rotere indtræder, når erklæringsklienten opfylder kriterierne for PIEs, der fremgår af RL 2003 § 10.2. I praksis benyttes datoen for første generalforsamling som udgangspunkt for beregningen af 7-års perioden.²¹⁶

I de tilfælde hvor en revisionsklient bliver børsnoteret, og dermed PIE efter de danske regler, gælder der den skærpelse, at den periode, som revisor har været tilknyttet klienten forud for børsnoteringen, medregnes i de 7 år. Er dette mere end 7 år, er der dog indført en lempelse, som giver revisor mulighed for at fortsætte i en overgangsperiode af 2 år. Som dansk vejledning er det tilføjet, at den 2-årige frist regnes fra den første ordinære generalforsamling efter børsnoteringen, og at overgangsperioden varer to valgperioder uanset længden af regnskabsperioderne.²¹⁷

ER indeholder herefter to afsnit, der lempet kravene til rotation med den begrundelse, at det i nogle tilfælde er nødvendigt med en vis fleksibilitet i timingen af rotationen. Retningslinjerne indeholder dog en dansk skærpelse, der udelukker anvendelsen heraf, hvis rotation er påkrævet efter RL 2003. De tilfælde, der kan føre til lempelse af rotationskravet er:

- ▶ Tilfælde, hvor det er særligt vigtigt for revisionsklienten, at det er samme revisor, der er tilknyttet, fx i forbindelse med større strukturændringer.
- ▶ Tilfælde, hvor revisionsfirmaets størrelse betyder, at rotation ikke er muligt eller ikke vil være en hensigtsmæssig sikkerhedsforanstaltning.

Benyttes lempelsen, så der ikke sker rotation, skal der i stedet anvendes lige så stærke sikkerhedsforanstaltninger.²¹⁸ Sker rotation ikke pga. revisionsfirmaets størrelse, vil en mulig sikkerhedsforanstaltning være inddragelse af en yderligere revisor, der ikke er en del af erklæringsteamet, til at gennemgå det udførte arbejde. Denne revisor kan både være intern eller

---

²¹⁵ ER 2007, afs. 290.154-1

²¹⁶ ER 2007, afs. 290.154-2

²¹⁷ ER 2007, afs. 290.155. Det kan således godt lade sig gøre, at overgangsperioden overstiger to år, hvis virksomheden i forbindelse med børsnoteringen vælger at skifte regnskabsår.

²¹⁸ ER 2007, afs. 290.156

ekstern i forhold til revisionsfirmaet. Igen tilføjes bestemmelsen en dansk skærpelse om, at lempelsesbestemmelsen ikke er mulig at anvende, hvis RL 2003 kræver rotation.²¹⁹

7.10.1. Ændringer i CoE

Som noget nyt angiver CoE 2008 under afsnittet med generelle bestemmelser, at længerevarende tilknytning udover familiaritets-trusler også kan skabe egeninteresse- og egenkontrol-trusler. Betydningen af disse trusler vurderes efter samme kriterier som hidtil, dog har det også betydning for truslen, om der har været udskiftning i erklæringsklientens ledelse eller ændring i kompleksiteten af klientens regnskaber. Herudover er der ikke væsentlige ændringer i afsnittet indeholdende de generelle bestemmelser.²²⁰

I afsnittet for PIEs var der i første omgang i høringsudkastet fra december 2006 lagt op til væsentlige stramninger.²²¹ For det første udvides skærperne internationalt set fra kun at omfatte børsnoterede selskaber til at omfatte PIEs. For det andet var IESBA af den overbevisning, at det ikke var passende at bibeholde lempelsesmulighederne for rotation for mindre revisionsfirmaer. I høringsudkastet var denne lempelsesmulighed derfor fjernet. I forbindelse med udsendelsen af høringsudkastet udbad IESBA sig, udover generelle kommentarer, kommentarer til fire særlige ændringer, hvoraf denne stramning for rotationsreglerne var en af dem.²²² Dette har ført til mange kommentarer, og resultatet heraf var, at lempelsesmuligheden for mindre revisionsfirmaer blev bevaret, dog med den ændring, at den er betinget af, at der findes lokale regler i den enkelte jurisdiktion, som har en undtagelse der tillader, at der ikke roteres – dog betinget af at jurisdiktionens regler angiver specifikke sikkerhedsforanstaltninger, der i stedet skal iværksættes.²²³

Udover denne lempelsesmulighed for mindre revisionsfirmaer er det under særlige omstændigheder muligt, at nøglepartneren kan betjene klienten ét år mere, end det ellers er tilladt i forhold til rotationsreglerne. Dette kræver, at der er tale om en situation, som pga. udefrakommende omstændigheder udenfor revisionsfirmaets kontrol, gør det særligt vigtigt for kvaliteten af revisionen, at der er kontinuitet i hvilken revisor, der udfører den. Bestemmelsen kan anvendes i sjældne tilfælde, fx hvis den partner der skulle overtage revisionsopgaven bliver

---

²¹⁹ ER 2007, afs. 190.157

²²⁰ CoE 2008, afs. 290.150

²²¹ Høringsudkastet er den version af CoE kapitel 290, som IESBA sendte i høring og som senere førte til udarbejdelsen af CoE 2008

²²² CoE Memorandum, p. 19

²²³ CoE 2008, afs. 290.155

alvorligt syg, og det samtidigt er muligt at reducere evt. trusler via iværksættelse af alternative sikkerhedsforanstaltninger.²²⁴

Afsnittet strammes desuden ved at udvide kredsen af revisorer, der skal rotere til nøglepartnere og 7 års perioden er ændret fra at være formuleret som ”normalt ikke længere end 7 år” til entydigt at være den maksimale længde for en længerevarende tilknytning. Herudover må nøglepartneren ikke være i kontakt med klienten under sin toårige cooling off-periode, fx i form af at udføre kvalitetskontrol, sparre med erklæringsteamet angående tekniske eller branche specifikke emner, transaktioner eller hændelser, der kan have indflydelse på erklæringsopgaven. Det er således præciseret, at revisors engagement i klienten skal være helt stoppet under cooling off-perioden.²²⁵

Endelig kan det nævnes, at der er tilføjet bestemmelser for partnere, der ikke er nøglepartnere, og disse skal ligeledes rotere, hvis de udgør en trussel mod uafhængigheden. Truslerne afhænger her af, hvor længe partneren har været tilknyttet klienten, om det har været som en del af erklæringsteamet, og af hvilken kontakt partneren har haft til klientens ledelse. Bestemmelsen lader til at sigte mod rådgiverfunktioner, der således også rammes af rotationspligten, hvis partnerens revisionsfirma samtidig er revisor for klienten. Som mulig sikkerhedsforanstaltning nævnes, udover rotation, gennemgang af det udførte arbejde af enten en ekstern eller intern revisor.²²⁶

7.10.2. Kommentering af retningslinjerne

Dette afsnit er karakteriseret ved at være et afsnit, som stort set alle respondenterne havde en holdning til. Og det har sikkert ikke kun været fordi, det umiddelbart omfattes af de to første spørgsmål blandt IESBAs fire spørgsmål angående særlige ændringer i CoE, men fordi der er tale om ændringer, der har væsentlig betydning for forretningsgrundlaget i revisionsfirmaerne. Udgangspunktet for dette speciale er at belyse, hvordan ER vil komme til at se ud fremover, men selv om den foreslåede ændring endte med at blive revideret, er det alligevel fundet relevant at inddrage de synspunkter, der blev tilkendegivet.

CoE 2008 indeholder stadig en lempelsesmulighed for mindre revisionsfirmaer i forhold til kravene om rotation. Dette virker teoretisk set ulogisk, da det kommer til at fremstå som om,

---

²²⁴ CoE 2008, afs. 290.152

²²⁵ CoE 2008, afs. 290.151

²²⁶ CoE 2008, afs. 290.153

at familiaritets-truslens betydning vil være mindre, eller i hvert fald håndterbar, i mindre revisionsfirmaer, mens det ikke er tilfældet i større revisionsfirmaer. Truslen må som udgangspunkt være den samme, hvis ikke den endda er størst for de mindre firmaer, hvor fx honoraret fra en børsnoteret klient i højere grad end det er tilfældet for de større firmaer, kan tænkes at være en væsentlig indtægtskilde.²²⁷ Desuden kan der argumenteres for, at betydningen af familiaritetstruslen heller ikke burde afhænge af om virksomheden er PIE eller ej. Truslen eksisterer alligevel, og rent principielt burde der gælde samme regler i alle situationer. Når dette ikke er tilfældet, skyldes det nok rent forretningsmæssige begrundelser, da konsekvenserne for fejl i de mindre selskaber er langt mindre rent økonomisk, samt heller ikke medfører samme omfang af medieomtale.

Det har særligt været de mindre revisionsfirmaers muligheder for at betjene PIEs, der har fyldt i respondenternes svar. Særligt fordi mange mener, at de foreslåede ændringer var diskriminerende overfor mindre virksomheder. Den foreslående fjernelse af lempelsesmuligheden ville således føre til, at revisionsfirmaerne mindst skulle have fire nøglepartnere, der er kompetente i forhold til den enkelte erklæringsopgave.²²⁸ Dette ville medføre, at de mindre revisionsfirmaer måtte opgive at betjene disse klienter, da de ikke ville have tilstrækkelige personelle ressourcer, hvilket er et krav efter ER 2007, afs. 210.7 om opgaveaccept. Konsekvensen heraf ville blive, at der i stedet for partnerrotation ville blive tale om revisionsfirmarotation.²²⁹ Dette fremhæver mange som en konsekvens, der ikke vil medvirke til at sikre kvaliteten af revisionen, snarere tværtimod, da det tager tid for revisor at lære en ny erklæringsklient og dennes forretning at kende. Netop den længerevarende tilknytning til en klient nævnes ligefrem som en fordel, da revisor over tid opnår et øget kendskab til hvorledes den enkelte virksomhed fungerer. Fx kan det tage lang tid at opnå tilstrækkelig indsigt i specielle brancher, og et skifte af revisionsfirma som følge af et krav om rotation, ville derfor ikke medvirke til at højne kvaliteten af revisionen.²³⁰

Som en mulig ulempe ved rotationskravet kan det desuden nævnes, at det giver virksomhederne mulighed for at udskifte en revisor de er utilfreds med, og så sløre den faktiske grund til

---

²²⁷ All Responses (BDO), p. 91

²²⁸ All Responses (ACCA – Association of Chartered Certified Accountants), p. 8-9

²²⁹ All Responses (AICPA – American Institute of Certified Public Accountants), p. 47, (BDO), p. 91, (CA – The Canadian Institute of Chartered Accountants), p. 119, (Deloitte.), p. 141

²³⁰ All Responses (AICPA), p. 48, (Ernst & Young), p. 164

udskiftningen med en henvisning til rotationsreglerne, fx for at undgå medieomtale og spekulationer i forbindelse med et revisorskifte.²³¹

CoE 2008 udvider kredsen af revisorer der skal rotere, hvilket virker ganske fornuftigt. Det arbejde der eksempelvis udføres af en datterselskabsrevisor vil være lige så udsat for uafhængighedstrusler som koncernrevisoren, og det virker derfor velovervejet, at førstnævnte også roterer, selv om det kun er sidstnævnte, der underskriver det endelige regnskab. Umiddelbart medfører det en større opgave for revisionsfirmaerne at holde styr på samt vurdere hvem der løbende skal rotere, og herudover kan det få negativ betydning for revisionsopgaven, hvis der er sammenfald af tidspunkterne for rotation for flere nøglepartnere. Argumentet for at indføre rotationskravet er at sikre, at der med jævne mellemrum kommer friske øjne på den enkelte revisionsopgave, men fordelene herved vurderes af mange ikke at opveje omkostningerne ved revisorskiftet.²³² Det nævnes desuden i et høringssvar, at antagelsen om, at længerevarende tilknytning skaber en familiaritetstrussel, ikke er underbygget af empiriske undersøgelser, men blot er en reaktion på enkeltstående skandaler.²³³

Set med danske øjne, er det i kommentarerne til RL 2003 anført, at rotationskravet kun gælder den underskrivende revisor, da det antages, at det kun er denne, der har en så nær tilknytning til klientens ledelse, at det skaber en trussel. I forhold til RL 2003 vil der derfor være tale om en væsentlig stramning med denne udvidelse af kredsen af roterende nøglepartnere.²³⁴ RL 2008 § 25 omhandler rotationspligt for underskrivende revisorer i PIEs. Af bemærkningerne til bestemmelsen fremgår det, at denne rotationspligt også vil kunne udstrækkes til hovedansvarlige revisorer i datterselskaber, når en væsentlig del af koncernens aktiviteter foregår der. Dette afgøres af en konkret vurdering af den enkelte situation.²³⁵ Hverken RL 2003 eller RL 2008 synes således at ramme kredsen af revisorer der skal rotere lige så bredt, som det er tilfældet i CoE 2008.

Afslutningsvis må det siges, at der er tale om noget af et kompromis, når IESBA vælger at bibeholde lempelsesmuligheden for rotationskravet. Set fra en principbaseret tilgangsvinkel er dette ganske fornuftigt, da de revisionsfirmaer, der kan benytte lempelsen, stadig tvinges til at

---

²³¹ All Responses (AICPA), p. 48

²³² All Responses (Deloitte.), p. 141, (Ernst & Young), p. 160, (BDO), p. 91

²³³ All Responses (Kentucky Society CPA), p. 336

²³⁴ RL 2003, kommentar til § 10.2

²³⁵ RL 2008, p. 93

vurdere om og hvorledes deres uafhængighed er truet. Man bevarer således den principbase-rede tilgang på denne måde, mens et forbud, der er ens for alle, ville være en mekanisk detail-regel, der ikke udfordrer revisors etiske stedsans. Begge dele kan have fordele, men den nu-værende løsning som er en mellemting, virker inkonsekvent.

Med hensyn til periodelængderne, er der generelt enighed om at bevare perioderne af hen-holdsvis 7 og 2 års længde.

7.11. Andre ydelser til erklæringsklienter end erklæringsopgaver med sik-kerhed

Afsnittet om andre ydelser omfatter de situationer, hvor revisor udfører andre ydelser end erklæringer med sikkerhed, og dette sker til en erklæringsklient. Denne del af vejledningen i ER 2007 indledes med nærværende indledningsafsnit og efterfølges af særskilte afsnit for de forskellige typer af andre ydelser. Typisk vil truslerne opstå, når revisor leverer andre ydelser til revisionsklienter, men de kan også opstå, hvis revisionsfirmaet udfører andre ydelser ved-rørende emneindhold i erklæringsopgaver, der ikke er revisionsopgaver. Er der ikke tale om en revisionsklient, og vedrører ydelsen ikke emneindholdet i en anden erklæring, vil truslen som udgangspunkt være klart ubetydelige.²³⁶

ER 2007 angiver, at revisors udførelse af andre ydelser er til fordel for både klient og revisor. Klienten får en kompetent sparring og revisor opnår bedre kendskab til klientens virksomhed, hvilket er en fordel for revisor, når denne efterfølgende skal revidere regnskabet. Et sådan engagement med klienten kan dog skabe trusler mod uafhængigheden, navnlig i form af egenkontrol- og egeninteressetrusler, hvis revisor i forbindelse med revisionen skal udtale sig om eget arbejde. Trusler forbundet med levering af andre ydelser, skal derfor vurderes før revisor accepterer opgaven.²³⁷

Som sorte situationer, som revisor enten må undgå, eller som gør, at revisor må afstå fra at udføre erklæringsopgaven, nævner ER 2007 følgende ledelsesmæssige beslutninger:

- Godkende, udføre eller fuldføre en transaktion, eller udøve beføjelser på klien-tens vegne, eller blot have bemyndigelser hertil.

---

²³⁶ ER 2007, afs. 290.160

²³⁷ ER 2007, afs. 290.158 og 290.164, samt Bøg og Kiertzner 2007, p. 61-62

- Beslutte hvilken af revisionsfirmaets anbefalinger, der skal implementeres.
- Rapportering i en ledelsesmæssig funktion til klientens øverste ledelse.²³⁸

Som en dansk skærpeelse gælder det for PIEs, at følgende er sortstempelt, hvis revisor eller en anden person fra revisionsvirksomheden:

- Har deltaget i bogføringen eller lignende, der danner grundlaget for det forhold, der skal afgives erklæring om,
- Har medvirket til at udarbejde det dokument, erklæringen vedrører
- Har udarbejdet kandidatlistor til brug for klientens rekruttering af centrale finansielle eller administrative ledelsesstillinger, eller på anden måde har deltaget i rekrutteringsprocessen.²³⁹

ER nævner, at det ikke er muligt at lave en udtømmende liste over situationer, der kan true revisors uafhængighed, hvilket bl.a. begrundes med hurtige ændringer i informationsteknologien og den erhvervsøkonomiske udvikling mv. Generelt må revisor gerne levere andre ydelser, blot mulige trusler identificeres og reduceres til et acceptabelt niveau.

ER indeholder dog eksempler på situationer og nævner nævnes aktivforvaltning, overvågning af klientens ansatte samt udarbejdelse af grundbilag eller elektronisk data, der dokumenterer, at en transaktion har fundet sted. Derudover er der en dansk kursivtilføjelse om, at det kan udgøre en trussel, hvis revisor eller en anden person fra revisionsvirksomheden har været tilknyttet klienten indenfor de seneste to år, hvis revisor i så tilfælde vil udtale sig om eget arbejde. Som mulige sikkerhedsforanstaltninger nævnes personadskillelse og inddragelse af en yderligere revisor til at rådgive om mulige trusler, der er forbundet med udførelse af ydelser.²⁴⁰

Herudover indeholder afsnittet en opstilling af såkaldte særligt relevante sikkerhedsforanstaltninger, der bl.a. omfatter politikker i revisionsfirmaet, der forbyder at træffe ledelsesbeslutninger for klienten, drøftelse med den øverste ledelse angående uafhængighedsspørgsmål, at klienten skal påtage sig ansvaret for resultatet af og opsynet med udførelsen af andre ydelser, inddragelse af yderligere en revisor til rådgivning og sparring samt personadskillelse.²⁴¹

---

²³⁸ ER 2007, afs. 290.159

²³⁹ ER 2007, afs. 290.157

²⁴⁰ ER 2007, afs. 290.161 og 290.162

²⁴¹ ER 2007, afs. 290.163

Det anføres desuden, at revisors udførelse af andre ydelser for virksomheder, der er tilknyttet revisionsklienten, godt kan udføres, selvom de som udgangspunkt måtte være sortstemplede, hvis blot den tilknyttede virksomhed revideres af et andet revisionsfirma, eller et andet revisionsfirma genudfører den pågældende ydelse og påtager sig ansvaret herfor.²⁴²

7.11.1. Ændringer i CoE

Det er særligt rækkefølgen af de enkelte afsnit, der ændres i CoE 2008. Indholdsmæssigt er der tale om mindre ændringer i dette indledende afsnit til underafsnittene om revisors udførelse af andre ydelser. Som noget nyt anføres det, at udførelsen af andre ydelser, udover at skabe egenkontrol- og egeninteressetrusler, også kan skabe en advokeringstrussel. Det er også blevet præciseret, at såfremt en given ydelse ikke er omhandlet i de enkelte underafsnit, skal den principbaserede begrebsramme anvendes, hvilket må betragtes som en reminder snarere end som en egentlig ændring. IESBA har valgt af fjerne den tidligere opstilling af særligt relevante sikkerhedsforanstaltninger, ligesom de eksempler, der angav grå situationer, er fjernet. Afsnittet om ledelsesbeslutninger er desuden fjernet, da disse bestemmelser samles i et selvstændigt afsnit under titlen "Ledelsesansvar" i CoE 2008, jf. nærmere herom senere.

Der er foretaget en stramning i bestemmelsen om udførelse af sortstemplede ydelser for tilknyttede virksomheder, således det nu kun er utilsigtede overtrædelser, der tillades.²⁴³ Herudover må der leveres ydelser til en tilknyttet virksomhed, hvis denne ikke er en revisionsklient, men har direkte eller indirekte kontrol over revisionsklienten eller er ejet af revisionsklienten i fællesskab.²⁴⁴

Sidst er der lavet et afsnit omhandlende hvis klienten bliver en PIE. Dette truer ikke uafhængigheden, under betingelse af, at tidligere udførte ydelser var udført i overensstemmelse med CoEs bestemmelser for virksomheder, der ikke er PIEs, at de nuværende ydelser der ikke er tilladt til PIEs stoppes så hurtigt som praktisk muligt og at trusler, der ikke er klart ubetydelige, mødes af passende sikkerhedsforanstaltninger.²⁴⁵

---

²⁴² ER 2007, afs. 290.165

²⁴³ CoE 2008, afs. 290.159

²⁴⁴ CoE 2008, afs. 290.160

²⁴⁵ CoE 2008, afs. 290.161

7.11.2. Kommentering af retningslinjerne

Dette indledende afsnit til de emneinddelte underafsnit for andre ydelser er ikke ændret væsentligt hvad angår indholdet. Opbygningen er blevet forbedret, og afsnittet nu virker langt mere naturligt i sin opbygning, mens det tidligere fremstod rodet. I sin helhed virker afsnittet desuden mere konsistent med resten af CoE 2008. Således præsenteres i det første afsnit hvilke trusler, der generelt skabes og herefter følger en reminder om at anvende den principbaserede begrebsramme i tilfælde af, at en situation ikke er specifikt nævnt. Dette kan virke overflødigt, men fremmer sikkert forståelsen af CoE, i de tilfælde den benyttes som et opslagsværk i revisors dagligdag.²⁴⁶ Herefter følger et afsnit, der angiver, at revisor skal tænke sig om, før revisor påtager sig udførelsen af en opgave, og at opgaven ikke må udføres, hvis den ville true revisors uafhængighed. På samme måde som før virker det som en overflødig gentagelse, men IESBA må have fundet det nødvendigt af vejledningsmæssige årsager. Herudover er afsnittene gjort kortere, og de fremstår ikke længere som meget lange og historiefortællingsagtige afsnit, som det tidligere var tilfældet.

Udeholdelsen af konkrete eksempler virker i god overensstemmelse med den principbaserede tilgang og det undgås på den måde, at lave en lang oplistning, der alligevel ville være svær at gøre udtømmende. Modsat ville en oplistning kunne virke vejledende og på den måde også have sine fordele, men at vejledningen nu bliver placeret i de efterfølgende afsnit om konkrete ydelser, vurderes at være den rigtige løsning.

Det indførte afsnit om klienter, der bliver PIEs, virker velvalgt. I forbindelse med den generelle udvidelse af reglerne omkring PIEs, vil det således kunne vejlede i tvivlsspørgsmål, der måtte opstå i denne forbindelse.

7.12. Ledelsesansvar

Afsnittet om ledelsesansvar er et nyt selvstændigt afsnit under sektionen for andre ydelser i CoE 2008. I ER 2007 er parallellen til dette afsnit det indskudte afsnit 290.159 under de indledende afsnit til andre ydelser, som er omtalt ovenfor, men dette vedrører kun ledelsesmæssige beslutninger, og er altså ikke så vidtrækkende som det nye i CoE 2008, der omfatter det generelle ledelsesansvar. IESBAs begrundelse for at indføre afsnittet er, at retningslinjerne

---

²⁴⁶ Med omfanget af CoE og udviklingen hen imod detailregulering, vurderes det ikke at være urealistisk, at revisor vil benytte CoE som et opslagsværk frem for til fulde at sætte sig ind i alle bestemmelserne.

efterhånden indeholder adskillige henvisninger til forskellige ledelsesfunktioner, men at der ikke er et decideret afsnit, der angiver, at varetagelsen af ledelsesfunktioner for en klient vil true uafhængigheden, når revisor påtager sig et ledelsesansvar.²⁴⁷ Derfor er der nu udarbejdet et særskilt afsnit for dette.

CoE 2008 angiver, at ansvaret forbundet med at lede en virksomhed særligt opstår under udførelsen af væsentlige beslutninger angående anskaffelser, ansættelser og kontrol over menneskelige, finansielle, materielle og immaterielle aktiver. Ledelsesansvar er forbundet med mange opgaver, og det er ikke fundet muligt, at lave en udtømmende opstilling af situationer, der kan true uafhængigheden.²⁴⁸ Påtager revisor sig ledelsesansvar, vil det kunne skabe egenkontrol-, egeninteresse- og familiaritetstrusler. Disse trusler vil være så betydelige, at ingen sikkerhedsforanstaltninger kan reducere dem til et acceptabelt niveau. Påtagelse af ledelsesansvar er derfor sortstempelt i CoE.²⁴⁹ CoE angiver følgende eksempler på hvornår en aktivitet er forbundet med ledelsesansvar:

- ▶ Fastlægge politikker og strategi
- ▶ Lede samt tage ansvar for arbejde udført af virksomhedens ansatte
- ▶ Give tilladelse til transaktioner
- ▶ Beslutte hvilken af revisionsfirmaets eller tilsvarendes anbefalinger, der skal implementeres
- ▶ Tage ansvaret for forberedelsen og præsentation af regnskabet
- ▶ Tage ansvaret for design, implementering og vedligehold af interne kontroller²⁵⁰

Rutinemæssige aktiviteter vedrørende uvæsentlige emner vil generelt ikke betragtes som varetagelse af ledelsesansvar. Fx vil det ikke være ledelsesansvar at gennemføre en transaktion, hvis denne er uvæsentlig, og det sker på baggrund af en bemyndigelse fra virksomhedens ledelse. At rådgive ledelsen om hvordan den evt. kan uddelegere ansvar, vil heller ikke true revisors uafhængighed.²⁵¹

For at undgå at revisor påtager sig ledelsesansvar, skal revisionsfirmaet sikre sig, at væsentlige skøn og beslutninger foretages af ledelsen, og at ledelsen vurderer resultaterne af revisors

---

²⁴⁷ CoE Memorandum, p. 13

²⁴⁸ CoE 2008, afs. 290.162

²⁴⁹ CoE 2008, afs. 290.165

²⁵⁰ CoE 2008, afs. 290.163

²⁵¹ CoE 2008, afs. 290.164

ydelse og tager ansvaret for beslutninger, der måtte følge som reaktion herpå. Dette reducerer risikoen for at revisionsfirmaet ubevidst kommer til at foretage væsentlige skøn eller beslutninger på ledelsens vegne.

7.12.1. Ændringer i CoE

Afsnittet om ledelsesansvar er nyt som selvstændigt afsnit med egen overskrift i CoE 2008. Dog er de bestemmelser, der findes i ER 2007, afs. 290.159 flyttet hertil, ligesom en del henvisninger angående ledelsesbeslutninger (som det benævnes i ER 2007) er fjernet i CoE 2008, mod til gengæld at have dette selvstændige afsnit. Indholdsmæssigt er afsnittet således ikke helt nyt.

7.12.2. Kommentering af retningslinjerne

Under arbejdet med dette afsnit har IESBA overvejet, om der i stedet skulle indføres en sjette trusselskategori, som skulle benævnes ledelsestrussel. En sådan trussel vurderedes dog allerede at være omfattet af en kombination af de fem eksisterende trusselstyper og valget blev derfor at lave dette nye afsnit.²⁵²

Udgangspunktet hvad angår ledelsesansvar er, at enhver påtagelse heraf er sortstempelt, da det vil medføre, at revisionsfirmaet vil tilslutte sig ledelsens synspunkter og interesser.²⁵³ Formålet med afsnittet er således at afgrænse, hvornår der er tale om ledelsesansvar, og vejlede revisor i forhold til ikke ubevidst at levere ydelser, der medfører, at revisor påtager sig ledelsesansvar. Da ledelsesansvar således er sortstempelt, burde afsnittet have været indledt med at fastslå dette, hvorefter beskrivelsen af hvad ledelsesansvar er kunne følge. Det ville virke bedre end at starte med beskrivelsen af handlinger, der generelt vil være forbundet med ledelsesansvar, herefter hvad der ikke vil udgøre en trussel, for så i næstsidste afsnit at fastslå, at situationen som udgangspunkt er sortstempelt.

Hovedessensen i afsnittet er, at revisor skal få ledelsen til at tage ansvaret for væsentlige skøn og beslutninger, men gerne må stå for fx at præsentere mulige handlingsalternativer i en given situation. Afsnittet virker således vejledende i forhold til at forstå den ofte nævnte sikkerhedsforanstaltning om, at revisor ikke må træffe ledelsesbeslutninger og vurderes på den måde, at være med til at øge forståelsen af CoE i denne henseende. Med hensyn til danske kursivtilfø-

---

²⁵² CoE Memorandum, p. 13

²⁵³ CoE Memorandum, p. 13-14

jelser, er der i ER 2007 afs. 290.159 tilføjet en dansk skærpelse for PIEs, der stammer fra RL 2003 § 11.2.8. Denne vil sandsynligvis også blive tilføjet en kommende version af ER.²⁵⁴

Sidst kan det nævnes, at PwC's høringssvar angående dette afsnit bør fremhæves som meget grundigt med forslag til tilføjelser og ændringer af ordvalg.²⁵⁵ Generelt hilses afsnittet velkommen, og er ikke blevet mødt af kritik. En enkelt bemærker en forskel mellem terminologien i CoE 2005 og CoE 2008, da de henvisninger, der er i CoE 2005 er til ledelsesbeslutninger, mens det nye afsnit har titlen ledelsesansvar.²⁵⁶

7.13. Udarbejdelse af regnskabsmateriale og regnskaber

Assistance til en revisionsklient med udarbejdelse af regnskabsmateriale eller regnskaber kan skabe en egenkontroltrussel. I den konkrete situation vil vurderingen afhænge af, hvilken form for assistance samt til hvilken type virksomhed, den ydes.²⁵⁷

I tilfælde hvor assistancen omfatter, at revisor træffer ledelsesbeslutninger, vil truslen selvsagt være uacceptabel, jf. afsnit 7.12. Det vil fx være tilfældet, hvis revisor, uden at indhente klientens godkendelse, fastlægger eller ændrer posteringer eller konteringer/grupperinger af konti, transaktioner, bogføring eller andre regnskabsoplysninger, godkender transaktioner eller udarbejder grundbilag til bogføringen.²⁵⁸

Selv om assistance således kan true revisors uafhængighed, angives sådanne ydelser også at være positive og en normal del af revisionsprocessen. Gennem revisionsprocessen er revisor i dialog med klientens ledelse, og i denne forbindelse giver revisor ledelsen input omkring regnskabsprincipper, præsentation af regnskabet, virksomhedens kontroller mv. Dette er med til at fremme en retvisende regnskabsaflæggelse og truer i almindelighed ikke revisors uafhængighed.²⁵⁹ Assistancen vil således i mange tilfælde ikke skulle klassificeres som assistance, men som del af revisionsprocessen, således at det ikke truer uafhængigheden. Af andre

---

²⁵⁴ RL 2003 § 11.2.8 omhandler den situation, hvor revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden har deltaget i klientens bogføring, og der efterfølgende skal afgives en erklæring samt om udarbejdelse af kandidatlistor til brug for klientens rekruttering af medarbejdere til ledende stillinger.

²⁵⁵ All Responses (PwC), p. 410-413

²⁵⁶ All Responses (ICAEW – Institute of Chartered Accountants in England & Wales), p. 271. I CoE ED var betegnelsen ledelsesfunktioner valgt, men dette er ændret i CoE 2008 til ledelsesansvar. Denne ændring var for øvrigt foreslået af PwC, jf. ovennævnte note.

²⁵⁷ Bøg og Kiertzner 2007, p. 64

²⁵⁸ ER 2007, afs. 290.166 og 290.167

²⁵⁹ ER 2007, afs. 290.168

eksempler nævnes forslag til efterposterings, udarbejdelse af udkast til noteoplysninger og assistance med udarbejdelse af koncernregnskab.

Afsnittet er herefter inddelt i generelle bestemmelser, bestemmelser for ikke-PIEs og bestemmelser for PIEs samt nødsituationer. Under generelle bestemmelser præciseres det, at selvom eksemplerne i afsnittene for PIEs og ikke-PIEs går på situationen, hvor revisor assisterer i udarbejdelsen af et regnskab, og dette efterfølgende er emneindholdet i en revisionsopgave, kan en egenkontroltrussel også opstå, hvis emneindholdet i en erklæringsopgave ikke er et regnskab, men fx et budget.²⁶⁰

For virksomheder der ikke er PIEs gælder der, at revisionsfirmaet eller et netværksfirma kan yde bogførings- eller regnskabsmæssig assistance af rutinemæssig eller mekanisk karakter. Dette kan fx være registrering af transaktioner, som klienten har bestemt eller godkendt konteringen for, bogføring af konterede transaktioner i finansbogholderiet, udarbejdelse af regnskab på baggrund af en saldobalance eller bogføring af godkendte efterposterings. Vurderes det, at der skabes en ikke klart ubetydelig trussel, skal denne reduceres ved brug af sikkerhedsforanstaltninger. Her nævnes udover personadskillelse og forbud mod at træffe ledelsesbeslutninger, at revisor skal kræve, at grundbilag stammer fra revisionsklienten og at klienten skal godkende foreslåede regnskabsposterings eller andre ændringer, der påvirker regnskabet.²⁶¹

For PIEs er regnskabs- og bogføringsmæssig assistance som udgangspunkt sortstempelt, medmindre der er tale om en nødsituation. Samtidigt skal det være tilladt at levere ydelsen, som en del af den lovpligtige revision.²⁶² Betingelserne for at revisionsfirmaet i en nødsituation kan yde assistance til afdelinger eller dattervirksomheder til en PIE, uden det truer uafhængigheden er, at:

- ▶ Koncernen ikke selv har mulighed for at udarbejde koncernregnskab
- ▶ Assistancen ikke omfatter skøn
- ▶ De afdelinger eller dattervirksomheder, som assistancen ydes til, er uvæsentlige for revisionsklienten, eller at de samlede serviceydelser er uvæsentlige
- ▶ Størrelsen af honoraret for assistancen er klart ubetydeligt

---

²⁶⁰ ER 2007, afs. 290.169. Afsnittet fungerer som en vejledning til de følgende afsnit og indeholder ikke bestemmelser af betydning. Det er, måske derfor, heller ikke med i CoE 2008.

²⁶¹ ER 2007, afs. 290.170

²⁶² ER 2007, afs. 290.171

Samtidig er der krav om følgende obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger:

- ▶ Revisionsfirmaet eller netværksfirmaet må ikke træffe ledelsesmæssige beslutninger
- ▶ Revisionsklienten skal tage ansvaret for resultatet af det udførte arbejde
- ▶ Personadskillelse mellem erklæringsteamet og den person der leverer ydelsen.²⁶³

Afsnittet om nødsituationer angiver, at levering af regnskabs- og bogføringsmæssig assistance vil være tilladt, såfremt det ikke er praktisk muligt for revisionsklienten at vælge andre fremgangsmåder. I så tilfælde vil det ligeledes ikke være tilladt at træffe ledelsesbeslutninger, og der er krav om, at revisionsklienten påtager sig ansvaret for resultatet af arbejdet og krav om personadskillelse. I en dansk tilføjelse fremgår det endvidere, at situationen skal være så kritisk, at revisors manglende deltagelse ville medføre væsentlig skade for virksomheden.²⁶⁴

7.13.1. Ændringer i CoE

Afsnittet om udarbejdelse af regnskabsmateriale og regnskaber er ikke væsentligt ændret i CoE 2008. Dog er afsnittet i ER 2007 generelt formuleret med revisionsklient, hvilket medfører en skærpelse for reviewklienter, da det betyder, at disse regler nu også gælder for dem. Rent teknisk er det valgt at indlede afsnittet med de generelle bestemmelser, hvilket tidligere først kom som fjerde afsnit. Rækkefølgen af de indledende afsnit er ændret en smule, og opbygningen af de enkelte afsnit er desuden gjort mere overskuelig, ligesom nogle er blevet forkortet. Eksempelvis fjernes vendingen "... *kan svække revisionsfirmaets eller netværksfirmaets uafhængighed eller i det mindste give indtryk af at svække uafhængigheden.*"²⁶⁵, hvilket må siges at være en af de mere mærkværdige formuleringer i ER 2007 og en besværlig måde at formulere, at en situation er sortstempet. Afsnittet om nødsituationer er blevet uddybet og angiver fremover, at det fx er en nødsituation, hvis det kun er revisionsfirmaet, der har den fornødne indsigt i revisionsklientens systemer til at levere assistancen, og at det ville medføre væsentlige besværligheder for revisionsklienten, hvis revisor ikke udførte assistancen, fx at klienten ikke aflægger regnskab rettidigt.²⁶⁶

---

²⁶³ ER 2007, afs. 290.172

²⁶⁴ ER 2007, afs. 290.173

²⁶⁵ ER 2007, afs. 290.171

²⁶⁶ CoE 2008, afs. 290.174

7.13.2. Kommentering af retningslinjerne

IESBA er selv af den opfattelse, at vejledningen og bestemmelserne i dette afsnit er af passende omfang, og der er derfor ikke foreslået væsentlige ændringer.²⁶⁷ Der er således heller ikke væsentlige kommentarer til afsnittet blandt høringssvarene. Der udtrykkes generelt tilfredshed med, at substansen i afsnittet ikke er ændret, og en enkelt bifalder, at der ikke er indført yderligere krav i et afsnit, der opererer med en besværlig men dog håndterbar balancegang, mellem hvad der skaber og ikke skaber en trussel.²⁶⁸ I Danmark er det ikke usædvanligt, at revisor assisterer med bogføring og udarbejdelse af regnskab for små og mellemstore revisionsklienter.²⁶⁹ Bestemmelserne i CoE 2008 vurderes således at være i god overensstemmelse med realiteterne i revisors daglige virke. Sidst kan det nævnes som en skærpelse, at afsnittet nu også gælder for reviewklienter.

7.14. Vurderingsopgaver

En vurderingsopgave er defineret som den proces revisor udfører i forbindelse med at fastsætte en værdi eller et interval af værdier for af et aktiv, en forpligtelse eller en virksomhed som helhed, herunder fastlæggelse af forudsætninger for fremtidig udvikling og anvendelse af bestemte metoder og teknikker. Udfører et revisionsfirma eller et netværksfirma en vurderingsopgave for en revisionsklient, og indgår vurderingen senere i regnskabet, vil det kunne skabe en egenkontroltrussel.²⁷⁰

ER 2007 sortstempler vurderingsopgaver af forhold, der er væsentlige for regnskabet, hvis der samtidig indgår en betydelig grad af subjektivitet i vurderingen. Væsentlighed og graden af subjektivitet er således afgørende for, om revisor selv kan udføre en vurderingsopgave, eller om denne skal udføres af andre.²⁷¹ Er vurderingen enten ikke væsentlig, eller indebærer den ikke en betydelig grad af subjektivitet, er der derimod tale om en grå situation. Der er ligeledes tale om en grå situation, hvis vurderingen ikke er til en revisionsklient, men udgør en del af emneindholdet i en erklæringsopgave med sikkerhed.²⁷² ER nævner følgende mulige sikkerhedsforanstaltninger i tilfælde af en grå situation:

---

²⁶⁷ CoE Memorandum, p. 14

²⁶⁸ All Responses (ICAEW), p. 272

²⁶⁹ RL 2003, p. 45

²⁷⁰ ER 2007, afs. 290.174 og 290.175

²⁷¹ ER 2007, afs. 290.176

²⁷² ER 2007, afs. 290.179

- ▶ Inddrage en yderligere revisor, der ikke har været en del af erklæringsteamet, til at gennemgå det udførte arbejde
- ▶ Få revisionsklienten til at bekræfte, at vedkommende forstår forudsætningerne og metoden for vurderingsopgaven, samt godkende anvendelsen heraf
- ▶ Revisionsklienten skal vedkende sig ansvaret for resultaterne af vurderingsopgaven
- ▶ Personadskillelse mellem den revisor der udfører vurderingen og erklæringsteamet.

Effektiviteten af ovennævnte sikkerhedsforanstaltninger, vil afhænge af:

- ▶ Klientens erfaring med vurdering af det pågældende forhold, omfanget af klientens deltagelse i vurderingen og hvorvidt klienten godkender betydelige skøn.
- ▶ Om vurderingen er baseret på anerkendte metoder
- ▶ Graden af subjektivitet og hvilken betydning denne har for vurderingen
- ▶ Pålideligheden af de data, der danner grundlag for vurderingen
- ▶ Hvorvidt vurderingen er forbundet med usikkerhed pga. fremtidige forhold
- ▶ Omfanget og klarheden af oplysningerne i regnskabet.²⁷³

Herudover indeholder ER 2007 en bestemmelse, der angiver at vurderinger foretaget af et revisionsfirma eller et netværksfirma i forbindelse med selvangivelse eller indberetninger af skyldig skat eller i forbindelse med skatteplanlægning, ikke udgør en trussel mod uafhængigheden, da sådanne vurderingen underkastes ekstern gennemgang.²⁷⁴

7.14.1. Ændringer i CoE

Dette afsnit er ændret i CoE 2008, således at det indledes med generelle bestemmelser og herefter bestemmelser gældende for ikke-PIEs og PIEs. Denne opdeling med særlige regler for PIEs findes ikke i ER 2007. Herudover er vejledningen mht. hvad der forstås ved betydelig grad af subjektivitet øget i form af et nyt afsnit, der giver eksempler på vurderinger, hvor subjektiviteten ikke vil være betydelig. Dette er fx tilfældet, når forudsætningerne for en vurdering og teknikkerne og metoderne der anvendes, er bredt accepterede eller fastsat ved lov eller

---

²⁷³ ER 2007, afs. 290.177

²⁷⁴ ER 2007, afs. 290.178

indgår i accepterede standarder. Kendetegnende for sådanne vurderinger er, at foretages vurderingen af flere forskellige parter, vil resultatet ikke variere væsentligt.²⁷⁵

Det særskilte afsnit for PIEs skyldes, at IESBA har fundet det nødvendigt med en stramning for PIEs, pga. den store offentlige interesse disse virksomheder mødes af. Stramningen betyder, at vurderinger fremover sortstemples, hvis de enkeltvis eller samlet set, har væsentlig betydning for regnskabet. Kravet om at vurderingen skal indebære en betydelig grad af subjektivitet for at være sortstemplet udgår således for PIEs.²⁷⁶ For virksomheder der ikke er PIEs, er reglerne de samme som hidtil.²⁷⁷

Som en mindre ændring kan nævnes en ændret opbygning i afsnittet, der oplister de faktorer, der har betydning for vurderingen af en eventuel trussel.²⁷⁸ Disse blev tidligere præsenteret i forlængelse af mulige sikkerhedsforanstaltninger, som faktorer til at vurdere effektiviteten af sikkerhedsforanstaltninger. Denne rækkefølge er nu ændret, og afsnittet er således i sin opbygning mere konsistent med resten af CoE. Desuden udgår sikkerhedsforanstaltningerne relateret til ledelsesansvar, da der som nævnt er indført et særskilt afsnit herom, og IESBAs ønsker at minimere gentagelser, og så udgår afsnittet om vurderinger i forbindelse med skattemæssig assistance, da vejledningen i dette afsnit er blevet øget væsentligt og fremover indeholder bestemmelsen herfor.

7.14.2. Kommentering af retningslinjerne

Den væsentligste ændring er klart, at vurderingsopgaver, der er væsentlige for regnskabet i PIEs, sortstemples, selvom de ikke indeholder en betydelig grad af subjektivitet. Fremover vil revisor således ikke kunne udføre en vurderingsopgave for en PIE, hvis denne er væsentlig for regnskabet. Dette virker forkert, i forhold til at det er en egenkontroltrussel, IESBA prøver at adressere med denne sortstempling. Egenkontroltruslen er baseret på, at revisors uafhængighed kan være truet, hvis han skal udtale sig om eget arbejde. I de tilfælde, hvor en vurdering ikke omfatter en betydelig grad af subjektivitet, herunder revisors egen vurdering, vil det ikke gøre en forskel, om det er revisor selv eller en anden, der har udført vurderingsopgaven. Ligeledes hvis vurderingen er baseret på eksempelvis metoder, der er fastlagt ved lov eller i standarder, må vurderingen kunne påstås tilnærmelsesvis at være objektiv, i hvert fald i forhold

---

²⁷⁵ CoE 2008, afs. 290.177

²⁷⁶ CoE 2008, afs. 290.179 og CoE Memorandum, p. 14

²⁷⁷ CoE 2008, afs. 290.178

²⁷⁸ CoE 2008, afs. 290.176

til, at andre vil nå frem til samme resultat. Det virker derfor urimeligt, at vurderinger der ikke indebærer en betydelig grad af subjektivitet bliver sortstempelt og stramningen er da også blevet mødt af kritik, ligesom flere mener, at den burde fjernes.²⁷⁹

Et argument for at indføre denne stramning kunne være, at den synlige uafhængighed især i relation til PIEs skal sikres, og at dette lettest gøres ved at indføre sådan et forbud, frem for at lade den principbaserede begrebsramme være udgangspunktet. Det fremgår dog ikke af memorandumet, at dette skulle være IESBAs argument. I forhold til at der er indført et afsnit med eksempler på vurderinger, der ikke indebærer betydelige skøn, kan det undre, at denne forbedrede vejledning ikke er fundet tilstrækkelig til at sikre revisors uafhængighed.²⁸⁰

Sidst kan det nævnes, at afsnittet fremover også gælder for review, hvilket er en skærpelse i forhold til ER 2007, hvor kun det sidste afsnit omfattede reviewklienter og lidt tomt angav, at egenkontroltrusler skulle overvejes og adresseres af sikkerhedsforanstaltninger, hvis de ikke var klart ubetydelige.²⁸¹

7.15. Skatterådgivning til revisionsklienter

Dette afsnit i ER 2007 er meget kortfattet, da skatterådgivning generelt ikke anses for at skabe en trussel mod uafhængigheden. Som eksempler omfattet af afsnittet angives hjælp til regeloverholdelse, skatteplanlægning, afgivelse af formelle udtalelser i skattespørgsmål og bistand i løsning af skattesager.²⁸²

7.15.1. Ændringer i CoE

Med begrundelse om, at offentligheden har stor interesse i skatterådgivning, har IESBA valgt at øge vejledningen på dette område i CoE 2008. Dette er bl.a. gjort ved, at gøre overskriften bredere således at den nu er: "skatterelaterede ydelser" samt ved at inddеле sådanne i fire kategorier og i forhold til den meget kortfattede regulering i ER 2007, må afsnittet siges at være helt nyt i CoE.

---

²⁷⁹ All Responses (ACCA), p. 21, (IDW – Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland), p. 304, (Ernst & Young), p. 165, (FEE - European Federation of Accountants), p. 178.

²⁸⁰ All Responses (Ernst & Young), p. 165

²⁸¹ ER 2007, afs. 290.179

²⁸² ER 2007, afs. 290.180

De fire kategorier, som afsnittet er inddelt i, er udarbejdelse af selvangivelse, skatteberegning med det formål at udarbejde regnskabsposter, skatteplanlægning og andre skatterådgivningsydelser samt bistand i løsning af skattesager. Selv om de fire kategorier præsenteres særskilte, vil de enkelte opgaver ofte være forbundet med hinanden på tværs af kategorierne.²⁸³

Skatterelaterede ydelser vil kunne skabe egenkontrol- og advokeringstrusler. Betydningen af truslen vil afhænge af:

- ▶ Systemet som skattemyndighederne beskatter og administrerer den pågældende skat efter og revisionsfirmaets rolle i denne proces
- ▶ Komplexiteten af skattesystemet og graden af skøn, der er nødvendig for at anvende det
- ▶ Særlige karakteristika ved opgaven
- ▶ Niveauet af skatteekspertise blandt klientens ansatte²⁸⁴

Udarbejdelse af selvangivelse – Selvangivelsen er generelt baseret på historiske oplysninger, og assistance i forbindelse hermed involverer analyse og præsentation af disse oplysninger i henhold til gældende skattelovgivning og praksis. Herudover omfattes også assistance til klienten med indberetning af skat, herunder opgørelse af klientens skyldige skat, samt rådgivning omkring behandlingen af tidligere transaktioner i selvangivelsen og korrespondance med skattemyndighederne på klientens vegne, i tilfælde af behov for yderligere informationer eller forklaringer. Da selvangivelsen underkastes skattemyndighedernes gennemgang, vil assistance i forbindelse hertil ikke skabe en trussel, såfremt revisor ikke påtager sig ledelsesansvar fx for væsentlige skøn.²⁸⁵

Skatteberegning med det formål at udarbejde regnskabsposter – Beregninger af skattemæssige forpligtelser eller aktiver herunder udskudt skat med det formål at udarbejde regnskabsposter, der efterfølgende vil blive revideret af revisionsfirmaet kan skabe en egenkontroltrussel. Betydningen af truslen afhænger af kompleksiteten af skattelovgivningen, herunder graden af skøn der involveres, niveauet af skatteekspertise blandt klientens ansatte og hvorvidt beløbet er væsentligt for regnskabet. Er truslen ikke klart ubetydelig, skal følgende sikkerhedsforanstaltninger overvejes:

---

²⁸³ CoE 2008, afs. 290.180

²⁸⁴ CoE 2008, afs. 290.181

²⁸⁵ CoE 2008, afs. 290.182

- ▶ Inddrage en ekspert til at udføre opgaven
- ▶ Få en partner eller ledende medarbejder, der ikke er medlem af erklæringsteamet, til at gennemgå beregningerne.
- ▶ Rådføre sig med en ekstern skatteekspert.²⁸⁶

For PIEs sortstempler CoE 2008 ydelse af ovennævnte assistancer. Dog tillades assistance i nødsituationer eller andre såkaldte usædvanlige situationer. Sådanne vil foreligge, når det kun er revisionsfirmaet, der har den nødvendige viden og ressourcer til at færdiggøre klientens skatteberegninger rettidigt, og at det vil medføre væsentlige problemer for klienten i tilfælde af, at revisionsfirmaet ikke yder assistancen. Som obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger angives personadskillelse mellem erklæringsteam og de, der yder assistancen. Herudover skal assistancen kun ydes for en kort tidsperiode og må ikke være af tilbagevendende karakter. Desuden skal situationen drøftes med klientens øverste ledelse.²⁸⁷

Skatteplanlægning og andre skatterådgivningsydelser – Omfatter en bred vifte af ydelser, såsom rådgivning om nye skatteregler og om hvordan klienten skattemæssigt strukturerer sin forretning mest effektivt.²⁸⁸ Denne form for assistance vil kunne skabe en egenkontroltrussel, når ydelsen vedrører forhold, der vil indgå i klientens regnskab. Betydningen af truslen vil afhænge af:

- ▶ Graden af subjektivitet der indgår i skatterådgivningen.
- ▶ Hvorvidt skatterådgivningen vil have væsentlig indflydelse på regnskabet.
- ▶ Om effektiviteten af skatterådgivningen afhænger af den regnskabsmæssige behandling eller præsentation i regnskabet, og om der er tvivl om hvilken behandling eller præsentation, der er korrekt under den relevante regnskabsmæssige begrebsramme.
- ▶ Niveauet af skatteekspertise blandt klientens ansatte.
- ▶ Hvorvidt rådgivningen understøttes af lov eller etableret praksis.
- ▶ Hvorvidt rådgivningen understøttes af en privat afgørelse eller er godkendt af skattemyndighederne før udarbejdelsen af regnskabet.

---

²⁸⁶ CoE 2008, afs. 290.183

²⁸⁷ CoE 2008, afs. 290.184 og 290.185

²⁸⁸ CoE 2008, afs. 290.186

Rådgivning, der klart er i overensstemmelse med skattemyndighedernes udmeldinger eller etableret praksis, vil generelt ikke udgøre en trussel mod uafhængigheden.²⁸⁹ Er truslen ikke klart ubetydelig, skal der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger for at eliminere eller reducere truslen til et acceptabelt niveau. Som eksempler herpå nævnes inddragelse af en ekspert, der ikke er medlem af revisionsteamet til at yde assistancen, inddrage en ekspert, der ikke er involveret i assistancen, til at rådgive revisionsteamet om ydelsen og gennemgå behandlingen i regnskabet, rådføre sig med en ekstern ekspert samt indhente forhåndsgodkendelse fra skattemyndighederne.²⁹⁰

CoE 2008 sortstempler de tilfælde, hvor effektiviteten af rådgivningen afhænger af en særlig regnskabsmæssig behandling og præsentation i regnskabet, og revisionsteamet er i tvivl om, hvorvidt behandlingen er korrekt og resultatet har væsentlig indflydelse på regnskabet. I sådanne tilfælde må revisionsfirmaet enten afstå fra at yde assistancen eller trække sig fra revisionsopgaven.²⁹¹

Såfremt revisionsfirmaet skal udføre en vurdering i forbindelse med skatterådgivningen, og denne vurdering har direkte indflydelse på regnskabet, skal bestemmelserne i afsnittet om vurderingsopgaver (CoE 2008, afs. 290.175 – 290.179) iagttages.

Herudover bestemmer CoE, at revisionsfirmaets uafhængighed ikke vil trues, hvis vurderingen ikke har direkte indflydelse på regnskabet, men kun påvirker regnskabet via regnskabsmæssige posteringer relateret til skat, og effekten heraf kun er uvæsentlig for regnskabet eller vurderingen i øvrigt underkastes ekstern gennemgang af skattemyndighederne. Bliver vurderingen derimod ikke underkastet ekstern gennemgang, og har den væsentligt indflydelse på regnskabet, kan uafhængigheden være truet. Betydningen af truslen vil afhænge af hvorvidt metoderne anvendt for vurderingen er understøttet af lov eller etableret praksis og hvilken grad af subjektivitet, der indgår i vurderingen samt pålideligheden og omfanget af de data, der udgør grundlaget for vurderingen. Er truslen ikke klart ubetydelig, skal sikkerhedsforanstaltninger overvejes, såsom at få en ekspert, der ikke er en del af revisionsteamet til at udføre

---

²⁸⁹ CoE 2008, afs. 290.187

²⁹⁰ CoE 2008, afs. 290.188

²⁹¹ CoE 2008, afs. 290.189

vurderingsopgaven, eller få en ekspert til at gennemgå revisionsarbejdet eller resultatet af vurderingen eller indhente forhåndsgodkendelse fra skattemyndighederne.²⁹²

Bistand i løsning af skattesager – Det vil kunne skabe en advokerings- eller en egenkontrol-trussel, hvis et revisionsfirma repræsenterer en revisionsklient i løsningen af en skattesag, hvor skattemyndigheder og klienten er uenige, og sagen derfor skal afgøres ved en domstol. Betydningen af truslen vil afhænge af:

- ▶ Hvorvidt revisionsfirmaet har leveret det råd, der har medført uenigheden med skattemyndighederne.
- ▶ Hvorvidt resultatet af skattesagen vil have væsentlig indflydelse på regnskabet.
- ▶ Hvorvidt revisionsklienten synspunkt er understøttet af lov eller etableret praksis
- ▶ Om retsforhandlingerne foretages offentligt
- ▶ Hvilken rolle ledelsen spiller i løsningen af sagen.

Er truslen ikke klart ubetydelig, skal der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger for at eliminere eller reducere denne til et acceptabelt niveau. Som eksempler herpå nævnes, at få en ekspert der ikke er en del af revisionsteamet til at bistå klienten, få en skatteekspert, der ikke har været med til at levere den skattemæssige assistance, til at rådgive revisionsteamet om assistancen og gennemgå behandlingen i regnskabet eller rådføre sig med en ekstern skatteekspert.²⁹³

CoE 2008 sortstempler situationen, hvor revisor optræder som advokat for revisionsklienten i en skattesag, der afgøres ved et ankenævn eller en domstol²⁹⁴ og sagen vedrører beløb, der vil have væsentlig indflydelse på regnskabet. Advokeringstruslen vil her være så betydelig, at den ikke kan reduceres til et acceptabelt niveau, hvorfor revisionsfirmaet ikke bør levere denne bistand.²⁹⁵ Derimod er revisionsfirmaet ikke udelukket fra fortsat at rådgive revisionsklienten angående den pågældende skattesag, herunder på vegne af klienten at svare på specifikke spørgsmål, give faktuelle oplysninger eller vidneudsagn om det udførte arbejde eller hjælpe klienten med at analysere skattemæssige spørgsmål.²⁹⁶

---

²⁹² CoE 2008, afs. 290.190

²⁹³ CoE 2008, afs. 290.191

²⁹⁴ Afgørelsen af hvornår der er tale om et ankenævn eller domstol vil afhænge af den enkelte jurisdiktion. I Danmark vil der for revisionsklienter, der er selskaber være tale om sager i Landsskatteretten.

²⁹⁵ CoE 2008, afs. 290.192

²⁹⁶ CoE 2008, afs. 290.193

7.15.2. Kommentering af retningslinjerne

Som det fremgår af ovennævnte, er omfanget af dette afsnit udvidet betragteligt, hvilket skyldes et holdningsskifte fra IESBAs side. Den sparsomme vejledning der findes i ER 2007, er således baseret på en antagelse om, at skatterådgivning generelt ikke udgør en trussel mod uafhængigheden, men med CoE 2008 angiver IESBA, at skatterådgivning vil kunne skabe egenkontrol- og advokeringstrusler.²⁹⁷ Hvad angår omfanget og indholdet må de nye afsnit siges at være et betydeligt skridt hen imod detailregulering, ligesom afsnittene også indeholder en del sortstemplede situationer, der også er et skridt væk fra den principbaserede tilgang.²⁹⁸

Afsnittet om udarbejdelse om selvangivelse angiver, at dette generelt ikke vil true revisors uafhængighed, så længe revisor ikke påtager sig ledelsesansvar. Umiddelbart virker det således til, at bestemmelsen viderefører afsnit 290.178 i ER 2007, der angiver, at vurderinger foretaget i forbindelse med udarbejdelse af selvangivelse eller skatteplanlægning ikke udgør en trussel, da disse vurderinger underkastes ekstern gennemgang af skattemyndighederne. Bestemmelsen fremstod således tidligere som en lempelsesregel i forhold til at foretage vurderinger. I hvert fald angav den ikke eksplicit, at ledelsesansvar ville true uafhængigheden i denne situation. Dette er ikke tilfældet i CoE 2008, og henvisningen til ledelsesansvar betyder, at revisor skal sikre sig, at ledelsen påtager sig ansvaret for væsentlige vurderinger, jf. afsnit 7.12, og der er således tale om en skærpelse på dette punkt.

Afsnittet om bistand i skattesager indeholder en sortstempling når revisor agerer som advokat for en klient i en sag, der skal afgøres ved fx en domstol. Denne sortstempling er en skærpelse i forhold til EU's henstilling om revisorers uafhængighed fra 2002, der angiver at revisor i særlige tilfælde godt kan påtage sig en aktiv rolle på klientens vegne uden at dette vil true uafhængigheden. I forhold hertil, skulle bestemmelsen således kun være et gråzonetilfælde, hvilket ville harmonere med ambitionen om at bevare den principbaserede tilgang.²⁹⁹

Afsnittet om skatteplanlægning og anden rådgivning angiver som gråzonetilfælde, at ydelser der ikke er i klar overensstemmelse med etableret praksis, vil kunne skabe en egenkontrol-trussel. Afsnittet er et eksempel på et af de steder, hvor CoE 2008 indeholder forbedret vej-

---

²⁹⁷ CoE Memorandum, p. 15

²⁹⁸ All Responses (FEE), p. 178

²⁹⁹ All Responses (FEE), p. 179 og Henstilling 2002, p. 29

ledning, og det indeholder således en opstilling af faktorer, som revisor bør overveje, i vurderingen af om der skal etableres sikkerhedsforanstaltninger.³⁰⁰ I forhold til at bevare et principbaseret udgangspunkt findes afsnit derfor relevant og god i sin vejledning. Dog indeholder det en sortstempling af de tilfælde, hvor effektiviteten af rådgivningen afhænger af en særlig regnskabsmæssig behandling og præsentation i regnskabet, og revisionsteamet er i tvivl om, hvorvidt behandlingen er korrekt, og resultatet har væsentlig indflydelse på regnskabet. Dette er også tilfældet under afsnittet om Corporate Finance ydelser og er således konsistent hermed.

7.16. Intern revision til revisionsklienter

Afsnittet om intern revision angiver, at assistance af ydelser forbundet hermed kan skabe en egenkontroltrussel. Ydelserne omfatter en udvidelse af revisionen i forhold til hvad der kræves efter RSerne, assistance med udførelse af revisionsklientens interne revisionsaktiviteter samt outsourcing heraf.³⁰¹ Førstnævnte, dvs. en udvidelse af revisionen, vil ikke true revisors uafhængighed, når revisionsfirmaet eller netværksfirmaet sikrer sig, at de ikke påtager sig ledelsesansvar.³⁰² De to sidstnævnte er gråzonetilfælde, hvor adskillelse mellem selve aktiviteterne i den interne revision og ledelsen af og kontrollen med den interne revisions arbejde, nævnes som en mulig sikkerhedsforanstaltning, hvilket er i overensstemmelse med, at revisor ikke må påtage sig ledelsesansvar.³⁰³ De første tre afsnit om intern revision i ER 2007 omfatter den situation, hvor assistancen ikke omfatter en betydelig del af den samlede interne revision. Er der derimod tale om en betydelig del af den interne revision, er der krav om obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger, såsom at revisionsklienten skal:

- ▶ Anerkende sit ansvar for den interne revision, herunder etablering, vedligeholdelse og overvågning af det interne kontrolsystem.
- ▶ Vurdere og beslutte hvilke af revisionsfirmaets anbefalinger, der skal implementeres.
- ▶ Udpege en kompetent medarbejder fra ledelsen, som skal være ansvarlig for den interne revision.

---

³⁰⁰ CoE 2008, afs. 290.187

³⁰¹ ER 2007, afs. 290.181

³⁰² ER 2007, afs. 290.182

³⁰³ ER 2007, afs. 290.183 og Bøg & Kiertzner 2007, p. 69

- Godkende omfanget, hyppigheden af og risikoen forbundet med den interne revision. Godkendelsen kan ligeledes gives af bestyrelse eller tilsvarende ledelsesorgan.
- Bedømme tilstrækkeligheden af de udførte handlinger og resultaterne heraf.
- Sikre at resultater og anbefalinger fra den interne revisions arbejde rapporteres til bestyrelsen eller tilsvarende ledelsesorgan.³⁰⁴

Som en sidste mulig sikkerhedsforanstaltning nævnes personadskillelse mellem revisionsteamet og de der yder assistancen. Denne er dog ikke obligatorisk, men skal blot overvejes.³⁰⁵

7.16.1. Ændringer i CoE

Vejledningen i dette afsnit er blevet forbedret og øget betragteligt, særligt i form af at indeholde mange eksempler, fx på hvad intern revision kan være, i hvilke situationer revisor påtager sig ledelsesansvar, samt hvordan revisor undgår at påtage sig ledelsesansvar. Afsnittene indledes med generelle bestemmelser, hvilke udgør hovedparten af afsnittet og indeholder som noget nyt særskilte bestemmelser for PIEs.

Det angives, at omfanget og formålet med intern revision kan variere afhængigt af klientens virksomhed og de krav ledelsen stiller til den interne revision. Som eksempler angives bl.a. overvågning af driften af de interne kontroller, gennemgang af kontrollerne og at komme med anbefalinger til forbedringer. Det kan også være at undersøge regnskabsmæssige og driftsmæssige informationer, herunder at gennemgå de metoder, der benyttes til at identificere, måle, klassificere og rapportere denne information.³⁰⁶

Herefter angives det meget relevant, at assistance med intern revision kan udgøre en egenkontroltrussel, i de tilfælde resultaterne herfra efterfølgende indgår i den eksterne revision. I tilfælde af, at revisionsfirmaet leverer en betydelig del af revisionsklientens interne revision, vil risikoen for at revisor påtager sig et ledelsesansvar stige. Sker dette, vil truslen være så betydelig, at den ikke kan reduceres til at acceptabelt niveau, og der er derfor krav om obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger, der skal sikre, at revisor ikke påtager sig ledelsesansvar.³⁰⁷

Som det også var tilfældet i ER 2007, er der dog ingen hjælp til at fastlægge, hvornår der er tale om en *betydelig* del af den interne revision. Det angives, at når revisionsfirmaet benytter

³⁰⁴ ER 2007, afs. 290.184

³⁰⁵ ER 2007, afs. 290.185

³⁰⁶ CoE tillæg, afs. 290.186

³⁰⁷ CoE tillæg, afs. 290.187

resultaterne af den interne revisions arbejde i den eksterne revision, vil der være risiko for, at den professionelle skepsis overfor disse resultater ikke er tilstrækkelig. Derfor bør personadskillelse overvejes.³⁰⁸ CoE 2008 indeholder et afsnit med eksempler på handlinger i forbindelse med intern revision, der vil medføre, at revisor påtager sig et ledelsesansvar. Fx nævnes fastlæggelse af strategien for den interne revision, lede og tage ansvar for arbejdet udført af den interne revision og rapportere resultaterne af den interne revisions arbejde, til ledelsen. Alt sammen noget der skal gøres, og som revisor kan medvirke i tilrettelæggelsen af, men som revisor blot skal sikre sig ikke at tage ansvaret for.³⁰⁹

Det efterfølgende afsnit angiver hvordan revisor undgår at påtage sig ledelsesansvar, og indeholder i punktform de sikkerhedsforanstaltninger, der var obligatoriske i ER 2007.³¹⁰

Det kan endelige nævnes, at CoE 2008 i det nye afsnit for PIEs sortstempler assistance med intern revision for PIEs, der vedrører interne regnskabskontroller og kontroller indenfor økonomisystemet og regnskabet.³¹¹ Dog er det muligt at assistere i forbindelse med undersøgelse af besvigelser, under betingelse af at afsnittets øvrige bestemmelser stadig følges.³¹²

7.16.2. Kommentering af retningslinjerne

Denne del af CoE 2008 var ikke færdig, da IESBA udsendte det første høringsudkast i december 2006. Sammen med afsnittene om relative og betingede honorarer, blev dette afsnit sendt i høring særskilt i juli 2007 med høringsfrist 15. oktober 2007 (CoE ED tillæg).³¹³ Resultatet af dette arbejde blev offentliggjort i april 2008 i CoE tillæg³¹⁴ og afsnittene erstatter de afsnit, der indgik under samme titler i CoE 2008, således hele kapitel 290 herefter er opdateret.

IESBAs hensigt med revisionen af afsnittet var at forbedre vejledningen i afsnittet og gøre det klart hvilke handlinger, der kan være intern revision samt klargøre hvornår der kan opstå en trussel mod uafhængigheden, på baggrund af revisors påtagelse af ledelsesansvar eller revisi-

---

³⁰⁸ CoE tillæg, afs. 290.190

³⁰⁹ CoE tillæg, afs. 290.188

³¹⁰ CoE 2008, afs. 290.189

³¹¹ CoE tillæg, afs. 290.191

³¹² CoE tillæg, afs. 290.192

³¹³ CoE ED tillæg - Exposure Draft juli 2007, Section 290 of the Code of Ethics "Independence – Audit and Review Engagements", Section 291 of the Code of Ethics "Independence – Other Assurance Engagements"

³¹⁴ CoE tillæg - IESBA Agenda Paper 2-A Clean, REVISION OF SECTION 290 and 291. April 2008

on af eget arbejde.³¹⁵ Dette er lykkedes godt, og vejledning i afsnittet er mere dækkende og klar end det var tilfældet i ER 2007. I CoE ED tillæg var der ikke lagt op til, at der skulle være særlige bestemmelser for PIEs. IESBAs argument herfor var, at de handlinger revisor udfører i forbindelse med intern revision kan være lig de handlinger revisor udfører under ekstern revision, og det vil derfor ikke give mening at sortstemple disse, blot fordi de udføres som en del af den interne revision.³¹⁶ Nogle respondenter var dog uenige heri, fx mener IIA³¹⁷ slet ikke, at et revisionsfirma kan varetage intern og ekstern revision samtidig. Andre mener, at egenkontroltruslen er for betydelig for PIEs, og dette har ført til afsnittene med stramninger for PIEs.³¹⁸ Igen må dette forbud for PIEs fremhæves som et skridt væk den principbaserede tilgang, men som IESBA alligevel har valgt, på trods af at forslaget i høringsudkastet blev støttet fra flere sider.

Afsnit 290.186 i CoE tillægget er i overvejende grad lig RS 610.5, hvilket findes relevant, da det sikrer, at der er overensstemmelse mellem ER og de øvrige RSer.³¹⁹ Netop dette afsnit, der omfatter en definition på intern revision, blev kommenteret af mange som værende uklart i CoE ED tillæg og den nye version, der som nævnt er i overensstemmelse med RS 610, findes passende.³²⁰

7.17. IT-systemassistance til revisionsklienter

Et revisions- eller netværksfirmas IT-systemassistance til revisionsklienter i form af design og implementering af et økonomisystem, der genererer informationer til klientens regnskab, kan skabe en egenkontrol-trussel.³²¹ I en noget uklar formulering angiver ER 2007, at denne trussel *sandsynligvis* vil være for betydningsfuld, til at assistancen kan tillades, medmindre der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger, der sikrer, at revisionsklienten:

- Vedkender sig ansvaret for etablering og overvågning af et internt kontrolsystem.

³¹⁵ CoE ED tillæg, p. 3

³¹⁶ CoE ED tillæg, p. 4. Dette synspunkt støttedes bl.a. af All Responses – CoE tillæg (Deloitte), p. 47, (Den norske Revisorforening), p. 53, (FEE), p. 61.

³¹⁷ The Institute of Internal Auditors og All Responses – CoE tillæg (IIA), p. 94

³¹⁸ All Responses – CoE tillæg (The Basel Committee), p. 25.

³¹⁹ All Responses – CoE tillæg (AICPA), p. 9-10. AICPA's ændringsforslag til afs. 290.186 er stort set indsat ordret. Forslaget er ordret gengivelse af ISA 610, A1-A2.

³²⁰ All Responses – CoE tillæg (The Basel Committee), p. 26, (PwC), p. 128-129.

³²¹ ER 2007, afs. 290.187

- ▶ Træffer alle ledelsesbeslutninger angående design og implementering, herunder udpeger en ansvarlig person fra ledelsen hertil.
- ▶ Bedømmer tilstrækkeligheden og resultaterne af design og implementeringen af systemet.
- ▶ Er ansvarlig for driften af systemet, herunder vedkender sig ansvaret for de data systemet genererer.³²²

Disse sikkerhedsforanstaltninger må betragtes som obligatoriske, således at der er tale om en sort situation, selv om formuleringen med *sandsynligvis*, får situationen til at lyde som et gråzone tilfælde.

Som endnu en mulig sikkerhedsforanstaltning nævnes det, at personadskillelse mellem erklæringsteamet og det personale der leverer assistancen skal overvejes.³²³ Herefter følger en bestemmelse, der til forskel fra udgangspunktet om at design og implementering kan skabe en trussel, angiver at assistance med blot en af delene, ligeledes kan skabe en trussel, dvs. dette skaber en grå situation. I tilfælde af, at der skabes en trussel, skal betydningen vurderes og nødvendige sikkerhedsforanstaltninger iværksættes.³²⁴

Endeligt er der en bestemmelse indeholdende eksempler på assistance, der ikke vil udgøre en trussel, såfremt revisionsfirma eller netværksfirma ikke udfører ledelsesfunktioner. Her nævnes vurdering, design og implementering af interne kontroller samt risk management-kontroller, som områder, der ikke vil true uafhængigheden.³²⁵

7.17.1. Ændringer i CoE

Dette afsnit ændres i CoE 2008, så det fremover er inddelt i generelle bestemmelser og bestemmelser for henholdsvis ikke-PIEs og PIEs. Under generelle bestemmelser fremgår det, at hvorvidt der skabes en trussel vil afhænge af hvilken assistance der ydes, samt om IT-systemet har indflydelse på fx interne kontroller, regnskabet eller regnskabsmateriale eller ej.³²⁶ Der er tilføjet eksempler på assistance, der ikke vil udgøre en trussel, under forudsætning af at revisor ikke påtager sig ledelsesansvar. Disse er design eller implementering af et system, der ikke relaterer sig til interne kontroller i forbindelse med regnskabsmateriale, de-

---

³²² ER 2007, afs. 290.188

³²³ ER 2007, afs. 290.189

³²⁴ ER 2007, afs. 290.190

³²⁵ ER 2007, afs. 290.191

³²⁶ CoE 2008, afs. 290.200

sign eller implementering af et system, der ikke generer data, der udgør en betydelig del af klientens regnskabsmateriale eller regnskab, implementering af standardssystemer, der ikke er udviklet af revisionsfirmaet og som ikke kræver væsentlig tilpasning til klientens behov, og evaluering af og anbefalinger angående et IT-system leveret af en ekstern part.³²⁷

I bestemmelserne for ikke-PIEs er det tilføjet, at udgør systemet en del af klientens interne kontroller eller genererer det væsentlige informationer til klientens regnskab, skabes der en egenkontroltrussel, der *sandsynligvis* er for betydelig, medmindre der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger.³²⁸ Situationen må således betragtes som sort med krav om obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger. Igen er personadskillelse ikke obligatorisk men skal overvejes, afhængig af hvilken grad af tillid revisor vil have til systemet i forbindelse med revisionen.³²⁹

Som den væsentligste ændring er der indført et afsnit for PIEs, i hvilket IT-systemassistance sortstemples, hvis systemet udgør en del af klientens interne kontroller og genererer betydelige data til regnskabet, der efterfølgende udgør emneindholdet i revisionsopgaven.³³⁰

7.17.2. Kommentering af retningslinjerne

IESBA har øget vejledningen i dette afsnit, så det nu indeholder eksempler på tilladte former for assistance. Dette vurderes at have øget afsnittets klarhed, så revisor nu tydeligere kan se, hvornår assistance med IT-systemer kan være uafhængighedstruende. På samme måde som det var tilfældet under afsnittet om Vurderingsopgaver, har IESBA, på trods af forbedret vejledning i afsnittet, valgt at indføre stramninger for PIEs. Begrundelsen er, at det er nødvendigt pga. den offentlige interesse disse virksomheder er udsat for, hvilket også møder forståelse blandt nogle få af respondenterne.³³¹ Flertallet er derimod modstandere af stramningen, og den øgede vejledning gør da også, at det findes rimeligt at adressere en evt. egenkontroltrussel med sikkerhedsforanstaltninger.³³² Stramningen i form af et forbud er et skridt væk den principbaserede tilgang, og på trods af, at det fjerner besværlighederne med fortolkningen af reglerne, vurderes det at være en unødigt stramning og fejlagtig i forhold til at bevare den principbaserede tilgang.

³²⁷ CoE 2008, afs. 290.201

³²⁸ CoE 2008, afs. 290.202

³²⁹ CoE 2008, afs. 290.204

³³⁰ CoE 2008, afs. 290.205

³³¹ CoE Memorandum, p. 16 og All Responses (Ernst & Young), p. 166

³³² All Responses (FEE), p. 179, (FSR), p. 220, (Deloitte) p. 146

For ikke-PIEs findes stramningen, der betyder, at det fremover skal vurderes, om design eller implementering af et IT-system enkeltvis kan udgøre en trussel, fornuftig, da dette i højere grad lægger op til, at revisor skal vurdere sin uafhængighed i forhold til den enkelte klient.

Afsnittet indeholder stadig den mystiske formulering om, at egenkontroltruslen *sandsynligvis* vil være uacceptabel, medmindre der iværksættes sikkerhedsforanstaltninger.³³³ Der er således tale om en sort situation, der dog på grund af sin formulering virker som en mellemting mellem sort og grå. Bestemmelsen virker til at skulle tolkes således, at når revisor vurderer betydningen af truslen, ”må han gerne komme frem til” at den er uacceptabel. Denne formulering virker i høj grad inkonsistent i forhold til resten af CoE, og det er uforståeligt, at denne er bevaret.

7.18. Bistand til revisionsklienter i forbindelse med retstvister

ER 2007 opstiller eksempler på, hvad bistand til revisionsklienter i forbindelse med retstvister i kan omfatte. Det kan således være den situation, hvor revisor fungerer som sagkyndigt vidne, situationen hvor revisor opgør forventede skadeserstatninger, der kan blive aktuelle som resultat af en retstvist eller situationen hvor revisor yder assistance med håndtering og fremskaffelse af dokumenter i forbindelse med en retstvist.³³⁴ Heraf kan det udledes, at sådan bistand kan ydes af alle i revisionsfirmaet eller dets netværksfirmaer.³³⁵

Ved bistand i retstvister kan der opstå en egenkontroltrussel, hvis bistanden påvirker de beløb eller oplysninger, der skal indgå i regnskabet. ER opstiller tre faktorer, som betydningen af truslen afhænger af. Disse er de omfattede beløbs væsentlighed, graden af subjektivitet samt opgavens art, og revisions- eller netværksfirmaet skal vurdere betydningen af enhver trussel. Finder disse at truslen ikke er klart ubetydelig, opstår der en grå situation, hvor der skal overvejes og iværksættes sikkerhedsforanstaltninger, hvilket kan omfatte politikker og procedurer, der forhindre revisor i at træffe ledelsesmæssige beslutninger for klienten, benyttelse af en anden medarbejder på revisionskontoret, som ikke er medlem af erklæringsteamet, til at yde bistanden, eller inddragelse af andre personer i bistanden. Indebærer bistanden, at revisions-

---

³³³ CoE 2008, afs. 290.203

³³⁴ ER 2007, afs. 290.193

³³⁵ Netværksfirma er tidligere defineret i afsnit 6.2.1 om ”uafhængighed og netværksrelationer”

firmaet træffer ledelsesmæssige beslutninger for klienten, vil sikkerhedsforanstaltningerne ikke kunne anvendes, da sådan bistand ikke må ydes.³³⁶

7.18.1. Ændringer i CoE

I afsnittet om bistand til revisionsklienter i forbindelse med retstvister sker der ikke væsentlige ændringer i CoE 2008, hvilket skyldes, at IESBA er af den opfattelse, at det nuværende afsnit er passende. Der sker dog visse justeringer ved at ordlyden, opdelingen og dybden i afsnittene ændres. Desuden udgår beskrivelsen af, hvilke faktorer betydningen af truslen afhænger af samtidigt med, at det påpeges, at bistand foruden egenkontroltruslen også kan medføre en advokeringstrussel.

Udover dette indføres der også en præcisering af, at afsnittene omkring vurderingsopgaver skal benyttes i de tilfælde, hvor revisionsfirmaet yder bistand i retstvister til en revisionsklient, og bistanden involverer vurdering af skadeserstatninger eller andre beløb, som påvirker det regnskab, som revisionsfirmaet også skal erklære sig om. Denne præcisering findes ikke i ER 2007. For andre "bistand i retstvistsopgaver", er retningslinjerne som i ER 2007, dog udgår eksemplerne på hvilke sikkerhedsforanstaltninger, der kan finde anvendelse, hvis truslen ikke er klart ubetydelig. Endelig udgår afsnittet om forbud mod at træffe ledelsesmæssige beslutninger.

De væsentligste ændringer ved bistand i retstvister synes således at være, at bestemmelserne går fra alene at gælde ved revisionsklienter til både at gælde for revisions- og reviewklienter - hvilket allerede kan ses af overskriften for afsnittene. Derudover at bestemmelserne for vurderingsopgaver skal benyttes i den omtalte situation, hvorved der indirekte sker skærpelser for PIEs, jf. vurderingsopgave afsnittet i afsnit 7.14.

7.18.2. Kommentering af retningslinjerne

Der sker som nævnt kun ganske få ændringer ved bistand i retstvister, og CoE 2008 synes på flere områder at være bedre end ER 2007. Dette skyldes, at den ændrede opstilling af afsnittene gør dem mere præcise, dog kan det diskuteres, om ikke den udgåede vejledning om betydningen af truslen var god at have med, da den øgede forståelsen af afsnittet. Til gengæld synes det at være passende, at afsnittet vedrørende ledelsesbeslutninger er udgået, da det allerede er præciseret i både ER og CoE, og derved synes at være en unødigt gentagelse, der blandt flere

---

³³⁶ ER 2007, afs. 290.194-195

forsøges at blive undgået i CoE. Er tanken med CoE, at det skal fungere som et opslagsværk for revisor, taler det dog for at bevare sådan et afsnit.

Ved at der i CoE henvises til at retningslinjerne for vurderingsopgaver skal benyttes i den ovenfor beskrevne situation, synes der at ske en indirekte skærpelse af retningslinjerne for bistand i retstvister. Dette skyldes, at retningslinjerne ved vurderingsopgaver sortstempler i situationer, hvor vurderingen involverer et væsentligt erstatningsbeløb og en betydelig grad af subjektivitet, og for PIEs er blevet skærpet til at væsentlighed er nok, som omtalt ovenfor i afsnittet herom.³³⁷

Udover dette bliver reviewklienter også omfattet af afsnittene her, hvilket synes at være den væsentligste generelle skærpelse.

7.19. Juridisk assistance til revisionsklienter

Yder revisionsfirmaet eller dets netværksfirma juridisk assistance til revisionsklienter, kan det skabe såvel en egenkontrol- som en advokeringstrussel. Assistancen kræver, at den der yder den, er advokat eller mindst jurist, da ER 2007 definerer det som: *"enhver assistance, der kræver, at personen der yder assistancen enten har møderet for domstolen eller har den nødvendige uddannelse til at virke som advokat."* Juridisk assistance kan eksempelvis omfatte forretningsmæssig assistance, bistand med kontrakter, retstvister, rådgivning og assistance med køb og salg af virksomhed. I forhold til dette kræver ER, at der sondres mellem juridisk assistance i form af advokering/partsrepræsentation eller rådgivning.³³⁸

I vurdering af truslen skal der overvejes, om den person der yder den, er adskilt fra erklæringsteamet, assistancens art samt om forholdene har en væsentlig relation til klientens regnskab. Vedrører assistancen forhold, der ikke forventes at have væsentlig indflydelse på regnskabet, anses der ikke at være skabt nogen trussel mod uafhængigheden. Er dette ikke tilfældet, er der generelt tale om en grå situation i ER, hvor det er muligt at opstille sikkerhedsforanstaltninger for at reducere truslen til et acceptabelt niveau, men kan truslen ikke reduceres tilfredsstillende hermed, skal personen afstå fra at yde den pågældende juridiske assistance.³³⁹

---

³³⁷ Jf. afsnit 7.14 – vurderingsopgaver

³³⁸ ER 2007, afs. 290.196-199

³³⁹ ER 2007, afs. 290.197

Juridisk rådgivning om gennemførelse af en transaktion kan skabe en egenkontroltrussel, der muligvis kan reduceres til et acceptabelt niveau med sikkerhedsforanstaltninger. Den juridiske rådgivning vil dog normalt ikke svække uafhængigheden, hvis obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger anvendes. Dette er tilfældet, hvis medlemmerne af erklæringsteamet ikke er inddraget i ydelsen heraf, og revisionsklienten selv træffer de endelige beslutninger, eller at rådgivningen indebærer, at det er klientens egne trufne beslutninger der gennemføres.³⁴⁰

Er der tale om juridisk assistance i form af advokering/partsrepræsentation, hvor revisionsfirmaet optræder på vegne af revisionsklienten i løsning af en tvist eller retssag, og de involverede beløb er væsentlige i forhold til klientens regnskab, må revisionsfirmaet afstå fra at yde denne assistance til klienten, da truslerne er så betydelige, at det er forbudt. I ER 2007 henvises der endvidere til, at der ifølge RL 2003 § 11, stk. 3, nr. 2 er tale om en grå situation her, som kan vække tvivl hos en velinformeret tredjemand, hvis revisor optræder som partsrepræsentant for revisionsklienten i juridiske tvister inden for to år.³⁴¹

Er der derimod tale om partsrepræsentation ved en tvist eller retssag, hvor de involverede beløb ikke er væsentlige for revisionsklientens regnskab, skal truslen vurderes. Er den ikke klart ubetydelig, skal der anvendes sikkerhedsforanstaltninger for at eliminere eller reducere truslen. Dette kan omfatte, at der er politikker og procedurer, som sikrer, at det er klienten, som træffer de ledelsesmæssige beslutninger, eller at der anvendes medarbejdere, som ikke er medlem af erklæringsteamet. I denne situation er der også en kursivtilføjelse i ER, som henviser til RL 2003 § 11, stk. 3, nr. 2 om en toårig karenperiode.³⁴²

Endelig sortstempler ER 2007 den situation hvor en partner eller medarbejder i revisionsfirmaet, eller netværksfirmaet udnævnes til hovedrådgiver i juridiske anliggender for en revisionsklient.³⁴³

7.19.1. Ændringer i CoE

Juridisk assistance er et område, hvor der ikke sker væsentlige ændringer i CoE 2008 i forhold til ER 2007, da IESBA, som ved bistand i retstvister, er af den opfattelse, at de eksisterende retningslinjer er passende. Der sker dog mindre ændringer af ordlyden af de forskellige afsnit

---

³⁴⁰ ER 2007, afs. 290.199

³⁴¹ ER 2007, afs. 290.200 og Bøg & Kiertzner 2007 p. 73

³⁴² ER 2007, afs. 290.201

³⁴³ ER 2007, afs. 290.202

og det præciseres ikke længere eksplicit, at der skal sondres mellem juridisk rådgivning og advokering. Derudover lægges det generelle afsnit om trusler og sikkerhedsforanstaltninger sammen med afsnittet om juridisk rådgivning, således at der bliver færre afsnit. Samtidigt indsættes der konkrete eksempler på sikkerhedsforanstaltninger, som bør benyttes, i tilfælde hvor truslen ved juridisk rådgivning ikke er klart ubetydelig. Ændringerne går således mest på at øge retningslinjernes klarhed og ikke på det materielle indhold.

Den væsentligste ændring er således i forhold til ER 2007, at review bliver omfattet af bestemmelserne i CoE 2008, hvor de hidtil kun har været gældende ved revisionsklienter.

7.19.2. Kommentering af retningslinjerne

De få ændringer der sker i CoE 2008 i relation til juridisk assistance synes at være med til at fremme forståelsen af retningslinjerne, da de gældende i ER 2007 er svært tilgængelige. At der sker få ændringer, gør dog også, at den subjektive bedømmelse fastholdes, hvilken kræves ved vurdering af, hvad væsentlig juridisk rådgivning er, og hvad væsentlige beløb er i forhold til partsrepræsentation.

I forhold til de danske kursivtilføjelser med henvisning til RL 2003 § 11, stk. 3, nr. 2, vil de der er i ER 2007 sandsynligvis videreføres i en kommende implementering af CoE 2008, hvis det antages at implementeringen sker som hidtil. Henvisningen i ER 2007 sker to steder, hvoraf den første er under afsnittet om partsrepræsentation, hvor de involverede beløb er væsentlige for klientens regnskab. Henvisningen synes her at være unødvendig, da den forudgående bestemmelse i ER er strammere end kursivtilføjelsen. Derimod synes henvisningen at have en bedre placering i det andet tilfælde efter afsnittet om partsrepræsentation, hvor de involverede beløb er uvæsentlige for klientens regnskab.³⁴⁴ I en kommende implementering af CoE i Danmark kunne det således foreslås, at undlade kursivtilføjelsen i første tilfælde.

Generelt set kan det fastslås at afsnittene om juridisk assistance, hører til de dele af CoE 2008, som viderefører substansen fra ER 2007, og der sker ikke særlige skærper for PIEs. Dog bliver review omfattet af bestemmelserne, hvilket er en meget væsentlig ændring, især for et sådant afsnit som her, hvor det i ER 2007 kun gælder for revisionsklienter. Endvidere kan det tilføjes at juridisk assistance i form af partsrepræsentation/advokering for revisions-/reviewklienter stadig er sjælden forekommende i Danmark, men alligevel med en ten-

---

³⁴⁴ Bøg & Kiertzner 2007, p. 73

dens til, at virkningsfeltet mellem revisionsfirmaerne og advokatvirksomhederne vokser – hvilket dog mest sker på rådgivningsområdet.³⁴⁵

7.20. Ledelsesrekruttering for erklæringsklienter

Omfatter ledelsesrekruttering at revisionsfirmaet rekrutterer ledere, som fx kan påvirke emneindholdet i en erklæringsopgave, kan der skabes en egeninteresse-, familiaritets- og intimideringstrussel. Betydningen af truslen afhænger af faktorer så som den funktion den rekrutterede person skal varetage, og arten af den assistance revisionsfirmaet skal udføre.

I ER 2007 er der her tale om en grå situation, hvor det generelt er tilladt at yde en sådan assistance, hvis den omhandler at gennemgå en række ansøgers professionelle kvalifikationer, at rådgive om deres egnethed til stillingen, eller at udvælge en snæver kreds af ansøgere til interviews, dog forudsat, at kriterierne for udvælgelsen er angivet af erklæringsklienten.

På trods af at sådanne assistancer generelt kan ydes, skal betydningen af den skabte trussel vurderes. Er truslen ikke klart ubetydelig, skal nødvendige sikkerhedsforanstaltninger overvejes og anvendes. Desuden gør ER opmærksom på, at revisionsfirmaet aldrig må træffe ledelsesbeslutninger og beslutninger om hvilken person, der skal ansættes, da sådanne skal foretages af klienten selv.³⁴⁶

Ud over disse krav, skærper den danske kursivtilføjelse retningslinjerne for PIEs. Dette sker ved at påpege, at revisor ifølge RL 2003 ikke må udføre erklæringsopgaver med sikkerhed mfl. for sådanne erklæringsklienter, hvis revisor eller andre personer i erklæringsteamet har udarbejdet kandidatlistor, eller på tilsvarende måde inden for de seneste to år har deltaget i rekrutteringsprocessen af medarbejdere til centrale finansielle og administrative ledelsesstillinger.³⁴⁷

7.20.1. Ændringer i CoE

Bestemmelserne vedrørende ledelsesrekruttering opdeles som noget nyt i CoE 2008 i generelle bestemmelser, der gælder for alle revisions- og reviewklienter, og i bestemmelser der kun

---

³⁴⁵ Bøg & Kiertzner 2007, p. 73

³⁴⁶ ER 2007, afs. 290.203

³⁴⁷ ER 2007, afs. 290.203

gælder ved revisionsklienter, som er PIEs. Desuden ændres overskriften for afsnittene og indholdet ved de generelle bestemmelser til at gælde ved rekrutteringsservice generelt.

I de generelle bestemmelser sker der herudover kun ganske få ændringer i forhold til ER 2007, og retningslinjerne gælder stadig både for revisions- og reviewklienter. Dog ændres ordlyden af afsnittet, og hvad der generelt er tilladeligt beskrives lidt anderledes. Udover at gennemgå en række ansøgers professionelle kvalifikationer og rådgive om deres egnethed til stillingen, må revisionsfirmaet således: *"interviewe kandidater og rådgive om kandidaternes kompetence indenfor regnskab, administration og ledelse"*.³⁴⁸ Dette er i ER 2007 beskrevet ved, at revisionsfirmaet må udvælge en snæver kreds af ansøgere til interviews, forudsat at det er klienten selv der opstiller kriterierne, og at udvælgelsen sker ud fra disse.³⁴⁹

De klart væsentligste ændringer i CoE 2008 er i forhold til CoE 2005, og det sker ved tilføjes af afsnittet om yderligere krav til PIEs. IESBA er også her af den opfattelse, at det er nødvendigt med skærper for denne type erklæringsklienter, når der samtidig udføres erklæringsopgaver for sådanne. Derfor indføres der forbud mod, at et revisionsfirma assisterer i ledelsesrekrutteringen i form af undersøgelse af potentielle kandidaters referencer eller i form af at udarbejde kandidatlistor eller endda udvælgelse herfra.³⁵⁰ At ændringen her kun er væsentlig i forhold til CoE 2005 skyldes, at ændringen i det væsentligste allerede er indført i ER 2007, jf. den ovennævnte kursivtilføjelse for PIEs, hvorfor det ikke medfører væsentlige ændringer i en dansk kontekst.

7.20.2. Kommentering af retningslinjerne

Den nye opdeling med underoverskrifter medfører, at det bliver bedre tydeliggjort, hvilke bestemmelser der gælder for de forskellige klienttyper, hvilket også var et ønske blandt flere respondenter i høringssvarerne til CoE 2008.³⁵¹ Selvom CoEs skærper vedrørende PIEs ikke medfører væsentlige ændringer i forhold til ER 2007, kan det klart anbefales at benytte underoverskrifter som i CoE 2008 – bl.a. fordi der ellers kan skabes tvivl om, hvilke retningslinjer der gælder for PIEs her, da der er et vist overlap mellem afsnittene.

---

³⁴⁸ CoE 2008, afs. 290.213

³⁴⁹ ER 2007, afs. 290.203

³⁵⁰ CoE 2008, afs. 290.214

³⁵¹ All Responses (FEE), p. 179 og (ICAEW), p. 273

Vedrørende de generelt gældende retningslinjer om at truslerne skal vurderes, og at sikkerhedsforanstaltninger skal iværksættes, nævnes der ikke eksplicitte eksempler på sådanne. I den forbindelse kunne det overvejes at gøre dette, både for at gøre retningslinjerne mere brugervenlige, men også for at øge konsistensen heri, da der mange andre steder i kapitel 290 er nævnt eksempler på sikkerhedsforanstaltninger i de konkrete afsnit.

7.21. Corporate finance og lignende aktiviteter

Corporate finance ydelser kan omfatte en bred vifte af services for virksomheder. Dette kan eksempelvis være at medvirke i fastsættelse af mål for klientens virksomhed, at rådgive i bygningsprojekter, at assistere klienten i udarbejdelsen af en virksomhedsstrategi, at assistere i opnåelse af finansiering eller at assistere i at opbygge klientvirksomhedens organisation.

Corporate finance ydelser til erklæringsklienter har en sådan natur, at de kan skabe advokatings- og egenkontroltrusler. ER 2007 opdeler corporate finance og lignende aktiviteter i to grupper, hvor der alt afhængig af den pågældende ydelse henholdsvis er tale om en sort eller en grå situation.

De sorte situationer omhandler corporate finance ydelser, hvor den skabte trussel mod uafhængigheden er så stærk, at ingen sikkerhedsforanstaltninger kan anvendes til at reducere truslen tilstrækkeligt. Sådanne ydelser kan eksempelvis være, hvis revisionsfirmaet eller netværksfirmaet markedsfører, handler med, eller opstiller tegningsgaranti for en erklæringsklients aktier. Det kan også være situationen, hvor revisionsvirksomheden forpligter klienten til vilkårene for en transaktion eller fuldender transaktionen for klienten.³⁵²

De grå situationer omhandler corporate finance ydelser, hvor den skabte trussel muligvis kan reduceres til et acceptabelt niveau med sikkerhedsforanstaltninger. Sådanne sikkerhedsforanstaltninger kan bl.a. omfatte, at revisionsfirmaet har politikker og procedurer, som sikrer, at erklæringsteammedlemmet ikke træffer ledelsesmæssige beslutninger for klienten, at funktionsadskille på en sådan måde, at det er andre partnere og medarbejdere på revisionskontoret, der yder assistancen, end medlemmer af erklæringsteamet, eller at sikre at revisionsfirmaet ikke forpligter klienten til transaktioner. Sådanne grå situationer eksemplificeres i ER med ydelser, hvor revisor assisterer klienten med at fastlægge en virksomhedsstrategi, med at iden-

---

³⁵² ER 2007, afs. 290.204

tificere eller introducere klienten for mulige kapitalkilder eller assistance med analyse af regnskabsmæssige konsekvenser af klientens foreslåede transaktioner.³⁵³

7.21.1. Ændringer i CoE

I CoE 2008 er der lagt op til, at der skal ske en del ændringer af afsnittene om corporate finance ydelser. Grunden hertil er, at IESBA har fundet det nødvendigt at styrke bestemmelserne specifikt for de corporate finance ydelser, hvor effektiviteten heraf afhænger af den regnskabsmæssige behandling.³⁵⁴ Ændringerne er sket konsistent med de nye afsnit om ”skatteplanlægning og andre skatterådgivningsydelser” samt efter konceptet i ”vurderingsopgave” afsnittet, som tidligere er omtalt i henholdsvis afsnit 7.14 og 7.15.³⁵⁵

IESBAs synspunkt har bevirket, at alle afsnittene i CoE 2008 er ændret hen imod en tilpasning hertil. Derudover er vejledningen i afsnittene også øget. Blandt andet starter det første afsnit med at nævne konkrete eksempler på generelle corporate finance ydelser, som kan skabe en advokers- og egenkontroltrussel, hvilket eksempelvis omfatter assistance til revisionsklienten ved udarbejdelsen af en virksomhedsstrategi eller ved fastsættelse af mål for virksomheden. Dernæst forklares det, at betydningen af truslerne skal vurderes, og hvis de ikke er klart ubetydelige, så bør sikkerhedsforanstaltninger anvendes. Sikkerhedsforanstaltningerne er også lidt anderledes end i ER 2007. Dog er den ene vedrørende anvendelse af en partner eller medarbejder, der ikke er medlem af revisionsteamet, til at yde den pågældende assistance en gang, mens den anden er ny og handler om at få en person, som ikke er involveret i corporate finance ydelsen, til at rådgive og gennemgå revisionsteamets regnskabsmæssige behandling.³⁵⁶

Ud over at indeholde dette afsnit om trusler og sikkerhedsforanstaltninger ved visse corporate finance ydelser medtager CoE også et nyt afsnit om andre ydelser, der direkte vil påvirke de beløb, som indgår i regnskabet, og som kan skabe en egenkontroltrussel. Dette kan eksempelvis være ydelser i form af rådgivning omkring strukturering af corporate finance transaktioner

---

³⁵³ ER 2007, afs. 290.205

³⁵⁴ CoE Memorandum, p. 17

³⁵⁵ Dette ses både i CoE 2008 afs. 290.176-178 vedr. vurderingsopgaver og afs. 290.186-189 vedr. skatteplanlægning og andre rådgivningsydelser ved at der tages udgangspunkt i konceptet om graden af subjektivitet, som revisionsteamet anlægger for løsningen af opgaven, og om udfaldet af ydelsen har en væsentlig indflydelse på regnskabet, samt sortstempler i situationen hvor dette er tilfældet – for skatteplanlægningens vedkomne, når der er tale om at skatterådgivningens effektivitet afhænger af en bestemt regnskabsmæssig behandling, og der er tvivl om denne. (som ved corporate finance ydelser).

³⁵⁶ CoE 2008, afs. 290.215

og om finansielle aftaler. For disse ydelser uddybes det, hvilke faktorer betydningen af truslen afhænger af. Sådanne faktorer omfatter:

- ▶ Graden af subjektivitet, der er involveret i bestemmelsen af hvilken regnskabsmæssig behandling, der skal anvendes.
- ▶ Om de implicerede beløb har væsentlig indflydelse på regnskabet.
- ▶ Om der er tvivl i revisionsteamet vedrørende rigtigheden af den regnskabsmæssige behandling.

Er der tale om at truslen ikke er klart ubetydelig, skal sikkerhedsforanstaltninger anvendes, hvilket omfatter de samme som ovenfor nævnt.³⁵⁷

Er situationen den, at effektiviteten af corporate finance rådgivningen afhænger af en bestemt regnskabsmæssig behandling, og der samtidigt er tvivl i revisionsteamet om korrektheden af den regnskabsmæssige behandling, og udfaldet af corporate finance rådgivningen vil få væsentlig effekt på regnskabet, som revisionsteamet i øvrigt skal erklære sig om, sortstempler CoE 2008. Dette skyldes, at egenkontroltruslen i sådanne tilfælde er så betydelig, at ingen sikkerhedsforanstaltninger kan reducere den til et acceptabelt niveau, hvorfor at corporate finance rådgivningen ikke må ydes her.³⁵⁸

Endelig afsluttes der i CoE 2008 med et afsnit, hvor der som i ER 2007 påpeges, at revisionsfirmaet ikke bør yde corporate finance ydelser, som involverer markedsføring af, handel med eller opstilling af tegningsgarantier for en erklæringsklients aktier.³⁵⁹

Ud fra CoE 2008s ændringer af afsnittene vedrørende corporate finance ydelser kan det således ses, at opdelingen af bestemmelserne i sorte og grå situationer fastholdes, men samtidigt at vejledningen øges, bl.a. ved at opstille kriterier for hvornår noget anses som en betydelig trussel samt ved at lægge vægt på corporate finance i relation til regnskabet.

7.21.2. Kommentering af retningslinjerne

Generelt bliver afsnittet om corporate finance længere og væsentligt ændret i CoE 2008. Dette synes at medføre væsentlige forbedringer, da retningslinjerne bliver mere vejledende og konkrete i forhold til ER 2007, som findes at være lidt for upræcise og korte i forhold til at vise,

---

³⁵⁷ CoE 2008, afs. 290.216

³⁵⁸ CoE 2008, afs. 290.217

³⁵⁹ CoE 2008, afs. 290.218

hvilke elementer der bør overvejes, når en corporate finance ydelse udføres, samtidigt med at revisionsfirmaet udfører en revisionsopgave. Derudover passer de nye afsnit bedre overens med opbygning og ordlyden i de øvrige afsnit i kapitel 290, hvilket medvirker til at øge konsistensen. Især er afsnittet i overensstemmelse med det omtalte afsnit om ”skatteplanlægning og andre skatterådgivningsydelser”, samt har klare paralleller til afsnittet om ”vurderingsopgaver”. Der er dog et vist overlap mellem indholdet af de forskellige afsnit, som kan give problemer, eksempelvis i den situation, hvor corporate finance ydelsen er nært beslægtet til en vurderingsopgave, da det kan skabe tvivl om hvilke afsnit i CoE 2008 der så gælder.

Det nye afsnit 290.217 i CoE 2008 omhandlende situationen, hvor effektiviteten af corporate finance ydelsen afhænger af den regnskabsmæssige behandling, og hvor der er tvivl om dens behandling, samtidigt med at ydelsen vil have en væsentlig effekt på regnskabet, har været ganske omdiskuteret i høringssvarerne. Som eksempel kan afsnittets totale forbud diskuteres. Dette skyldes bl.a. det forhold, at bestemmelsen nævner, at en egenkontroltrussel skabes herved, hvilket synes at kunne løses med passende sikkerhedsforanstaltninger.³⁶⁰ Samtidigt kan det også diskuteres, om afsnittet skal gælde for alle revisions- og reviewklienter, da nogle respondenter i høringssvarene har gjort opmærksom på, at de synes, at retningslinjerne her er for stramme og kun bør gælde for PIEs.³⁶¹ En sådan opdeling af retningslinjerne ville i så fald passe overens med mange af de andre afsnit i CoE kapitel 290.³⁶² Derudover kan det overvejes, om afsnittet overhovedet hører hjemme i uafhængighedskapitlet i CoE 2008. FSR udtrykker i hvert fald den holdning, at en revisor aldrig skal rådgive klienten, når effektiviteten heraf afhænger af den regnskabsmæssige behandling. Derfor anbefaler FSR, at afsnittet tages ud af retningslinjerne, eller at formålet og meningen med det uddybes nærmere.³⁶³ Om afsnittet bør med eller ej, kan således diskuteres, men at det er medtaget, er som nævnt konsistent med afsnittene om ”skatteplanlægning” og ”vurderingsopgaver”.

7.22. Honorar og prisfastsættelse

Ved honorar og prisfastsættelse er det nødvendigt også at inddrage forhold fra kapitel 240 i ER 2007, da honorar og andre former for vederlag også er behandlet heri. ER opdeler sektio-

---

³⁶⁰ All Responses (IDW), p. 306

³⁶¹ All Responses (The Korean Institute of Certified Public Accountants), p. 325

³⁶² Opdelingen vil dog ikke være konsistent med de nævnte afsnit om ”vurderingsopgaver” og ”skatteplanlægning” som CoE 2008 allerede er konsistent med.

³⁶³ All Responses (FSR), p. 219

nen i forskellige afsnit om henholdsvis relative honorar, forfaldne honorarer, prisfastsættelse, betingede honorarer og accessoriske honorarer i form af gaver og andre fordele.

Ved relative honorarer kan der opstå en egeninteressesetrussel, hvis en stor del revisionsfirmaets samlede honorar udgøres af det totale honorar fra blot én erklæringsklient. Betydningen af truslen afhænger her af revisionsfirmaets struktur, og af om revisionsfirmaet er nystartet eller veletableret. Findes betydningen af truslen efter en vurdering heraf ikke at være klart ubetydelig, skal nødvendige sikkerhedsforanstaltninger anvendes. Sådanne omfatter eksempelvis drøftelse med den øverste ledelse om honorarernes omfang og art, iværksættelse af foranstaltninger for at reducere afhængigheden, benyttelse af eksterne kvalitetskontrollanter eller rådgøring med en tredjemand, som fx en anden revisor, om situationen. I en kursivtilføjelse skærper RL 2003 § 13 med kravet om, at et revisionsfirmas totale honorarindtægter ikke må overstige 20 % fra samme klient i tre på hinanden følgende år.

En tilsvarende grå situation kan opstå, hvis en enkelt partners samlede honorar stammer fra blot én erklæringsklient. I dette tilfælde kan mulige sikkerhedsforanstaltninger ifølge ER omfatte politikker og procedurer til overvågning og implementering af kvalitetsstyringen, og inddragelse af en yderligere revisor, som ikke er medlem af erklæringsteamet, til at gennemgå arbejdet.³⁶⁴

Ved forfaldne honorarer redegør ER kort for, at en egeninteressesetrussel også kan blive skabt, hvis erklæringsklienten igennem lang tid ikke betaler en betydelig del af sit skyldige honorar, og dette stadig er skyldigt, inden erklæringen for det følgende år skal afgives. Et sådan honorar skal generelt kræves betalt, men da der er tale om en grå situation, vil sikkerhedsforanstaltninger, som drøftelse med den øverste ledelse om det udestående honorar eller inddragelse af en yderligere revisor til gennemgang af arbejdet, eventuelt kunne finde anvendelse. Foruden dette skal revisionsfirmaet også overveje, om det er passende, at det bliver genvalgt, og om de forfaldne honorar i realiteten har karakter af at være et lån til klienten, da ERs bestemmelser om lån og garantier i så fald skal anvendes.³⁶⁵

Ved prisfastsættelse kan der blive skabt en egeninteressesetrussel i den situation, hvor revisionsfirmaet opnår en erklæringsopgave for et betydeligt lavere honorar, end det tidligere revisionsfirma har krævet, eller andre har tilbudt. Trusselen anses her for at være så stærk, at den

---

³⁶⁴ ER 2007, afs. 290.206-207

³⁶⁵ ER 2007, afs. 290.208 og Bøg & Kiertzner 2007 p. 75

ikke kan reduceres – dog undtaget hvis revisionsfirmaet kan bevise, at der er afsat tid nok og kvalificerede medarbejdere til opgaven, og at alle RSerne mv. overholdes.

Ved betingede honorarer³⁶⁶ kan der opstå en egeninteresse- eller advokeringstrussel. Ved erklæringsopgaver med sikkerhed mfl. sortstempler ER i en kursivtilføjelse sådanne honorarer, hvis revisor betinger sig et højere honorar end der anses som rimeligt, eller honoraret afhænger af andet end det udførte arbejde. Er der tale om andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed, forbyder ER også at anvende betingede honorarer, hvis dets størrelse aftales under en erklæringsopgave med sikkerhed og er afhængig af resultatet af denne opgave. For andre typer af betingede honorarordninger gråstempler ER, hvor truslen skal vurderes, og hvis den ikke er klart ubetydelig, skal nødvendige sikkerhedsforanstaltninger anvendes.³⁶⁷

I en dansk kursivtilføjelse videreføres forbuddet i ER til at gælde alle medlemmer af erklæringsteams, der udfører erklæringsopgaver med sikkerhed mfl., da disse ikke må deltage i at løse andre opgaver, hvor honoraret er betinget. Det vil sige, at forbuddet udvides i kursivtilføjelsen til at gælde generelt for revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, hvis de samtidigt med erklæringsopgaven med sikkerhed udfører ”andre ydelser”, hvor honoraret er resultatafhængigt, for samme klient. Uden denne kursivtilføjelse i ER vil det være muligt for de nævnte erklæringsteammedlemmer at udføre andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed, hvor honoraret er betinget, så længe at størrelsen heraf ikke er aftalt til direkte at være afhængigt af resultatet af erklæringsopgaven med sikkerhed.

Således omfatter området, hvor betingede honorar er muligt at benytte i Danmark, kun opgaver, der ikke er omfattet af RL 2003, og som løses af teams, der ikke samtidigt er involveret i løsningen af opgaver, der er omfattet af loven. Det vil sige, at for de rene rådgivnings- eller assistancearbejder kan der fastsættes resultatafhængigt honorar - også inden for den samme revisionsvirksomhed så længe at det sikres, at personerne ikke er medlem af erklæringsteamet, der udfører erklæringsopgaver med sikkerhed.³⁶⁸

---

³⁶⁶ ER nævner betingede honorarer som værende ”honorarer der beregnes på et forudbestemt grundlag i forhold til udfaldet eller resultatet af en transaktion eller af det udførte arbejde” - Dvs. der er tale om et resultatafhængigt honorar.

³⁶⁷ ER 2007, afs. 290.212

³⁶⁸ Langsted mfl. 2005, p. 170 og Füchsel mfl. 2005, p. 136

Det kan desuden påpeges, jf. Füchsel mfl. 2005, p. 137, at kursivtilføjelsen stammer fra RL 2003 § 13, og alene stiller krav om funktionsadskillelse mellem erklæringsteamet og de personer der udfører rådgivningsopgaven, og at det således ikke er et krav, at vederlæggelsen af revisionsfirmaets partnere skal være adskilt. – Den ansvarlige

Endelig kan gaver og andre fordele behandles i denne sammenhæng, da de er former for accessoriske honorarer. At modtage sådanne fra en erklæringsklient bevirker, at en familiaritets- eller egeninteressesetrussel bliver skabt. ER fastslår her, at klart ubetydelige gaver og andre fordele kan accepteres, men er værdien heraf ikke klart ubetydelig, må de ikke accepteres.³⁶⁹

7.22.1. Ændringer i CoE

Ved afsnittene omkring honorarer er der lagt op til, at der vil ske væsentlige ændringer af flere afsnit, mens der i andre stort set kun sker ændring af ordlyden eller sker øget vejledning som fx i afsnittet om forfaldne honorarer og i afsnittet om betingede honorarer.³⁷⁰ De væsentlige ændringer skyldes, at IESBA foreslår ændringer hertil i både Independence 1 og Independence 2. Som tidligere nævnt blev førstnævnte udsendt i december 2006 og er udkastet til CoE 2008 kapitel 290 og 291 som helhed, mens den anden blev sendt i høring i juli 2007 og er CoE tillægget til kapitel 290 og 291, om bl.a. intern revision³⁷¹ og relative og betingede honorarer.³⁷²

I afsnittet om relative honorarer sker der i de generelt gældende regler kun få ændringer. Dog sker der en tilføjelse i afsnittet om, at en trussel kan opstå, hvis en for stor del af den enkelte partners totale honorarindtægter stammer fra blot én klient. Tilføjelsen omhandler, at dette også gælder i tilfældet af, at et enkelt kontor³⁷³ i revisionsfirmaet har en sådan forholdsmæssig stor del af sine honorarindtægter fra én klient. Foruden dette øges vejledningen ved at angive, hvilke faktorer en trussels betydning afhænger af samt ved at angive to nye sikkerhedsforanstaltninger, som eventuelt kan benyttes til at eliminere eller reducere truslen med. Disse er at påbegynde foranstaltninger, som mindsker afhængigheden af klienten, samt at indføre regelmæssige interne eller eksterne gennemgange af det udførte arbejde.³⁷⁴

Som et af de få steder i CoE 2008 udgår der et afsnit under honorarer. Dette omfatter det nu gældende afsnit 290.209 i ER om prisfastsættelse, som er slettet i CoE. Dette skyldes ifølge

---

partner for erklæringsopgaven med sikkerhed kan således få del i den indtjening, der ligger i de betingede honorarer for rådgivningsydelsen. Dette synes at være en svaghed ved lovbestemmelsen.

³⁶⁹ ER 2007, afs. 290.213

³⁷⁰ IFAC Exposure Draft 2007 tillæg p. 9-10 og IESBA Independence 2 - Tillæg april 2008 afs. 290.213-220

³⁷¹ Tidligere uddybet i afs. 7.16 – intern revision til revisionsklienter

³⁷² Nyeste af CoE tillæg er udgaven pr. 1. maj 2008: "IESBA Agenda Paper 2-A Clean, Revision of section 290 and 291" – april 2008.

³⁷³ Et kontor defineres i CoE som: en udskilt undergruppe, uanset om den er organiseret efter geografiske eller forretningsmæssige områder.

³⁷⁴ IESBA Independence 2 - Tillæg april 2008 afs. 290.214

IESBA, at afsnittet var vildledende, da kravene herunder om tilstrækkelig tid til opgaven, kvalificerede medarbejder samt overholdelse af RSerne altid er påkrævet – og altså ikke kun ved betydelig lavere honorarer.³⁷⁵

Derudover har IESBA fundet det nødvendigt med yderligere vejledning for PIEs. Dette er sket med en tilføjelse, som skærper reglerne for det relative honorar fra sådanne klienter. Således bestemmes der, at i tilfælde hvor det totale honorar fra en PIE og dennes tilknyttede virksomheder i to på hinanden følgende år udgør mere end 15 % af revisionsfirmaets samlede honorarindtægter, vil egeninteressetruslen være for betydelig. Dog kan truslen reduceres, hvis revisionsfirmaet drøfter situationen med den øverste ledelse og anvender en af to obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger. Den ene er, at få en ekstern revisor til at lave en kvalitetssikringsgennemgang af det udførte arbejde efter at andets års revisionspåtegning afgives, og inden tredje års revisionspåtegningen afgives. Den anden mulighed er, at få en ekstern revisor til at lave kvalitetssikringsgennemgangen af det udførte arbejde inden andet års revisionspåtegning afgives.³⁷⁶ Når honoraret i betydelig grad overstiger de 15 %, skal revisionsfirmaet vurdere, om truslen er så stor, at kvalitetssikringsgennemgang inden andet års revisionspåtegning afgives, er den eneste mulighed for at reducere truslen til et acceptabelt niveau. Den revisor der udfører kvalitetssikringsgennemgangen må ikke være ansat i det revisionsfirma, der afgiver påtegningen, men må gerne være medlem af et netværksfirma. Forbliver honoraret fra den samme klient ved med at være højere end de 15 %, kræver CoE, at forholdet hvert år drøftes med den øverste ledelse, samt at en af de nævnte sikkerhedsforanstaltninger anvendes.³⁷⁷

En anden væsentlig ændring af honorarsektionen sker ved, at der tilføjes et nyt afsnit med en frit oversat overskrift ”kompensations- og evalueringspolitikker”. Dette skyldes, at IESBA er af den opfattelse, at nogle af sådanne politikker kan bortlede opmærksomheden fra at have fokus på kvaliteten af erklæringsopgaven til at have fokus på at sælge andre ydelser end revisionsydelser.

Derfor angiver det nye afsnit, at når medlemmer af revisionsteamet bliver evalueret eller belønnet ud fra deres evne til at sælge andre ydelser end revisionsydelser, kan der opstå en egen-

---

³⁷⁵ CoE Memorandum, p. 17

³⁷⁶ Disse sikkerhedsforanstaltninger er ifølge CoE 2007 tillægget, afs. 215, ”engagement quality control reviews” (kvalitetssikringsgennemgange) og kaldes for henholdsvis ”a post-issuance review” og ”a pre-issuance review”.

³⁷⁷ CoE tillæg 2007, p. 4 og CoE tillæg 2008, p. 3-5

interessetrussel. Betydningen af en sådan trussel afhænger af, hvor stor en del af erklærings-teammedlemmets præstation der evalueres ud fra salg af sådanne ydelser, hvor stor en del af lønnen der baseres herpå, medlemmets rolle i erklæringsteamet, og om revisionsfirmaet træffer beslutninger om forfremmelse af de ansatte ud fra sådanne salg. Vurderes truslen ikke at være klart ubetydelig, bør revisionsfirmaet enten gennemgå måden at evaluere og aflønne på, eller anvende sikkerhedsforanstaltninger, som kan være at fjerne det ramte medlem fra revisionsteamet eller at få en anden revisor til at gennemgå medlemmets arbejde. Udover disse bestemmelser, der gælder for alle medlemmer af erklæringsteamet, strammes der for nøglepartnere, da disse ikke bør evalueres eller aflønnes ud fra salg af de nævnte ydelser til revisionsklienterne.³⁷⁸

7.22.2. Kommentering af retningslinjerne

Overordnet set virker de nye tiltag i CoE 2008 afsnittene vedrørende honorar fornuftige, hvor bl.a. den øgede vejledning øger forståelsen. Derudover synes det at være rimeligt, at afsnittet om prisfastsættelse bliver taget ud, da afsnittets krav kunne blive misfortolket. Dog kan det diskuteres, om det ligefrem er nødvendigt helt at slette afsnittet, da der kan argumenteres for, at det var bedre at indsætte krav om anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger mod, at revisionsfirmaer benytter for lave priser til, at de kan levere en ordentlig ydelse. Sekundært kunne afsnittet bibeholdes som en reminder. Selvom afsnittet om kompensations- og evalueringspolitikker indføres, synes det ikke at være tilstrækkeligt for at undgå, at revisionsfirmaer fristes af for lave priser og en derigennem dårligere ydelse.³⁷⁹ Derfor synes der i CoE 2008 at mangle bestemmelser, der eksplicit angiver retningslinjer, som kan værne mod for lave honorarer.

I relation til afsnittet om kompensations- og evalueringspolitikker kan det overvejes, om det kan blive for dyrt for små revisionsfirmaer, at nøglepartnerne ikke må kompenseres ud fra salg af ikke-revisionsydelser, da sådanne firmaer til tider ikke har andre, der er kompetente nok til at markedsføre og levere ydelserne. For sådanne kan det derfor overvejes, om det vil være en idé at gøre det muligt at anvende sikkerhedsforanstaltninger i stedet for forbuddet. Sådanne kunne eksempelvis omfatte at få en anden revisor til at gennemgå det udførte arbejde, at fjerne den berørte partner fra revisionsteamet eller at drøfte med den øverste ledelse

---

³⁷⁸ CoE 2008, afs. 290.226-227

³⁷⁹ Bøg & Kiertzner 2007 p. 119

hvor stor en del af nøglepartnerens honorar, der stammer fra salg af ikke-revisionsydelse.³⁸⁰ Afsnittet som helhed synes dog at bibringe relevante bestemmelser til CoE.³⁸¹

Derforuden er den ny bestemmelse under relative honorarer gældende for PIEs en stramning for de revisionsfirmaer, der har sådanne klienter, da der ikke tidligere har været en sådan 15% grænse. Selvom ER 2007 i kursivtilføjelsen, der stammer fra RL 2003, angiver, at et revisionsfirma ikke må have en større andel af det totale honorar end 20% fra samme erklæringsklient, sker der i den nye bestemmelse skærper både med hensyn til procentgrænsen, men også i forhold til antal år, som udløser kravene (fra 3 til 2 år), og omfattede virksomheder (fra kun klient til klienten og dens tilknyttede virksomheder).

Den samme bestemmelse har været vidt diskuteret i høringssvarene. Dette skyldes bl.a., at der både kan tales for og imod at fastsætte en specifik procentgrænse, som der er heri. På den ene side medvirker en sådan grænse til at øge detailreguleringen i CoE, og det kan diskuteres, hvorvidt en 15 % grænse er den rette, da eksempelvis en lavere procentsats i nogle tilfælde vil kunne skabe en betydelig trussel, mens en højere i andre tilfælde ikke vil udgøre en trussel. Derudover er der en risiko for, at en sådan specifik bestemmelse kan overses pga. placeringen som et af de sidste afsnit i CoE.³⁸² På den anden side medvirker procentsatsen til at skabe klarhed over, hvornår noget anses som værende økonomisk afhængighed, og kan medvirke til en mere konsistent brug af retningslinjerne. Det kunne også tænkes som en mulighed at fastsætte en sådan procentgrænse for andre klienter end PIEs - bare lidt højere.³⁸³ Som tidligere nævnt er dette allerede gjort i ER 2007, hvor en 20% grænse allerede gælder for erklæringsklienter omfattet af RL 2003.

Udover selve procentgrænsen ved den nye bestemmelse kan sikkerhedsforanstaltningerne også diskuteres. At kræve ekstra kvalitetssikringsgennemgange vil medføre yderligere omkostninger for klienten, hvorved det vil være billigere for denne at skifte revisionsfirma frem for at skulle betale sådanne gennemgange. I yderste konsekvens vil det kunne medføre, at klienter, som vokser sig store, tvinges til at benytte store revisionsfirmaer, som har en så til-

---

³⁸⁰ All Responses (AICPA), p. 54 og (Committee of European Banking Supervisors), p. 107

³⁸¹ All Responses (The Canadian Institute of Chartered Accountants), p. 123, (E&Y), p. 167, (ICAEW), p. 274, (Institute of Chartered Accountants of Scotland), p. 289 og (ACCA), p. 25

³⁸² All Responses - CoE tillæg (Chartered Institute of Management Accountants), p. 35 og (National Association of State Boards of Accountancy), p. 120

³⁸³ All Responses - CoE tillæg, (APB), p. 13-14

strækkelig stor omsætning, at procentgrænsen ikke overskrides.³⁸⁴ Derudover synes en kvalitetssikringsgennemgang, efter at revisionspåtegningen afgives ikke at være i overensstemmelse med RS 1 og 220.

Det kan endelig bemærkes, at de danske kursivtilføjelser til trods for ændringerne i CoE, stadig synes at have relevans og strammer på de berørte områder. Sker implementeringen af CoE 2008 som hidtil, må det derfor forventes, at kursivtilføjelserne også kommer med i den fremtidige udgave af ER.

7.23. Aktuelle og truende retstvister

Afsnittene om aktuelle og truende retstvister omhandler den situation, hvor der opstår, eller sandsynligvis vil opstå en retstvist mellem revisionsfirmaet eller et erklæringsteammedlem og erklæringsklienten. En sådan situation kan medføre, at der skabes en egeninteresse- eller intimideringstrussel, da der her opstår et modsætningsforhold mellem revisionsfirmaet og klientens ledelse. Ifølge ER 2007 vil truslens betydning afhænge faktorer såsom retssagens væsentlighed, erklæringsopgavens art og om retstvisten har tilknytning til en tidligere erklæringsopgave.³⁸⁵

ER angiver situationen som værende i gråzonen, hvor truslen skal vurderes, og hvor det er muligt at anvende sikkerhedsforanstaltninger til at reducere truslen til et acceptabelt niveau. De sikkerhedsforanstaltninger der skal anvendes er:

- ▶ At oplyse til bestyrelsen eller anden ansvarlig ledelse om retssagens omfang og art.
- ▶ At fjerne det involverede erklæringsteammedlem fra teamet.
- ▶ At inddrage en ekstra revisor til at gennemgå det udførte arbejde.

Endelig angives der, at hvis truslen ikke kan reduceres tilstrækkeligt med sådanne sikkerhedsforanstaltninger, så bør revisionsfirmaet eller erklæringsteammedlemmet trække sig fra eller afvise opgaven.³⁸⁶

---

³⁸⁴ All Responses - CoE tillæg (CIMA), p. 35

³⁸⁵ ER 2007, afs. 290.214

³⁸⁶ ER 2007, afs. 290.214

7.23.1. Ændringer i CoE

I afsnittet omkring aktuelle og truende retstvister er der i CoE 2008 ikke lagt op til, at der skal ske væsentlige ændringer. Således sker der generelt kun små tilpasninger, sådan at afsnittet passer ind i kapitel 290 og den nye terminologi heri. Den største ændring er, at sikkerhedsforanstaltningen om at oplyse til bestyrelsen eller anden ansvarlig ledelse om retssagens omfang og art ikke længere fremhæves. Således kan sikkerhedsforanstaltninger ifølge CoE 2008 omfatte at fjerne det involverede revisionsteammedlem fra teamet eller få en professionel³⁸⁷ til at gennemgå det udførte arbejde.³⁸⁸

7.23.2. Kommentering af retningslinjerne

Indholdet af retningslinjerne om aktuelle og truende retstvister samt de begrænsede ændringerne heri synes at virke fornuftige, hvilket også præger de få høringssvar herom. Selve placeringen til sidst i kapitel 290, kan dog diskuteres, da de står efter afsnittene om honorar, og derfor kan forstås som hørende hertil. Retstvister mellem revisionsfirmaet og klienten kan imidlertid opstå af andre forhold end uenighed om honoraret, hvorfor placeringen kunne overvejes. Et forslag til en mere egnet placering vil være at indsætte det i forlængelse af afsnittene om bistand til revisionsklienter i forbindelse med retstvister, da begge vedrører juridiske forhold.

7.24. Erklæringer med begrænset anvendelse

I ER 2007 er afsnit 290.19 om erklæringer med begrænset anvendelse ikke omfattet af den del af kapitel 290, som omfatter anvendelse af begrebsrammen i konkrete situationer, men derimod er det placeret som en del af de indledende bestemmelser til kapitel 290.

En erklæring ses som værende med begrænset anvendelse, når erklæringen med sikkerhed m.fl. for en ikke-revisionsklient udtrykkelig angiver at være begrænset til anvendelse af de identificerede brugere. Ved sådanne anses brugeren at være bekendt med formålet, emneindholdet og erklæringens begrænsninger, ved at de deltager i fastlæggelsen af arten og i de instrukser, som revisionsfirmaet modtager om ydelsen. Dette kendskab øger effektiviteten af sikkerhedsforanstaltningerne mod uafhængighed i fremtoning ved disse erklæringer, da bru-

---

³⁸⁷ En professionel revisor er ifølge CoEs definitioner, *"en person som er medlem af en af IFACs medlemsorganer"*.

³⁸⁸ CoE 2008, afs. 290.229

geren derved på forhånd har øget kendskab til erklæringens formål, emneindhold og begrænsningerne heri. For erklæringer med begrænset anvendelse, kan der derfor ofte lempes i kravene til vurdering af revisors uafhængighed og i hvilke sikkerhedsforanstaltninger, der er nødvendige for at reducere truslen til et acceptabelt niveau samt ved vurdering af trusler fra netværksfirmaers interesser. Dog skal retningslinjerne i ER kapitel 290 for vurdering af uafhængigheden hos erklæringsteammedlemmerne og deres nærmeste eller nære familie som minimum følges, og revisionsfirmaet må afstå fra eller ikke påtage sig opgaven, hvis det har en væsentlig økonomisk interesse i erklæringsklienten.

Som en dansk kursivtilføjelse fremhæves desuden, at der ikke kan lempes ved de sortstemplede trusler, der er skabt af omstændigheder, som er omfattet af RL 2003 § 11, stk. 2.³⁸⁹

7.24.1. Ændringer i CoE

I CoE 2008 sker der væsentlige ændringer her. Overskriften ændres frit oversat til ”erklæringer med begrænset anvendelse og udbredelse”. Derudover indsættes, som noget nyt, afsnit 290.500-290.514, der vedrører den situation, hvor revisor afgiver en erklæring med begrænset anvendelse. Disse afsnit afløser det ovenfor omtalte afsnit 290.19 i ER 2007 og er langt mere dybdegående end ER, bl.a. på grund af afsnit 290.500-290.514 mere præcist beskriver hvor retningslinjerne modificeres, når der er tale om erklæringer med begrænset anvendelse.

Hvornår bestemmelserne kan anvendes er også lidt forskelligt i forhold til ER 2007. Således kan de anvendes ved revisionsopgaver, så længe at det ikke vedrører et fuldstændigt regnskab med generelt formål, eller revisionen er krævet af lov, mens regnskabet skal være aflagt efter en regnskabsmæssig begrebsramme, og den begrænsede anvendelse skal fremgå af revisionspåtegningen. Udover dette kan modifikationer af retningslinjerne i kapitel 290, som afsnittene under erklæringer med begrænset anvendelse og udbredelse medfører, kun anvendes, når brugeren af erklæringen er bekendt med formålet og begrænsningerne heri, samt eksplicit er enig i brugen af de modificerede uafhængighedskrav. Desuden bør revisionsfirmaet informere de påtænkte brugere omkring hvilket uafhængighedskrav, der anvendes i den pågældende situation.³⁹⁰

---

³⁸⁹ ER 2007, afs. 290.19

³⁹⁰ CoE 2008, afs. 290.500-504

I forlængelse af disse betingelser for at benytte modifikationerne ved erklæringsopgaven med begrænset anvendelse og udbredelse, beskriver CoE 2008, som allerede nævnt, mere eksplicit modifikationerne til kapitel 290. Første område vedrører PIEs, hvor der bestemmes, at det ikke er nødvendigt at anvende de særlige krav i kapitel 290 for denne type erklæringsklienter, når der er tale om en erklæringsopgave med begrænset anvendelse og udbredelse, og de nævnte betingelser er opfyldt.³⁹¹

I forhold til en klients tilknyttede virksomheder modificeres der også her, ved at disse ikke altid er omfattet af revisionsklientbegrebet, når der er tale om en børsnoteret revisionsklient, og betingelserne for erklæringsopgaver med begrænset anvendelse og udbredelse er opfyldt. Samme type af lempelse gælder ved revisionsfirmaer, hvor disse ikke omfatter netværksfirmaer ved erklæringstyperne her. For begge gælder det, at revisionsteamet eller revisionsfirmaet skal medtage henholdsvis tilknyttede virksomheder eller netværksfirmaer i overvejelserne af trusler mod uafhængigheden, når revisionsteamet eller revisionsfirmaet ved eller har grunde til at tro, at trusler kan opstå fra tilknyttede virksomheder eller fra netværksfirmaer.³⁹²

Når erklæringen er af begrænset anvendelse og udbredelse, angiver CoE 2008, at der gælder lempeligere retningslinjer for afsnittene 290.101-290.145 omkring økonomiske interesser, lån og garantier, nære forretningsforbindelser samt familiemæssige og personlige forbindelser. For disse afsnit gælder bl.a., at de kun gælder for opgaveteammedlemmer og disses nære og nærmeste familie – og altså bl.a. ikke for andre personer i revisionsfirmaet og revisionsfirmaet som helhed. Dog skal revisor stadig være opmærksom på enhver trussel fra personer i denne gruppe, som kan påvirke udfaldet af revisionsopgaven, og situationen hvor revisionsfirmaet har en væsentlig økonomisk interesse i klienten sortstemples stadig.³⁹³

7.24.2. Kommentering af retningslinjerne

Overordnet set virker det godt, at CoE 2008 udvider afsnittet om erklæringer med begrænset anvendelse og udbredelse, da det herved er nemmere at forstå og anvende retningslinjerne end de gældende i ER 2007, som synes at være for lidt vejledende og sværere at forholde sig til. Dog mangler retningslinjerne stadig klarhed og kan til tider forvirre. Derudover medfører indførelsen af de nye afsnit, at detailreguleringen i CoE 2008 også stiger på dette område, og en

---

³⁹¹ CoE 2008, afs. 290.505

³⁹² CoE 2008, afs. 290.506-7

³⁹³ CoE 2008, afs. 290.508-512

sådan udvikling kan altid diskuteres. I forhold til at CoE beskrives som værende principstyret, kan det overvejes, om det er nødvendigt helt konkret at beskrive, hvordan kapitel 290 modificeres, som det er tilfældet i CoE 2008, eller om det er nok kun at angive principper og minimumsregler som gjort i ER 2007.

Vedrørende den nye placering til sidst i kapitel 290 virker den umiddelbart bedre end den i ER 2007, hvor afsnittet er placeret inden afsnittene om anvendelse af begrebsrammen i konkrete situationer. Dette skyldes bl.a. at placering virker til at være logisk ved, at først kommer alle retningslinjerne, og derefter kommer et samlet afsnit om lempelsesmuligheder for erklæringer med begrænset anvendelse. Et alternativ kunne være at indsætte et underafsnit i de pågældende afsnit, hvor lempelser for denne type erklæringer angives.

At der er indført nye afsnit om erklæringer med begrænset anvendelse i CoE 2008 i en ny og mere omfattende sektion 290.500-514 har medført, at mange af høringssvarerne har en kommentar hertil. Generelt bakker de fleste respondenter op om retningslinjerne. At det kan være passende at afvige fra retningslinjerne i kapitel 290, er svært at være uenig i, - især når erklæringen kun skal anvendes til et begrænset antal af brugere, og disse brugere er bekendt med og enige i afvigelserne.³⁹⁴

Foruden dette kan det dog overvejes, om retningslinjerne er for svære at følge. Selvom at der er indført nye afsnit om erklæringer med begrænset anvendelse og udbredelse, som forklarer præcist, hvor modifikationer kan ske i kapitel 290, indeholder disse afsnit så mange henvisninger til andre afsnit i kapitel 290, at det kan være svært for en læser, som ikke har fuldt kendskab til hele CoE, at anvende retningslinjerne heri.³⁹⁵ Eksempelvis kan det være svært at forstå lempelsen i, at afsnit 290.101-290.145 kun skal anvendes i forhold til medlemmerne af opgaveteamets og disses nære og nærmeste familie, hvis man ikke ved, at bestemmelserne uden en sådan modifikation ellers også kan gælde for bl.a. andre personer i revisionsfirmaet, som ikke er medlemmer af revisionsteamet og for revisionsfirmaet som helhed. Med de mange henvisninger er der i hvert fald lagt op til, at læseren skal slå op i det relevante afsnit i CoE 2008 for at orientere sig om, hvad modifikationen egentligt indebærer, og det kan være svært at se, hvad alternativet hertil kan være. Et forslag kan være at anvende formatet fra kapitel 291 i CoE 2008, hvor de enkelte afsnit fra kapitel 290 går igen, bare tilrettet situationen hvor

---

³⁹⁴ Fx All Responses, (BDO), p. 93

³⁹⁵ All Responses, (KPMG), p. 333 og IOSCO response, p. 7

erklæringen kun er til begrænset anvendelse og udbredelse.³⁹⁶ Dette vil dog medføre mange gentagelser og synes ikke at være anbefalelsesværdigt.

I afsnittene vedrørende erklæringer med begrænset anvendelse kunne specifikke eksempler på typiske begrænset brug erklæringer også medvirke til at øge klarheden heri. Dette skyldes, at sådanne eksempler ofte medvirker til at øge forståelsen for, hvornår det pågældende afsnit skal anvendes.³⁹⁷ Der er dog også risici herved, da det bl.a. kan medføre, at læseren foranlediges til at følge sådanne eksempler uden selvstændige refleksioner.

---

³⁹⁶ All Responses, (KPMG), p. 333

³⁹⁷ All Responses, (E&Y), p. 159

8. Konklusion

Dette projekt har omhandlet den kommende CoE 2008, som IFAC/IESBA forventes at vedtage i december 2008. I disse sker der en kraftig revidering af retningslinjerne i forhold til de danske ER 2007. Derfor har vi ønsket at behandle CoE 2008 bredt og samtidigt i en dansk kontekst, hvilket er gjort gennem en sammenholdning med ER 2007.

Konkret vil vi med dette speciale besvare følgende problemformulering:

Hvilke ændringer sker der i CoE 2008 kapitel 290 i forhold til ER 2007 kapitel 290, og bidrager disse til at sikre revisors uafhængighed?

Specialet omhandler således en analyse af hvilke ændringer, der er sket i CoE 2008 i forhold til de danske ER 2007, og derudover en diskussion af ændringerne gennem en kritisk kommentering herpå. Denne konklusion samler op på dette ved først at besvare problemformuleringens seks underspørgsmål enkeltvis, for til sidst samlet at besvare selve problemformuleringen.

1. Hvilke ændringer sker der generelt i CoE 2008?

Det første underspørgsmål viderefører den brede tilgang til retningslinjerne. For at besvare dette har vi fundet det relevant at se på såvel de materielle indholdsmæssige ændringer, som de ændringer der sker i sprogbrugen og opbygningen af de afsnit, der gælder generelt for revisions- og reviewklienter i kapitel 290 i CoE 2008 – alt sammen i forhold til ER 2007.³⁹⁸

På det helt generelle plan kan det først pointeres, at der med CoE 2008 sker en væsentlig revidering af retningslinjerne i forhold til ER 2007. Der er stort set ingen steder i CoE 2008 kapitel 290, hvor der ikke sker ændringer. Dog er det ikke alle ændringer, der er lige væsentlige. Langt de fleste afsnit, der gælder generelt for revision- og reviewklienter ændres rent opbygnings- eller sprogæssigt, og vejledningen øges i flere afsnit, bl.a. gennem brug af flere eksempler, der uddyber hvad og hvornår der skabes trusler samt gennem angivelse af sikkerhedsforanstaltninger, som flere steder er nye. Øget vejledning sker derudover især i de nye afsnit, der vedrører skatterelaterede opgaver, intern revision, corporate finance, honorarer, samt erklæringer med begrænset anvendelse og udbredelse, da disse afsnit uddybes betragteligt i forhold til ER 2007.

---

³⁹⁸ Med afsnit der gælder generelt for revisions- og reviewklienter mener vi, alle afsnit i CoE 2008 kapitel 290, på nær de afsnit der kun gælder for PIEs.

Med hensyn til de materielle ændringer er det en væsentlig ændring, at kapitel 290 i CoE 2008 sidestiller revision- og review, og at der indsættes et nyt kapitel 291 i CoE 2008, som gælder for andre erklæringsopgaver med sikkerhed – et kapitel som ikke er behandlet i dette speciale, men som gør at vejledningen for sådanne opgaver flyttes fra ER 2007 kapitel 290. Sidestilling mellem revision og review i kapitel 290 medfører væsentlige skærpelser for reviewklienter, som er så væsentlige, at de uddybes nærmere i underspørgsmål 2.

Med hensyn til øvrige materielle ændringer i kapitel 290 er der kun tale om et begrænset antal steder, hvor disse sker i de generelle afsnit for revision og review. Af væsentlige ændringer kan særligt fremhæves de nye afsnit om skatterelaterede opgaver, hvor disse inddeles i fire kategorier, og hvor sortstempling af visse af disse kan finde sted, hvilket i forhold til ER 2007s generelle accept af skatterelaterede opgaver, er en markant ændring og skærpelse. Der skærpes ligeledes ved corporate finance ydelser, ved at sådanne sortstemples når de er væsentlige for regnskabet, effektiviteten afhænger af den regnskabsmæssige behandling og der hersker tvivl om korrektheden heraf. Udover sådanne nye forbud, er der også flere steder i CoE 2008, hvor der skærpes i mindre omfang. Eksempelvis kan der nævnes ved afsnittene om økonomiske interesser, at fristen for hvor hurtigt et erklæringsteammedlem skal afhænde en økonomisk interesse, som denne fx via gave, arv eller fusion modtager, er ændret fra blot at være så hurtigt som muligt, til at være straksafhændelse, da opgaven ellers må afstås.

Det kan herudfra konkluderes, at der i bestemmelserne gældende generelt for revisions- og reviewklienter sker væsentlige materielle ændringer, hvoraf de væsentligste angår reviews sidestilling med revision. Derudover er det kun er få steder, der kommer nye forbud, mens der er flere steder, hvor der sker en ændring, som strammer bestemmelsen som vist med eksemplet ovenfor. Endelig er mange afsnit forbedret ved, at sprogbrugen er gjort lettere, og ved at vejledningen generelt øges.

2. Hvilke ændringer sker der ved, at review sidestilles med revision?

Som nævnt sidestilles revision med review i CoE 2008 kapitel 290, hvilket er væsentlig skærpelse. Dette fremgår ikke eksplicit af de berørte afsnit i CoE 2008, og kræver derfor tolkning af reglerne gennem en sammenholdning med ER 2007. Vi har behandlet dette i analysen af de afsnit i CoE 2008, hvor der sker skærpelser for review, og da denne skærpelse ikke fremgår tydeligt i de selvstændige afsnit, er ændringen også blevet behandlet særskilt i indledningen til analysen i kapitel 7.1.

Ændringerne, der sker med denne sidestilling, må siges at være ganske væsentlige. Dette skyldes, at der flere steder i ER 2007 er bestemmelser, der kun gælder for revisionsklienter, og som flere steder sortstempler situationen, som i CoE 2008 kommer til at gælde for reviewklienter også. Derforuden sker det også ved, at ER 2007 visse steder har lempelser ved reviewopgaver (eller andre erklæringsopgaver, der ikke er en revisionsopgave), som ikke videreføres i CoE 2008 kapitel 290 pga. sidestillingen.

Sidestillingen medfører især skærper i sektionen for de "andre ydelser", men eksempelvis også i afsnittet om økonomiske interesser. Som et eksempel på en skærpelse sidestillingen medfører, kan afsnittet om IT-systemassistance til revisionsklienter i ER 2007 nævnes, hvor det at bestemmelserne heri også kommer til at gælde for reviewklienter i CoE 2008, medfører skærper for disse. På dette område er der i ER 2007 ingen vejledning for reviewklienter. I en sådan situation hvor der ingen vejledning er for reviewklienter i ER 2007, falder situationen tilbage på, at de generelle etiske principper skal overholdes sammen med RL 2003. Når CoE 2008 så har strammere bestemmelser, der i dette tilfælde sågar sortstempler i visse situationer, er stramningen hermed væsentlig.

Foruden ovenstående eksempler sker ændringerne ved sidestillingen især i afsnittene om udarbejdelse af regnskabsmateriale og regnskaber, vurderingsopgaver, skatterelaterede opgaver, intern revision, midlertidig udlån af medarbejdere, bistand i forbindelse med retstvister og juridisk assistance.

3. Hvilke ændringer sker der særligt for PIEs?

I CoE 2008 vil retningslinjerne, der hidtil kun har været gældende særligt for børsnoterede virksomheder i CoE 2005, udvides til at omfatte hele kredsen af PIEs, som i øvrigt udvides. Denne skærpelse er i et dansk perspektiv ikke ny, da den samme regel stort set eksisterer i ER 2007, pga. at RL 2003 § 10, stk. 2 er indarbejdet. I et dansk perspektiv sker der dog væsentlige skærper ved, at CoE 2008 i en række afsnit skærper for PIEs, ved som noget nyt at sortstemple for disse i den pågældende situation.

Der har altså hidtil været en række afsnit i ER 2007, som har skærpet retningslinjerne for PIEs, og dette videreføres i CoE 2008, således at der tilføjes nye skærper. Skærperne gør, at der for PIEs bl.a. sortstemples i en situation, hvor der hidtil kun har været gråstemplet eller at der kræves mindre for at sortstemple situationen. Dette kan vises med et eksempel omkring vurderingsopgaver for en revisionsklient, hvor der i ER 2007 gælder, at der sort-

stemples, når der er tale om en vurdering af forhold, der er væsentlige for regnskabet, og vurderingen indebærer en betydelig grad af subjektivitet. I CoE 2008 skærpes der for PIEs, når der blot er tale om, at vurderingsopgaven er væsentlig for regnskabet – dvs. der ses bort fra, om der er involveret en betydelig grad af subjektivitet.

De ændringer der sker særligt for PIEs er således, at der skærpes for disse i en række nye situationer i CoE 2008, således at følgende afsnit indeholder skærper for PIEs: længerevarende tilknytning til revisionsklienter, udarbejdelse af regnskabsmateriale og regnskaber, ledelsesrekruttering, ansættelses hos en revisionsklient, vurderingsopgaver, skatterelaterede opgaver, intern revisions ydelser, IT-systemassistance, honorarer, og bistand i retstvister. Heraf er de syv sidstnævnte nye i CoE 2008 i forhold til ER 2007.

4. Hvordan ændres retningslinjernes tilgængelighed?

Dette underspørgsmål omhandler læsevenligheden og anvendeligheden af CoE 2008. Med dette underspørgsmål ønsker vi således at vurdere, om retningslinjerne bliver lettere for revisor at sætte sig ind i, forstå samt benytte.

Det har været IESBAs hensigt at lette sprogbrugen i CoE 2008 i forbindelse med revideringen heraf. Dette mener vi afspejles i de enkelte afsnit, og det er således lykkedes at gøre sprogbrugen mere enkel, ligesom opbygningen i mange afsnit er gjort mere overskuelig. Opbygningen af afsnittene er desuden gjort mere konsistent, således at mange indledes med generelle bestemmelser og eventuelle skærpene bestemmelser for PIEs placeres sidst. Indledningsvis præsenterer de enkelte afsnit hvilke trusler, der er aktuelle i afsnittet, og hvorledes disse skal vurderes og adresseres. Dette er med til at forbedre brugen af CoE 2008, og gør det muligt at skabe sig et overblik over, hvad revisor skal være opmærksom på i det enkelte afsnit.

Med hensyn til omfanget af kapitel 290 er dette øget i mange af de enkelte afsnit. Dette er typisk på grund af, at mængden af vejledningen øges, og for mange af afsnittene har dette medført en væsentlig bedre vejledning. At den øgede vejledning gør det mere omfattende og tidskrævende for revisor at tilegne sig CoE 2008, må således siges at være opvejet af den bedre kvalitet i vejledningen. Som et eksempel på et afsnit hvor vejledningen er forbedret, kan afsnittet om IT-systemassistance nævnes. Dette afsnit fremstår mere klart, end det tidligere var tilfældet, og konkret indeholder det som noget nyt eksempler på situationer, der ikke skal betragtes som uafhængighedstruende. Vejledningen kan dog kritiseres for at indeholde deci-

derede regler, hvilket kan siges at være i modstrid med udgangspunktet om den principbaserede tilgang, jf. nærmere herom under besvarelsen af underspørgsmål 5.

I forhold til tilgængeligheden af CoE 2008 må tilføjelsen af bestemmelser med obligatoriske sikkerhedsforanstaltninger eller forbud siges at lette brugen af CoE. I disse situationer, hvor en situation således er eksplicit reguleret, er revisors egen dømmekraft med hensyn til at vurdere om uafhængigheden måtte være truet, sat ud af kraft. Revisor foræres således "den rette opfattelse" af en given situation, og dette sikrer desuden, at to revisorer ikke tolker ens situationer forskelligt. I forhold til at sikre en konsistent anvendelse af reglerne, synes disse klare detailforbud at være fordelagtige. Modsat kan det skabe forvirring, at revisor i andre situationer måske ikke kan finde omfattende vejledning i CoE og så må falde tilbage på den principbaserede tilgang.

CoE 2008 lider stadig under, at der ikke klart angives hvilke dele af kapitel 290, der er krav, og hvilke der er vejledning. En opdeling i stil med Clarity projektet for RSerne kunne være ønskelig, men dette er ikke sket. I forlængelse af dette underspørgsmål bør det dog nævnes, at den version af CoE der danner udgangspunktet for dette speciale, ikke vil blive vedtaget i sin nuværende form. Det vil først gennemgå en reformering, hvor IESBA vil forsøge at lette sprogbrugen yderligere. Det kan således håbes, at den næste danske version af ER, vil være lettere tilgængelig end tilfældet er i dag. Vi mener dog, at CoE 2008 er forbedret i forhold til ER 2007, både hvad angår sprogbrug, opbygning samt konsistens i kapitel 290 som helhed.

5. Underbygger ændringerne den principbaserede tilgang?

CoE 2008 er som ER 2007 baseret på en principbaseret tilgang, som i sin rene form indebærer at retningslinjerne i stedet for at beskrive en række situationer, hvor revisor ikke må afgive erklæringer, beskriver en række trusler mod revisors uafhængighed. En sådan tilgang kræver revisors selvstændige stillingtagen til, om revisor overholder ER/CoE i den pågældende situation. Vi mener, på lige fod med IFAC/IESBA, at en principbaseret tilgang er den mest fordelagtige, da det ikke er muligt at regulere enhver tænkelig situation.

Det fremgår af analysen, at der tilføjes flere afsnit i CoE 2008, som ikke findes i ER 2007, og at brugen af forbud øges betragteligt – især for revisions- og reviewklienter der er PIEs. Det væsentligste nye afsnit i denne retning er det tidligere nævnte afsnit om skatterelaterede opgaver, som tilføjer flere afsnit til CoE 2008, samt indsætter forbud for PIEs. Brugen af sådanne forbud synes direkte at være i strid med den principbaserede tilgang, hvilket vi finder bekym-

rende, da CoE 2008 således er endnu et skridt hen imod en regelbaseret tilgang. Det vil være en negativ udvikling, hvis CoE 2008 og en heraf afledt kommende ER bliver betragtet som udtømmende detailregulering, hvor det der ikke direkte er nævnt som truende for uafhængigheden eller forbudsbelagt, er tilladt, da det sandsynligvis vil kunne føre til forsøg på omgåelse af reglerne. Vi mener dog stadig, at CoE 2008 er et godt stykke fra at kunne betragtes som en sådan detailregulering af revisors etiske adfærd, men det er bekymrende, hvis tendensen fortsætter, således at CoE i fremtiden betragtes som regler frem for retningslinjer, der skal vejlede og angive de overordnede principper.

At detailreguleringen øges, finder vi til trods for ovenstående ikke ubetinget negativt, da vi mener, at en øget dybde og brug af eksempler som i CoE 2008 kapitel 290 klart medvirker til at sikre retningslinjernes anvendelighed, i og med at kravene herved gøres klarere.

Konkluderende er det vores opfattelse, at CoE 2008 samlet set er et skridt væk fra den principbaserede tilgang. Men da retningslinjerne stadig klart udtrykkes som værende principbaseret og også i overvejende grad understøtter dette, finder vi det stadig som værende et bidrag til den principbaserede tilgang. Sammenholdes CoE 2008 med ER 2007 finder vi dog ikke, at CoE 2008 understøtter den principbaserede tilgang så godt som ER 2007.

6. Sikrer CoE 2008 generelt revisors uafhængighed bedre end ER 2007 gør?

Med CoE 2008 ønsker IFAC/IESBA at forbedre revisors uafhængighed, såvel i opfattelse som i fremtoning, for derigennem at forøge kvaliteten af revisionen. De fem ovenstående underspørgsmål har allerede bidraget til diskussionen af, om CoE 2008 er bedre til at løse dette formål end ER 2007.

Som nævnt finder vi ikke, at CoE 2008 understøtter den principbaserede tilgang så godt som ER 2007, da vi nærmere betragter CoE 2008 som et skridt hen imod en regelbaseret tilgang. Generelt kan rigtigheden af de væsentlige stramninger PIEs for diskuteres, da de nye forbud er et skridt hen imod at revisionsfirmaer ikke må udføre ”andre ydelser” til PIEs, hvis de samtidigt udfører revision eller review. På den anden side kan det være i offentlighedens interesse, at der gøres flere tiltag for at sikre revisors uafhængighed, specielt for PIEs pga. deres samfundsmæssige betydning.

Til trods for skridtet hen imod den regelbaserede tilgang finder vi stadig, at der er flere ting i CoE 2008, som er en forbedring i forhold til ER 2007. En forbedring er, at CoE 2008 vedrørende PIEs tilnærmer sig ER 2007s kursivtilføjelser, ved ikke kun at skærpe for børsnoterede

virksomheder, som tilfældet er i CoE 2005, men i stedet for skærper for hele gruppen af PIEs. En anden forbedring er, at vi generelt finder sprogbrugen i og opbygning af de enkelte bestemmelser forbedret i forhold til ER 2007, og dertil at vejledningen klart forbedres i CoE 2008. Derudover finder vi, at konsistensen er bedre i CoE 2008, og at langt de fleste nye afsnit er velvalgte i forhold hertil.

Om CoE 2008 således bedre sikrer revisors uafhængighed, finder vi at flere ting taler for, herunder både de nye afsnit og øget vejledning, de særlige bestemmelser for PIEs samt retningslinjernes forbedrede klarhed og tilgængelighed. Derfor konkluderer vi, at CoE 2008 er et godt bidrag til at sikre revisors uafhængighed, hvilket dog sker på bekostning af et skridt væk fra den principbaserede tilgang.

Ovenstående underspørgsmål har medvirket til at danne den endelige konklusion på problemformuleringen. Det korte svar herpå er, at der er sket væsentlige ændringer i CoE 2008, som både går på reviews sidestilling med revision, yderligere skærpelser for PIEs, samt indsættelse af nye afsnit der regulerer områder, som ikke er reguleret i ER 2007. Foruden dette er der sket mange forbedringer af selve opbygningen af og sprogbrugen i de enkelte afsnit samt indført yderligere vejledning. Til trods for at analysen har vist, at flere ting kan diskuteres i relation til CoE 2008, mener vi, at disse retningslinjer samlet set vil bidrage positivt til at sikre revisors uafhængighed.

Vi er dog ikke ubetinget positivt indstillede over for CoE 2008, da vi som anført mener, at det er et skridt væk fra den principbaserede tilgang. Dette bekymrer os ikke så meget på kort sigt, da vi mener, at CoE 2008 stadig i overvejende grad er principbaseret, men på lang sigt bliver bekymringerne større, hvis tendensen med detailregulering fortsætter. Et worst case scenario er, at revisionsfirmaer engang i fremtiden må opsplittes i en enhed, der kun udfører revision og review og andre erklæringsopgaver med sikkerhed, mens andre enheder, der er uafhængige af revisions-/reviewenheden, må udføre de "andre ydelser" til erklæringsklienterne – ydelser som efterspørgslen til stadighed stiger for.

9. Executive Summary

Present thesis is the written part of the Master of Science in Business Economics and Auditing at Aalborg University.

The thesis deals with the regulation of auditors' ethical conduct, specifically the forthcoming version of the IFAC Code of Ethics for Professional Accountants, which is expected to be adopted in December 2008. The purpose of this thesis is to highlight which changes this version of the Code of Ethics will lead to in relation to the current Danish "Retningslinjer for revisors etiske adfærd" (ER) and assess whether these help to strengthen auditor independence. ER is a merging of the Code of Ethics and the Danish legislation in this area, which means, it is adapted to Danish conditions.

The regulation of auditors' ethical conduct is in a state of constant change. The year 2008 will result in changes from several sides, which entail a new 8th Council Directive from the EU, a new Danish Revisorlov and a new version of IFAC Code of Ethics, all with influence on the regulation of auditors' ethical conduct in Denmark. Especially the latter results in significant changes to the existing regulation, and therefore it is the principal theme of this thesis. According to IFAC / IESBA the objective of revising the guidelines of the CoE 2008 Chapter 290 is to enhance auditor independence - both the perceived and actual – thereby enhancing overall audit quality. Furthermore, the release of the new Code of Ethics is justified by the former corporate scandals, which resulted in a weakening of the auditors' public credibility. In order to show the above players influence on the design of ER and on the regulation of auditors' ethical conduct in other respects in Denmark, the thesis begins with an overview of the regulation and evolution within the EU, Danish legislation, ER and Code of Ethics respectively.

In agreement with the purpose of this thesis, we have answered the following problem statement:

Which changes occur in the CoE 2008 Chapter 290 in relation to ER 2007, and do they contribute to ensure auditor independence?

This problem statement is answered through six sub questions. The first three sub questions deal with analyzing the changes in the CoE 2008 compared to ER 2007, and includes general changes, changes as a result of bringing the guidance of review and audit engagements to-

gether, and changes concerning PIEs. The last three sub questions discuss how the CoE 2008 helps to ensure auditor independence and include an evaluation of the accessibility of the CoE, and whether the principle-based approach is supported. In specific, the following six sub questions are answered:

- 1. Which changes are generally proposed with in the CoE 2008?*
- 2. Which changes are made, as a result of bringing review and audit guidance together?*
- 3. Which changes are proposed particularly concerning PIEs?*
- 4. How is the accessibility of the guidelines amended?*
- 5. Do the changes support the principle-based approach?*
- 6. Does CoE 2008 ensure auditor independence better than ER 2007?*

Prior to the analysis and discussion of the problem formulation, a general introduction to the ethical guidelines, including a description of the five ethical principles, threats and security measures is made. The analysis is based on the individual sections of CoE 2008 chapter 290 and the treatment of each subject (e.g. family and personal relationship) is structured by first describing ER 2007, then describing changes made in the CoE 2008 and finally these changes are discussed and commented on.

The final conclusion answers the six sub questions and the problem formulation. The chief conclusion is in brief, that the CoE 2008 contains significant changes. These concern reviews juxtaposition with revision, further tightening of the regulation of PIEs, and insertion of new sections regulating areas which are not regulated in the ER 2007. Besides this, many improvements in the structure and the wording of each section has been made, as well as further guidance has been added. Despite that the analysis shows that several issues can be discussed in relation to the CoE 2008, we believe that these guidelines in general will contribute positively to ensure auditor independence.

10. Resumé

Dette speciale omhandler reguleringen af revisors etiske adfærd, nærmere bestemt den kommende version af IFAC Code of Ethics for Professional Accountants, som forventes vedtaget i december 2008. Formålet med dette speciale er at belyse, hvilke ændringer denne version af Code of Ethics medfører i forhold til den nugældende danske Retningslinjer for revisors etiske adfærd (ER), og vurdere om disse medvirker til at styrke revisors uafhængighed. ER er en sammenskrivning af Code of Ethics og den danske lovgivning på området, og er dermed tilrettet danske forhold.

Reguleringen af revisors etiske adfærd er inde i en udvikling, hvor der til stadighed sker forandringer. 2008 medfører ændringer fra flere sider, og der træder således både et nyt 8. selskabsdirektiv, en ny dansk revisorlov og en ny version af IFACs Code of Ethics i kraft, alle med indflydelse på reguleringen af revisors etiske adfærd i Danmark. Da især sidstnævnte medfører betydelig ændringer i forhold til den gældende regulering, er denne omdrejningspunktet for specialet. Ifølge IFAC/IESBA er formålet med at revidere retningslinjerne i CoE 2008 kapitel 290 at forbedre revisors uafhængighed i såvel opfattelse som i fremtoning for derigennem at forbedre revisionskvaliteten. Desuden begrundes udarbejdelsen af de nye Code of Ethics med henvisninger til tidligere erhvervsskandaler, som medførte en svækkelse af revisorstandens offentlige troværdighed. For at vise ovenstående aktørers indflydelse på tilbivelsen af ER samt på reguleringen af revisors etiske adfærd i øvrigt i Danmark, indledes specialet derfor med et overblik over reguleringen og udviklingen heri indenfor henholdsvis EU, dansk revisorlovgivningen og ER samt Code of Ethics.

Begrundet i formålet med specialet besvares følgende problemformulering:

Hvilke ændringer sker der i CoE 2008 kapitel 290 i forhold til ER 2007, og bidrager disse til at sikre revisors uafhængighed?

Denne problemformulering operationaliseres ved hjælp af og under hensyntagen til seks underspørgsmål. De første tre underspørgsmål omhandler en analyse af ændringerne i CoE 2008 i forhold til ER 2007 og omfatter generelle ændringer, ændringer som følge af reviews sidestilling med revision og ændringer for PIEs. De sidste tre underspørgsmål omhandler en diskussion af, hvordan CoE 2008 bidrager til at sikre revisors uafhængighed og omfatter en vurdering af tilgængeligheden af CoE, og af om den principbaserede tilgang understøttes. Mere specifikt besvares følgende underspørgsmål:

1. *Hvilke ændringer sker der generelt i CoE 2008?*
2. *Hvilke ændringer sker der ved, at review sidestilles med revision?*
3. *Hvilke ændringer sker der særligt for PIEs?*
4. *Hvordan ændres retningslinjernes tilgængelighed?*
5. *Underbygger ændringerne den principbaserede tilgang?*
6. *Sikrer CoE 2008 generelt revisors uafhængighed bedre end ER 2007 gør?*

Inden selve analysen og diskussionen af problemformulering gives der en generel indføring i de etiske retningslinjer, herunder en beskrivelse af de fem etiske principper, truslerne og sikkerhedsforanstaltninger. Analysen er ud fra de enkelte afsnit i CoE 2008 emneinddelt og strukturen inden for de enkelte emner er først at beskrive ER 2007, dernæst ændringer der sker i CoE 2008 i forhold hertil, og til sidst kommenteres og diskuteres ændringerne.

Den endelige konklusion besvarer de seks underspørgsmål samt problemformuleringen. Vores konklusion herpå er i korte træk, at der sker væsentlige ændringer i CoE 2008, som både skyldes reviews sidestilling med revision, indførelse af yderligere skærper for PIEs samt indsættelse af nye afsnit, der regulerer områder, som ikke er reguleret i ER 2007. Foruden dette er der sket mange forbedringer af selve opbygningen og sprogbrugen i de enkelte afsnit samt indført yderligere vejledning. Til trods for at analysen har vist, at betydningen af flere af ændringerne i CoE 2008 kan diskuteres, mener vi, at disse retningslinjer samlet set vil bidrage positivt til at sikre revisors uafhængighed.

11. Forkortelsesliste

CoE	Code of Ethics for Professional Accountants. International udgave af retningslinjerne der udsendes af IESBA/IFAC.
CoE 2008	Code of Ethics for Professional Accountants, sektion 290 og 291, udsendt af IESBA/IFAC i januar 2008 med forventet vedtagelse andet halvår 2008. (IESBAs Independence 1 projektet omfatter dette)
CoE 2005	Code of Ethics for Professional Accountants, vedtaget juni 2005 med ikrafttrædelse 30. juni 2006. (Gældende CoE)
CoE Memorandum	Explanatory Memorandum til første høringsudkast af Code of Ethics, sektion 290 og 291, udsendt af IESBA/IFAC med forventet vedtagelse andet halvår 2008.
CoE tillæg	Tillæg til CoE 2008, vedr. intern revision og honorarer, udsendt af IESBA/IFAC i april 2008 med forventet vedtagelse andet halvår 2008. (IESBAs Independence 2 projektet omfatter dette)
ER	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Etiske regler for revisorer). Udsendes af FSR og er de danske retningslinjer, som implementerer CoE.
ER 2007	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Etiske regler for revisorer), ikrafttrædelse 1. januar 2007. (Gældende ER - nyt om netværk og netværksfirmaer træder først i kraft for erklæringer dateret 31. december 2008 eller senere.)
ER 2005	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Etiske regler for revisorer), ikrafttrædelse 1. juli 2005. (Er ophævet)
FRR	Foreningen af Registrerede Revisorer
FSR	Foreningen af Statsautoriserede Revisorer
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board

IESBA	International Ethics Standards Board for Accountants
IFAC	International Federation of Accountants
ISA	De internationale revisionsstandarder der oversættes til RS ved implementering i Danmark.
PIE	Særlig offentligt betydningsfulde virksomheder / virksomheder af særlig offentlig interesse.
RL 2008	Forslag til Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder m.v., forventet ikrafttræden 1. juli 2008 (Kommende revisorlov)
RL 2003	Lov om statsautoriserede og registrerede revisorer, lov nr. 302 af 30. april 2003. (Gældende revisorlov)
Revisionsopgaver/-klienter	Omfatter både revisions- og reviewopgaver/-klienter, når ændringer i CoE analyseres og kommenteres.
RS	Revisionsstandarder

12. Litteraturliste

Bøger

Bøg & Kiertzner 2007	Chr. Bøg, Kjeld & Kiertzner, Lars, "Professionsetik for revisorer", 1. udgave, 1. oplag, FSR 2007
Eilifsen mfl. 2006	Eilifsen, Aasmund, mfl., "Auditing and Assurance services – International edition", McGraw-Hill Education 2006
Füchsel mfl. 2005	Füchsel, Kim, m.fl., "Revisor – regulering & rapportering", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Thomson 2005
Kiertzner 2004	Kiertzner, Lars, "Håndbog i årsrapport", 1. udgave, REVIFORA 2004
Langsted mfl. 2005	Langsted, Lars Bo, mfl., "Revisoransvar", 6. udgave, 2. oplag 2007, Forlaget Thomson 2005
Revisorhåndbogen 2006	Revisorhåndbogen 2006 – Revision, 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Thomson 2006

Artikler

Bendtsen 2006	Bendtsen, Bent, "Dygtighed gør det ikke alene...", Revision og Regnskabsvæsen Online, RR.2003.02.2006, 2006
Bøg & Kiertzner artikel	Chr. Bøg, Kjeld & Kiertzner, Lars, "Ethiske regler for revisorer", INSPI 37. årgang nr. 3, REVIFORA marts 2007 Fabricius & Gath 2004 Fabricius, Ole & Gath, Peter, "Retningslinjer for revisors etiske adfærd og uafhængighed", Revision og Regnskabsvæsen nr. 10 2004
Christensen 1997	Christensen, P. Havskov, "Har revisionen til formål at opdage besvigelser?", Det erhvervsøkonomiske Fakultets Skriftserie (42), side 71-94, 1997. http://www.peterhavskov.dk/cv-publications/wp1.pdf
Davidsen 2008	Davidsen, Christina Maria, "Forslag til ny Revisorlov", INSPI 38. årgang nr. 2, REVIFORA februar 2008
Holm & Warming 2004-2	Holm, Claus & Warming-Rasmussen, Bent, "Outline of the Transition from National to International Audit Regulation in Denmark", Financial Reporting Research Group 2004-2
Kiertzner 2005-1	Kiertzner, Lars, "Tendenser i ny international revisionsstandardisering – relevante forskningsspørgsmål i en dansk kontekst", Financial Reporting Research Group 2005-1

Otkjær 2008 Otkjær, Tage, "Kontrol og bøder virker", Politikens Nyhedsmagasin, 25. januar 2008. [Http://www.business.dk/article-/20080125/nyhedsmagasin/80129103/&template](http://www.business.dk/article-/20080125/nyhedsmagasin/80129103/&template). Hentet d. 4. marts 2008.

EU

4. selskabsdirektiv 4. selskabsdirektiv, 78/660/EØF af 25. juli 1978 om årsregnskaberne for visse selskabsformer.

7. selskabsdirektiv 7. selskabsdirektiv, 83/349/EØF af 13. juni af 1983 om konsoliderede regnskaber.

8. selskabsdirektiv af 2006 8. selskabsdirektiv, 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber.

8. selskabsdirektiv af 1984 8. selskabsdirektiv, 84/253/EØF af 10. april 1984 om autorisation af personer, der skal foretage lovpligtig revision af regnskaber.

Grønbog Den lovpligtige revisor rolle, stilling og ansvar i den europæiske union, 1996

Henstilling 2002 Revisorers uafhængighed i EU: Grundlæggende principper, 16. maj 2002

Meddelelse 2003 "Styrkelse af den lovpligtige revision i EU", meddelelse fra Kommissionen til Rådet og Europaparlamentet af 21. maj 2003

IFAC

All Responses All Responses to Proposed Revised Section 290 of the Code of Ethics for Professional Accountants, Independence - Audit and Review Engagements, and Proposed Section 291, Independence - Other Assurance Engagements. IESBA 11. maj 2007. [Http://www.ifac.org/-Guidance/EXD-Comments.php?EDID=0075&-Group=All+Responses](http://www.ifac.org/-Guidance/EXD-Comments.php?EDID=0075&-Group=All+Responses)

All Responses - CoE tillæg All responses to Proposed Revised Section 290 of the Code of Ethics for Professional Accountants, Independence - Audit and Review Engagements, and Proposed Section 291, Independence - Other Assurance Engagements. IESBA 3. januar 2008. [Http://www.ifac.org/-Guidance/EXD-Comments.php?EDID=0085&Group=All+Responses](http://www.ifac.org/-Guidance/EXD-Comments.php?EDID=0085&Group=All+Responses)

CoE 2008 IESBA Agenda Paper 2-A, Independence Revised, Section 290: "Independence – Audit and Review Engagements" and Section 291: "Independence – Other Assurance Engagements", januar 2008. [Http://www.ifac.org/Ethics/MeetingBGPapers.-php?MID=0153&-ViewCat=0885](http://www.ifac.org/Ethics/MeetingBGPapers.-php?MID=0153&-ViewCat=0885)

CoE 2005	Code of Ethics for Professional Accountants, IFAC/IESBA juni 2005. Http://www.ifac.org/Members/PubsDetails.tpl?PubID=1045607040-2914590&Category=Ethics
CoE Drafting Conventions	Drafting Conventions, Agenda Item 3, IESBA New York Meeting, 17. april 2008. Http://www.ifac.org/Ethics/Meeting-BGPapers.php?MID=-0154&ViewCat=0931
CoE ED tillæg	IFAC/IESBA Exposure Draft juli 2007, Section 290 of the Code of Ethics "Independence – Audit and Review Engagements", Section 291 of the Code of Ethics "Independence – Other Assurance Engagements". Http://www.ifac.org/-Guidance/EXD-Details.php?EDID=0085 (Dette er høringsudkastet til tillæggene CoE 2008)
CoE Memorandum	IFAC/IESBA Exposure Draft, december 2006, Section 290 of the Code of Ethics "Independence – Audit and Review Engagements", Section 291 of the Code of Ethics "Independence – Other Assurance Engagements". Http://www.ifac.org/Guidance/EXD-Details.php?EDID=0075
CoE tillæg	IESBA Agenda Paper 2-A Clean, REVISION OF SECTION 290 and 291. April 2008. Http://www.ifac.org/Ethics/Meeting-BGPapers.php?-MID=0154&ViewCat=0930 (Udgaven af tillæggene til CoE 2008 - efter høringsrunden)
IESBA kommentarer - CoE 2008	IESBA Agenda Item 2, Independence 1, 23. januar 2008, Http://www.ifac.org/Ethics/MeetingBGPapers.php?MID=0153&ViewCat=0885
IESBA kommentarer - CoE tillæg	IESBA Agenda Item 2, Independence 2, april 2008. Http://www.ifac.org/Ethics/Meeting-BGPapers.php?MID=0154&ViewCat=0930
IESBA – Strategic and Operational Plan 2008-09	IESBA Strategic and Operational Plan 2008-2009. Http://www.ifac.org/Store/Details.tpl?SID=-120878933340014
IESBA Work Plan 2007/08	International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) – Work Plan 2007/2008. Http://www.ifac.org/Ethics/
IFAC Mission	"Facts about IFAC". Http://www.ifac.org/MediaCenter/iles/acts_bout_IFAC.pdf
IOSCO response	International Organisation of Securities Commissions, Re: Exposure draft of Sections 290 and 291 of IFAC Code of Ethics, 12. juli 2007. http://www.ifac.org/Guidance/EXD-Comments.php?EDID=0075&-Group=Regulators

FSR

ER 2007	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (etiske regler for revisorer), FSRs bestyrelse, december 2006, ikrafttrædelse 1. januar 2007.
ER 2005	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (etiske regler for revisorer), FSRs bestyrelse, marts 2005, ikrafttrædelse 1. juli 2005.
ER 2007- ny netværk og netværksfirmaer	Retningslinjer for revisors etiske adfærd (etiske regler for revisorer), FSRs bestyrelse, december 2007, ikrafttrædelse 1. januar 2007, dog 31. december 2008 for nye afsnit om netværk og netværksfirmaer.
FSR beretning 2006/07	Beretning for foreningsåret 2006/2007 fra Bestyrelsen, Responsudvalget og de bestyrelsesnedsatte udvalg, FSR Medlemsorientering maj 2007 (Kan Hentes på http://www.fsr.dk)
FSR beretning 2005/06	Beretning for foreningsåret 2005/2006 fra Bestyrelsen, Responsudvalget og de bestyrelsesnedsatte udvalg, FSR Medlemsorientering maj 2006 (Kan Hentes på http://www.fsr.dk)
FSR beretning 2004/05	Beretning for foreningsåret 2004/2005 fra Bestyrelsen, Responsudvalget og de bestyrelsesnedsatte udvalg, FSR Medlemsorientering 2005 (Kan Hentes på http://www.fsr.dk)
FSR beretning 2003/04	Beretning for foreningsåret 2003/2004 fra Bestyrelsen, Responsudvalget og de bestyrelsesnedsatte udvalg, FSR Medlemsorientering 2004 (Kan Hentes på http://www.fsr.dk)
FSR beretning 2002/03	Beretning for foreningsåret 2002/2003 fra Bestyrelsen, Responsudvalget og de bestyrelsesnedsatte udvalg, FSR Medlemsorientering maj 2003 (Kan Hentes på http://www.fsr.dk)
FSRs Etikudvalg 2006	FSRs Etikudvalg 2006, "Praktiske eksempler på anvendelse af etiske regler om revisors uafhængighed ved udførelse af assistance og rådgivningsopgaver m.v. for små og mellemstore erklæringsklienter"
FSR Følgebrev 2008	Høring om forslag til lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder mv. – FSR følgebrev, 22. januar 2008 (kan hentes på http://www.fsr.dk/site/fsrstart.nsf/web/fsrframesetnonmember)
RS Forord	Forord til standarder for kvalitetskontrol, revisionsopgaver, erklæringsopgaver med sikkerhed og beslægtede opgaver, FSRs Revisionstekniske udvalg, marts 2006

Lovgivning mm.

Revisorkommissionen 2006	Betænkning afgivet af Revisorkommissionen "Revisorlovgivningen – i internationalt perspektiv", Erhvervs- og selskabsstyrelsen, 1. udgave, 1. oplag 2006. (Kan hentes på www.eogs.dk)
RL 2008	Forslag til Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder m.v., 2008 (kan hentes på http://www.fsr.dk/site/fsrstart.nsf/web/FSRFramesetNonMember?opendocument)
RL 2003	Johansen, Aksel Runge "Lov om statsautoriserede og registrerede revisorer med kommentarer", Revisorbiblioteket, svarende til seneste bogudgave, 3. udgave 2003.